

RAPPORT

Rapport nummer 1/05

Bygdeforskning

Norsk senter for bygdeforskning

Universitetsenteret Dragvoll
N-7491 TRONDHEIM

Telefon: 47 73 59 17 32
Telefax: 47 73 59 12 75

Tittel	Dato
Bygda som bustad	Juni 2005
	ISSN-nr. 1503-2035
	Antall sider og vedlegg 155 sider
Forfattar	Prosjekt nr.
Mariann Villa	Ansvarleg sign. <i>Mariann Villa</i>

Samandrag

Rapporten er ei doktoravhandling i sosiologi ved Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet. Avhandlinga utgjer fem artiklar, samt innleiings- og metodekapittel. Artiklane er kvar for seg sjølvstendige arbeid som omhandlar sider ved bygda som bustad. Bakgrunnen for analysane er korleis bygd og bygdeliv er opplevd blant eit utval personar som har gått mot flyttestraumen; inn- og tilbakeflyttarar til bygdene. Avhandlinga viser korleis forholdet til og opplevinga av bygd og by endrar seg gjennom livsløpet, delvis i kontrast til kvarandre – men og på ein komplementær måte. Ideen om det trygge lokalsamfunnet med familienettverk, slektskap og oversikt er viktig for bygdebusettinga, samtidig som behovet for tryggleik endrar seg med livsfase. Opplevinga av bygda som trygg og god, i eit samfunn der alle kjenner alle, har likskap med førestellingar som er samla i det akademiske omgrepet 'rural idyll'. Samtidig representerer den moderne bygda levemåtar som ikkje skil seg stort frå det øvrige samfunnet. Med unntak av betydeleg høgare nabokontakt i bygdene, er det relativt mykje likskap i sosial kontakt mellom områdetypar. Sosial kontakt er likevel ei viktig side ved opplevinga av den trygge bygda. Avhandlinga viser og at bøndene i den moderne bygda får ein 'minoritetsstatus'. Det særlegne ved bonden sin levemåte representerer både eit ytre press på eiga livsform, og andre føringar på det å velje bygda som bustad.

Stikkord: tilbakeflytting, trygt og godt, livsfasebygda, generasjonsendring, sosial kontakt

Norsk senter for bygdeforskning
Rapport no 1/05

ISSN 1503-2035

Trykk av omslag: Tapir Trykk, Trondheim
Kopiering: NTNU-Trykk, Trondheim

Living in rural areas – a brief summary

This report is a dr.polit.-thesis in sociology at The Norwegian University of Science and Technology, NTNU, Trondheim.

The thesis consists of five articles, in addition to introductory and method chapters. Two of the articles are written in English and published in international journals, the rest are published in Norwegian journals. The work is based on two research projects at the Centre for Rural Research in Norway; "Rural Households – life mode and strategies" financed by the Research Council of Norway, and "Social Contact in Rural Areas" financed by The Norwegian Foundation for Health and Rehabilitation/Norwegian Women's Public Health Association. Each article could be read independently, and each discusses some aspect of the phenomenon of moving to and living in rural areas. The analysis is based on personal interviews with 47 men and women living in rural areas in Mid-Norway, one group interview with seven rural youths living in Oslo, and Norwegian surveys of level of living. An underlying theme is how the rural is perceived by a group who has migrated against the main stream in Norway, towards rural areas. The thesis shows how the relationship to, and perception of, rural and urban areas changes through the life course. The idea of a safe local community of manageable size with kinship-style relations is of importance for rural in-migration, though the importance attached to safety changes during the life course. The perceptions of rural safety have dimensions similar to the representations of a 'rural idyll'. At the same time, modern rural areas represent ways of living not substantially different from other areas. Apart from the higher neighbour contact in rural areas, similarities are found in social contact between different areas. Social contact is still an important aspect of the perception of rural safety. The thesis also discusses the farmers becoming a new minority in rural areas, where the farmers' form of living is subject to external pressures as well as other implications for choosing the rural as a place to live.

Bygda som bustad

Mariann Villa

Dr. polit.-avhandling 2005
Institutt for sosiologi og statsvitenskap
Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU
Trondheim

Forord

Fleire har bidrege til å finansiere arbeidet med denne avhandlinga. Doktorgradsprosjektet "Bygdehushald – livsform og strategi", var eit fireårig stipend (oppstart 1994) finansiert av tidlegare Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd (NLVF), seinare Norges forskningsråd. Eitt år av stipendperioden utgjorde 'pliktarbeid' ved Norsk senter for bygdeforskning.

Ein betydeleg del av arbeidet har også vore gjort i samband med prosjektet "Sosial kontakt i bygdene – forvitring og nydanning" (1998-2002). Dette var finansiert av Extra-midlar frå Helse og Rehabilitering, med Norske Kvinners Sanitetsforening som oppdragsgjevar.

Eg har i tillegg hatt eit tre månaders slutføringsstipend frå Fakultetet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, NTNU, og to månaders finansiering frå Bygdeforskning.

Ved Bygdeforskning har eg også hatt mine beste hjelparar og eit godt arbeidsmiljø. Mange takk til rettleiar Reidar Almås, som alltid har vist at han har trudd på prosjektet. Oppmuntrande, men også streng, har han bidrege til både starten og slutten på dette arbeidet. Tidlegare kollega gjennom mange år, Barbro Vartdal, har vore ein viktig ressursperson. Gjennom fellesskap i interesser og forskingsprosjekt har vi diskutert og utveksla idear ved kontorpulten, samla data i felten, og formidla resultat for lek og lærd i eit samarbeid som har vore både lærerikt og morosamt. Marit S. Haugen har lest utkast og gjeve god rettleiing både i arbeidet med enkeltpublikasjonar i avhandlinga, og i samanskrivingsdelen. I avslutninga har Karoline Daugstad med skarpt blick sett det dei andre ikkje har sett, og komme med konstruktive bidrag til forbetring. Takk til alle saman! Fleire har gjeve innspel og kommentarar undervegs, desse bidragsytarane er takka i dei enkelte artiklane.

Takk også til Ola som på heimebane tek utfordringar på strak arm når det krevst, og til Bodil Furre som har løyst problemet når kabalen barn-hus-arbeid ikkje har gått opp.

Og sist, men ikkje minst, takk til alle intervjupersonane som har bidrege med sine forteljingar om livet i bygdene!

Mariann Villa

Trondheim, juni 2004

Innholdsliste

1. Bygda som bustad.....	1
Oversikt over artiklane i avhandlinga.....	1
Innleiing.....	2
Avhandlinga sitt tema.....	4
Samandrag av artiklane.....	5
Artikkel 1: Rural Life Courses in Norway: Living Within the Rural-Urban Complementarity..	5
Artikkel 2: Born to be Farmers? Changing Expectations in Norwegian Farmers' Life Courses.....	5
Artikkel 3: Bygda – sosial konstruksjon av "trygt og godt".....	6
Artikkel 4: Livsfasebygda - når sosialt behov endrar seg.....	7
Artikkel 5: Sosial kontakt i bygdene - familie, venner og naboar.....	7
Det gode liv på landet – eit flytteperspektiv.....	8
Den sosiale konstruksjonen av bygda.....	10
Artiklane plassert i ein vidare forskingssamanheng.....	13
Maskulin og feminin bygdekultur.....	14
Vi og dei andre - ulike grupper i bygda.....	17
Bygda som trygg og god.....	19
Metode.....	24
Val av studieområde.....	24
Personlege intervju.....	26
Gruppeintervju.....	29
Validitet og reliabilitet.....	31
Generalisering og representativitet.....	37
Avslutning.....	40
Referansar.....	41
2. Rural Life Courses in Norway: Living Within the Rural-Urban Complementarity.....	57
Abstract.....	57
The heterogenous rural community.....	57
The data and the rural context.....	59
The rural experienced as "safer".....	60

Changing social relations in rural areas.....	62
The mobile neighbourhood.....	64
Modernization of rurality: a moral meeting.....	65
Rural life as life-phase rurality?.....	66
Discussion.....	69
Acknowledgements.....	71
Notes.....	71
References.....	71

3. Born to be Farmers? Changing Expectations in Norwegian

Farmers' Life Courses.....	75
The Norwegian agricultural context. A brief historical view.....	75
Theoretical approaches.....	76
Material and method.....	78
Farm entry: from taken for granted to a question of choice?.....	80
Changing expectations in farmers' life mode.....	81
Farmers becoming a minority within rural culture.....	81
Towards autonomy of the nuclear family on the farm.....	83
Farm succession: the freedom of the next generation?.....	84
Conclusion: continuity and disparity in farmers' experiences.....	86
Acknowledgements.....	87
References.....	87

4. Bygda – sosial konstruksjon av "trygt og godt".....90

Innleiing.....	90
Bygda og det rurale.....	91
Bygda som sosial konstruksjon.....	92
Ein rural idyll?.....	94
Å tenkje i kulturelle kategoriar.....	95
Metode og data.....	97
Bygda som "trygt og godt".....	98
Diskusjon.....	102
Avslutning.....	106
Notar.....	106
Litteratur.....	107

5. Livsfasebygda - når sosialt behov endrar seg.....	112
Data.....	113
Bygda dreg til byen.....	113
Med byen tilbake til bygda.....	115
Dei globale besteforeldra.....	118
Sein-urbanistane.....	119
Bygda og dei andre.....	120
Den idylliske bygda.....	122
Livsfasebygda.....	123
Litteratur.....	126
6. Sosial kontakt i bygdene - familie, venner og naboar.....	128
Bakgrunn.....	129
Den sein-moderne bygda.....	129
Kjønnsforskjellar i sosiale nettverk.....	131
Bygdefamiliens sosiale relasjonar.....	131
Uformell omsorg.....	133
Data og metode.....	134
Utval.....	134
Variablar.....	135
Resultat sosial kontakt.....	137
Venner.....	137
Familie- og vennekontakt.....	138
Nabokontakt.....	138
Ulønna omsorgsarbeid.....	139
Diskusjon.....	140
Avslutning.....	143
Notar.....	144
Referansar.....	145
Summary.....	148
Tabellvedlegg.....	149
Tabell 1. Sosial kontakt i spredtbygde og tettbygde område 1980-1995.	
Prosent.....	149
Tabell 2. Sosial kontakt i spredtbygd, bygdeby, by og storby 1995.	
Prosent.....	150
Tabell 3. Sosial kontakt i spredtbygde og tettbygde område.	

Menn og kvinner 1995. Prosent.....	151
Tabell 4. Sosial kontakt i spredtbygde og tettbygde område, etter alder. 1995. Prosent.....	152
Vedlegg: Tematisk intervjuguide.....	153

Bygda som bustad

Oversikt over artiklane i avhandlinga

1. Villa, Mariann (2000) Rural Life Courses in Norway: Living Within the Rural-Urban Complementarity.

Publisert i *The History of the Family: An International Quarterly*, årgang 5, nr. 4, s. 473-490.

2. Villa, Mariann (1999) Born to be Farmers? Changing Expectations in Norwegian Farmers' Life Courses.

Publisert i *Sociologia Ruralis*, årgang 39, nr. 3, s. 328-342.

3. Villa, Mariann (1999) Bygda – sosial konstruksjon av "trygt og godt".

Publisert i *Sosiologi i dag*, årgang 29, nr. 4, s. 31-52.

4. Villa, Mariann (2002) Livsfasebygda - når sosialt behov endrar seg.

Publisert i Almås, R., M. S. Haugen og J. P. Johnsen, red, *Bygdeforskning gjennom 20 år. Jubileumbok Norsk senter for bygdeforskning*. Tapir Akademisk Forlag, Trondheim, s. 231-246.

5. Villa, Mariann (1999) Sosial kontakt i bygdene – familie, venner og naboar.

Publisert i *Tidsskrift for samfunnsforskning*, årgang 40, nr. 4, s. 442-466.

Innleiing

Eg skal innleiingsvis gjere greie for bakgrunnen til doktorgradsarbeidet, avhandlinga sitt tema, og gje eit samandrag av dei enkelte artiklane. Deretter vil eg gje ein teoretisk bakgrunn for analysane av bygda som bustad, og setje artiklane i ein større forskingsamanheng. Til sist vil eg gjere greie for datainnsamling og bruk av metode.

Eg tok til på doktorgradsstudiet hausten 1994, og prosjektet heitte ”Bygdehushald – livsform og strategi”. Med bakgrunn i at bygdene i stadig mindre grad var dominert av landbruket som næring, ønska eg å setje fokus på ’dei andre’ i bygdene. Eg ønska å gjere ein studie av hushaldstilpassing i bygd, der hushald utanfor landbruket hadde ei sentral rolle¹. Den heterogene og mangfaldige bygda var viktige stikkord. Det var likevel ikkje målet å unngå landbrukshushald, og ein av artiklane i avhandlinga er basert på bøndene sine historier. Eg la opp til å intervjuje par og einslege om deira levemåte og tilvære i bygda. Hushaldstilpassing var definert som bustadval, yrkes- og arbeidsmarknadstilknytning, familieetablering, organisering av kvardagen og hushaldsarbeidet. Ved å fokusere på endringar i næringsstruktur, kjønnsrelasjonar og livsløp skulle studien gje kunnskap om lokale og regionale forskjellar i hushaldsstruktur, og om korleis kulturell kontekst påverkar livsform og hushaldstilpassing (Villa 1995). Teoretisk var prosjektet inspirert av ulike livsformanalytiske tilnærmingar (Christensen og Højrup 1989, Björnberg og Bäck-Wiklund 1987, Bäck-Wiklund og Lindfors 1990, Friberg 1990), og nettverksanalyse (Bærenholdt 1991, Granovetter 1973, 1982).

Framgangsmåten har hatt ein eksplorerande karakter, i tydinga at problemstillingane skulle utvikle seg undervegs. Det er nesten sjølvsagt at prosjektet har endra seg undervegs, og mange av dei opprinnelege måla har vorte satt til sides, endra eller meir fokuserte. Dette har skjedd som eit resultat av fleire forhold. I løpet av arbeidet har eg sett kva som har vore handterbare forskingsspørsmål. Enkelte tema har utmerka seg som særleg interessante, både under datainnsamlinga og i bearbeidinga av materialet. Til sist har artiklane også levd eit eige liv. Det har skjedd ved at eit tema

¹ Hushaldsanalysar frå bygder var gjerne knytt til primærnæringane (til dømes Blekesaune 1991, 1989, Brox 1988, Almås 1984, Flakstad 1984, Hetland 1983).

Bygda som bustad

eller ei problemstilling har utvikla seg i arbeidet med den enkelte publikasjonen.

Prosjektet har endra seg frå dei opprinnelege planane om å gjere systematiske studiar av hushaldstilpassingar basert på livsformsanalyse og nettverksanalyse, til å fokusere på val og opplevingar av bygda som bustad. Eg har nytta teori frå livsformsanalysen i artikkelen *Born to be farmers? Changing Expectations in Norwegian Farmers' Life Courses*, der perspektivet er bøndene sine val og tilpassingar. Med bakgrunn i diversiteten i næring og folkesamansetting, er det auka interesse for å forstå det rurale som noko anna enn landbruk. Samtidig er det påpeika at låg befolkningstettleik og lange avstandar har konsekvensar for sosialt liv (Blanc 1996). Det moderne samfunnet har i teorien vore karakterisert ved sosial desintegrasjon, frikopling mellom folk og stader, og frigjering frå tradisjonelle nettverk (Beck 1992, Giddens 1990). Sosial kontakt har vore eit viktig tema i avhandlinga, både i form av frigjering frå det tronge bygdesamfunnet, men og som det tiltrekkjande ved bygda. Val av bygda som bustad er i stor grad knytt til opplevingane av sosiale sider ved bygdesamfunnet. Under arbeidet med doktorgradsprosjektet vart temaet sosial kontakt i bygdene utvikla til eit større forskingsprosjekt; "Sosial kontakt i bygdene – forvitring og nydanning". Dette prosjektet har påverka problemstillingar og publisering i det som utgjer den endelege artikkelsamlinga.

I oppstarten av arbeidet var eg opptatt av korleis auka individualisering, kulturell fristilling (Ziehe 1993, Bech-Jørgensen 1994) og refleksivt konsum (Lash og Urry 1994, Beck 1992) påverka 'bygdetilpassinga'. I forlenginga av dette ønska eg å sjå kva val og verdiar som styrer hushalda si lokalisering, og kven det er som ønskjer eit bygdetilpassa liv. Tilbakeflytting (og innflytting) har difor vorte eit viktig tema i studien av bustadval. Britiske studiar identifiserte ein veksande 'service-class' i rurale område (Cloke og Thrift 1990). Paul Cloke og Nigel Thrift hevda at rurale område som gjev den rette kombinasjonen av ruralt og urbant, og som tilbyr dei rette husa, tiltrekkjer seg ressurssterke, karrierebevisste og statusorienterte unge menneske. Dette er eit britisk fenomen, men også i Norden har ein sett denne forma for urban - rural integrasjon på 1980-og 90-talet (Persson og Westholm 1993). I lys av dette

Bygda som bustad

har det rurale - urbane samspelet fått større fokus, så vel som forskning på livsstil og verdiar (Persson og Westholm 1994, Persson 1992). Interesse for kva som ligg bak tilflytting til bygda, og moglegheita for å kombinere det rurale og det urbane, var med andre ord eit tema som opptok bygdeforskinga. Men ikkje minst viktig, dette viste seg også å vere eit tema som opptok intervjupersonane mine. Dei hadde mange historier som dreide seg om bygdelivet og bylivet – i samspel og i kontrast til kvarandre. Herifrå var vegen kort til å sjå dette i samanheng med førestellingane om bygda, sosiale konstruksjonar av det rurale og diskursen om ein rural idyll.

Avhandlinga sitt tema

Artiklane i avhandlinga er kvar for seg sjølvstendige arbeid som omhandlar ulike sider ved bygda som bustad. Eg skal her oppsummere dei i nokre hovudtema:

- Bygda og byen er opplevd som motsetning til kvarandre (det er betre å bu i bygda) og som komplementære til kvarandre (ein vil ha begge delar). Den individuelle mobiliteten er viktig, men ikkje nødvendigvis ei motseiing til ein søken etter eit trygt og sosialt lokalmiljø. Ideen om det trygge lokalsamfunnet med familienettverk, slektskap og oversikt er viktig for kvar ein buset seg. Samtidig vekslar behovet for tryggleik og fridom med livsfase, og med det korleis ein forhold seg til bygda og byen.
- Bygda står i ei særstilling som representant for den trygge og gode bustaden. Opplevinga av bygda som trygg og god, i eit samfunn der alle kjenner alle, har likskap med førestellingane om ein rural idyll. Bygda er framstilt som trygg i form av det kjente, naboar som følgjer med og familiar som hjelper til. Behovet for og opplevingane av bygda som trygg og god, inneber ei mobilisering av bygdesamfunn og sosialt nettverk. Å busette seg i bygda er både eit tryggleiksprosjekt for barnefamilien, og ein søken etter røter og det ein opplever som eit meningsfullt lokalsamfunn.
- Den moderne bygda representerer levemåtar som på mange område ikkje skil seg frå det øvrige samfunnet, også i sosial kontakt. Eit område der bygda skil seg ut, er den høgare andelen nabokontakt i spreidtbygde område. Meir omgang med naboar kan gje ei kjensle av meir tryggleik i det lokale sosiale miljøet.

- Den moderne bygda representerer ulike levemåtar, der bøndene er i ferd med å bli ein minoritet. Forventingane til jordbruket som leveveg og endra krav til privatliv i jordbrukshushaldet, er eit steg i retning større fridom og meir individualisering. Samtidig er bøndene sitt tilvære prega av dei sterke tradisjonane som følgjer jordbruket som livsform.

Samandrag av artiklane

Artikkel 1: Rural Life Courses in Norway: Living Within the Rural-Urban Complementarity

Korleis kan vi forstå livet på bygda som ein rural-urban komplementaritet?

Dette er den første artikkelen i avhandlinga, og tek opp fleire tema som er meir inngåande studerte i dei andre artiklane. Studien er basert på livshistoriske intervju med 47 menn og kvinner frå bygder i Midt-Norge. Artikkelen tek opp flytting til bygda og diskuterer om dette kan sjåast som ei livsfaseflytting. Den identifiserer vidare opplevinga av bygda som trygg og god, og kvalitativt betre enn bylivet. Nye sosiale relasjonar, ulike former for sosial kontroll, endra kjønnsroller, utfordringar til den maskuline bygdekulturen, nye krav til jordbruket som livsform og auka mobilitet er andre tema som er utforska. Eit hovudpoeng i artikkelen er samspelet og vekslinga mellom eit ruralt og eit urbant liv, der desse utfyller kvarandre.

Artikkel 2: Born to be Farmers? Changing Expectations in Norwegian Farmers' Life Courses

I lys av den generelle utviklinga av ei heterogen landsbygd og meir individuell fridom, utforskar artikkelen korleis desse trendane kan endre bønder sitt syn på a) å begynne som bonde (å vere født til bondeyrket), b) å vere bonde, og c) vidareføring av garden til neste generasjon.

Artikkelen utforskar korleis individualiseringsprosessar kan identifiserast i bondelivsforma. Analysen er basert på livshistoriske intervju med 16

Bygda som bustad

bønder, som representerer tre generasjonar. Bonden si livsform og korleis den har endra seg over tid er fokus. Eit særeige trekk ved livsforma er at bonden 'er født til' sitt yrke. Denne posisjonen er utfordra av den generelle samfunnsutviklinga, og dei yngste bøndene framhevar jordbruket som eit yrke heller enn ei livsform der arbeid og fritid går over i kvarandre. Bøndene sine historier viser ei utvikling frå å vere bonde av plikt til i større grad å vere bonde av eige val. Det frie valet kan likevel diskuteras. Eit dilemma for den yngre generasjonen kan vere å befinne seg i spenningsfeltet mellom eigne val og moglegheiter, og kjenslemessig tilknytning til familiebruket. Bøndene er i ferd med å bli ein minoritet i bygdene, og opplever eit sosialt og kulturelt press på livsforma. Ei anna endring er auka vekt på sjølvstende mellom generasjonane. Det vil seie at det er eit gjensidig behov for avstand mellom kjernefamilien på garden og kårfolket. Det er kvinnene som framhevar behovet for privatliv i kjernefamilien. Dei eldste skulle ønske dei hadde meir privatliv. Dei yngste set som eit krav for å busette seg på garden at foreldre eller svigerforeldre ikkje bur for nær.

Artikkel 3: Bygda – sosial konstruksjon av "trygt og godt"

Artikkelen tek utgangspunkt i eit gjennomgåande funn i datamaterialet om opplevinga av livet i bygda som trygt og godt. Dette synest å vere ei etablert førestelling som eksisterer trass i motførestellingar og nyanseringar.

Artikkelen fokuserer på den sosiale konstruksjonen av bygdelivet. Den tek utgangspunkt i diskusjonen om korleis ein kan definere det rurale, og viser korleis definisjonen av 'ei bygd' er påverka av personlege og sosiale erfaringar og fortolkingar. Studien er basert på livshistoriske intervju med 47 menn og kvinner frå bygder i Midt-Norge. 'Trygt og godt' er funne som ein sentral representasjon av det rurale, og er ein del av det andre studiar har definert som den rurale idyllen. Bygdelivet er uttrykt som oversiktleg, stabilt, fredeleg, trygt for barn, og med innbyggjarar med omsorg for kvarandre. Framstillinga av bygda og bygda sitt nettverk som 'trygt og godt' er funne blant menn og kvinner i alle aldrar og livsfasar. Men det er særleg i småbarnsfasen at trygt og godt vert eit viktig grunnlag for å busette seg i

bygda. Oppsøking og vektlegging av det trygge i bygda kan sjåast som ei form for risikohandsaming, sett i forhold til eit meir eller mindre uoversiktleig bysamfunn. Opplevinga av det trygge vert då ein livskvalitet knytt til stad.

Artikkel 4: Livsfasebygda - når sosialt behov endrar seg

Gjennom typologiserte livsløp viser artikkelen variasjonar i måtar å forhalde seg til bygda på.

Studien er basert på livshistoriske intervju med 47 menn og kvinner frå bygder i Midt-Norge, i tillegg til eit gruppeintervju med sju ungdommar frå bygder i Østfold. I denne artikkelen er livsfasebygda – vekslinga mellom å busette seg i bygda og i byen – gjort til ein eigen analyse. Mobiliteten og dei ulike krav til bygdetilpassingar er beskrivne gjennom ulike generasjonar. Moglege livsløp i den rurale-urbane dimensjonen er typologiserte som utflyttarar, tilbakeflyttarar, globale besteforeldre og sein-urbanistar. Dei unge utflyttarane er mest opptekne av vennene og dei ein kjenner seg sosialt like med. Dei ser ikkje for seg å flytte tilbake til bygda utan at desse er med. Tilbakeflyttarane har komme i småbarnsfasen, samtidig som dei skal ta over familiegarden. Dei ser stort på den sosiale kontrollen i bygda, fordi den dekkjer behovet for å la ungane vekse opp der dei opplever at det er tryggast å bu. Dei globale besteforeldra en den yngre generasjonen eldre, som reiser i feriane. Dei er gjerne yrkesaktive, med mange jern i elden. Nokon av desse utgjer også sein-urbanistane, som ser for seg eit liv i byen etter at ungane har fått den bygdeoppveksten dei skulle. Med denne typologiseringa er artikkelen også ei oppsummering av dei ulike krav og opplevingar som er knytt til bygda som bustad.

Artikkel 5: Sosial kontakt i bygdene - familie, venner og naboar

Spørsmålet i artikkelen er kor vidt kjønn og alder utgjer forskjellar i enkelte former for sosial kontakt mellom spreittbygde og tettbygde områdetypar.

Bygda som bustad

Analysane er basert på statistikk frå levekårsundersøkingar i tidsrommet 1980-1995. Levekårsundersøkingar har vist at ei viktig utvikling av sosiale relasjonar er at stadig fleire har fortrulege venner, og at dei største forskjellane mellom by og land er meir nabokontakt i bygdene. Medan det er stor forskjell på nabokontakt, viser analysane i denne artikkelen ingen forskjell mellom områdetypene i å yte ulønna omsorgshjelp til slektningar, naboar eller venner. Medan høg andel nabokontakt er sett som eit fenomen knytt til det oversiktlege samfunnet, er det uformelle hjelpe- og støttenettverket i mindre grad geografisk strukturert. Hovudinntrykket er at sosial kontakt i bygda følgjer dei same trendane som elles i samfunnet. Tre tendensar relatert til kjønn og alder kan framhevast. Det er ein tendens til at sosial kontakt for kvinner sin del varierer mindre med buområde enn kva tilfellet er for menn. Ein annan tendens er større forskjell i sosial kontakt mellom menn og kvinner i spreittbygde område enn i tettbygde. Ein tredje tendens er at alder ser ut til å ha mindre å seie for sosial kontakt i spreittbygde område enn i tettbygde.

Det gode liv på landet – eit flytteperspektiv

Hovudtrenden i det norske busettingsmønsteret er sentralisering. Sett i lys av dette, baserer avhandlinga seg i stor grad på historiene til personar som har gått mot straumen; tilbakeflyttarane. Artikkelen har i hovudsak utgangspunkt i dei som er busette i bygder, men flesteparten har tidlegare budd utanfor bygda og i byen.²

Flytteforskinga har vist at forhold knytt til arbeidsmarknaden er viktige rammebetingelsar for flytteavgjerder og dermed også for busetting³. Mi tilnærming til studiar av bygdebusetting har vore å fokusere på forventningar til og opplevingar av bygda som bustad. Inngangen til dette har vore livshistoriske intervju. ”De fleste som har flyttet ut og etablert seg i mer sentrale strøk enn der de selv vokste opp, har gjort det i vinnings hensikt innenfor sitt eget livsprosjekt,” seier Kjetil Sørli (1997: 11). Ved å studere livshistorier, kan ein få innblikk i kva slags identitet, verdiar og

² I artikkelen *Livsfasabygda - når sosialt behov endrar seg* er det brukt data frå ungdommar som har flytta frå bygda til byen.

meining som vert tillagt ulike stader. Identitet og meining bidreg til at nokon stader vert marginaliserte i eins medvit og andre ikkje (Fosso og Alvheim 2001). Eli Janette Fosso (1998, 1997, og Fosso og Alvheim 2001) knyter til dømes tilbakeflyttingspotensialet til distrikta til folkelivet; dei livskvalitetar og kvardagslege kvalitetane som ein meiner å finne der. Sjølv om flytting har samansette årsaker (Carling 1999) kan vi forvente at flytting til bygda eller mindre sentrale strok også er 'i vinnings hensikt'. Ønsket om 'det gode livet' kan med andre ord vere eit fruktbart perspektiv for å forstå bygdebusetting (Stenbacka 2001). Det er den subjektive opplevinga av kvar det er godt å bu eg har knytt til forventningane rundt bygda som bustad og det å flytte til eller tilbake til bygda.

Bygdelivet kan representere idylliserte førestellingar om det gode livet på landet og ein rural idyll (Berg 2002, Wiborg 2002, Anvik m.fl. 1998). Internasjonale studiar har vist at migrasjon til rurale område i større eller mindre grad er basert på representasjonar av ein rural idyll (Halfacree og Boyle 1998). I følgje Nina Gunnerud Berg og Gunnel Forsberg (2003) er det berre eit fåtal skandinaviske studiar som har fokusert på korleis rural idyll er innvevd i flytteavgjerder (Berg og Forsberg 2003).⁴ Artiklane *Livsfasebygda - når sosialt behov endrar seg*, *Bygda – sosial konstruksjon av "trygt og godt"* og *Rural Life Courses in Norway: Living Within the Rural-Urban Complementarity* tek opp dette temaet og viser at forventninga til eit betre liv i bygda er viktig i val av bygda som bustad. Bygdelivet vert attraktivt i form av å vere noko anna enn bylivet, som til dømes gjennom dei sosiale forholda og naturopplevingane ein finn der. Dette kan vere avgrensa til delar av livet eller knytt til ein livsfase der kvalitetane ved bygda er sett som særleg viktig. Eit døme på det er når tilbakeflytting vert viktig for folk i småbarnsfasen. Desse søker det dei opplever som trygge oppvekstvilkår, gode familienettverk, sosial nærleik og oversikt (Grønbech 2000, Grimsrud m. fl. 1997).

Den amerikanske sosiologien Patrick C. Jobs (2000) finn at mange som flytta til bygda for å bu der resten av livet likevel hadde flytta vekk frå

³ Sjå til dømes Wiborg og Anvik (2000) og Orderud og Onsager (1998), som går gjennom forskinga som er gjort innan flytting og busetting i Norge på 1990-talet.

⁴ Forfattarane viser her til Berg 1998, Villa 1997, Lysgård m. fl. 2000, Forsberg og Carlbrand 1993, Amcoff 2000, Stenbacka 2001.

Bygda som bustad

bygda etter nokre år. Dette hadde blant anna samanheng med at draumen og førestellingane om det enkle og hyggelege bygdelivet ikkje stemte med den meir komplekse og vanskelege verkelegheita. Flytting til bygda har samanheng med jobbmarknaden og andre strukturelle forhold. Men flytting til bygda kan og botne i eit ønske om forandring av livsstil⁵. Fleire av artiklane i denne avhandlinga peikar på at forventningar til og opplevingar av kvalitetane ved å bu i ei bygd kan vere nært knytt til flytتهhandling. Opplevingar av bygda og kvifor ein ønskjer å bu der, kan difor forståast i lys av den teoretiske debatten om bygda som diskurs og sosial konstruksjon.

Den sosiale konstruksjonen av bygda

Medan det rurale ein gong var eit sjølvforklarande fenomen (van der Ploeg 1997) har ein gjennom fleire tiår i stadig større grad problematisert kva som er ruralt (Halfacree 1993). Berg (2002: 68-70) har samanfatta ulike hovudtilnærmingar til det rurale, der det går eit skilje mellom deskriptive, sosiokulturelle definisjonar som knyter ruralitet til bestemte område eller regionar, og den nyare forskinga si vekt på ruralitet som mental kategori og meningsprodukt. Deskriptive sosiokulturelle definisjonar som relaterer seg til konkrete eigenskapar og funksjonar i gitte geografiske område, forutset at det er ein samanheng mellom storleiken på folketalet og det sosiokulturelle livet. Eksempelvis skal lågt folketal gje eit ruralt og tradisjonelt samfunn (Berg 2002). Ei norsk tilnærming som definerer det rurale utifrå observerbare og målbare variablar som arealbruk, sysselsetting, folketal og avstand til sentrale område er utvikla av Reidar Almås (1985, 1995, Almås og Elden 1997).

Ein kritikk av definisjonar der mindre ruralitet berre vert meir urbanitet, er at dei er for einsidige. Jan Douwe van der Ploeg (1997) seier at ved å fokusere på folketal, nedgang i jordbruk, mangel på service eller andre 'objektive' kategoriar, vil ein i tillegg berre produsere eit image av ei landsbygd som forsvinn. Den mest kraftige motstanden mot romlege indeksar som definisjon på ruralitet har komme frå post-modernistiske og post-strukturalistiske forskarar (Harrington og O'Donoghue 1998). Her er rurale område først og fremst sett som sosiale og kulturelle konstruksjonar,

⁵ Sjå også Lofthus 2002, Jobes 2000, Gullesen 1999, Kåks og Westholm 1994.

som i auka grad er lausrivne frå sin romlege og geografiske kontekst. Det rurale vert meir eit spørsmål om meiningsproduksjon og tankekategori, framfor bestemte eigenskapar ved geografiske område (Mormont 1990).

Diskurs har vorte eit nøkkelomgrep i kulturteoretisk og post-moderne tenking (Brandth 2001), også i bygdeforskinga (Cloke og Little 1997). Diskurs kan definerast som alle former for kommunikasjon. Dette inkluderer observerbare signal, symbol og praksisar, og meir skjulte reglar for tenking, kva som er interessant og relevant (Gregory 1994, Foucault 1972). Diskurs eksisterer både i skrift og tale, i institusjonar og i dagleglivet sine rutiner, og er på denne måten med og formar individ, haldningar og praksisar (Brandth 2001: 57). Fokus på diskursive prosessar og sosial ulikskap problematiserer oppfatningar av bygdesamfunn som noko relativt stabilt og homogent. Desse nyare arbeida er påverka av eit syn på ruralitet som forskjellig, variabelt og sosialt konstruert, og uttrykkjer eit behov for å gå vekk frå generelle og objektive sanningar om rurale område og samfunn (Liepins 2000, Phillips 1998, Valentine 1997).

Ein viktig bakgrunn for å forstå og analysere det rurale som sosiale konstruksjonar, er framveksten av det heterogene bygdesamfunnet der ulike livsstilar og levesett eksisterer side om side. Dette tilseier at det eksisterer ulike oppfatningar av korleis ein lever ruralt. Med andre ord har den aukande multi-funksjonaliteten til rurale område gjeve auka konkurranse om kva og kven som representerer bygda (Haartsen, Groote og Huigen 2003). Kommunikasjon, flytting, ferie- og reisevaner bidreg til at 'busett i bygda' ikkje er nokon merkelapp for korleis ein forhold seg til bygda eller andre stader - det vere seg byen eller utlandet. Særleg artikkane *Livsfasebygda - når sosialt behov endrar seg* og *Rural Life Courses in Norway: Living Within the Rural-Urban Complementarity* viser korleis folk sin vekslebruk av bygda og byen gjennom livsløpet, gjev opphav til å sjå bygda som 'livsfasebygda'.

Fokus på meiningsinnhald viser at det er problematisk å definere eit romleg eller geografisk skilje mellom ruralt og urbant. Sosiale konstruksjonar eller representasjonar har likevel utspring i ein kontekst, og oppfatningar av det rurale kan vere knytt til assosiasjonar til bestemte rurale område (Smith og Phillips 2001, Liepins 2000). Diskursar er sosialt og historisk situerte og er produkt av spesielle forhold. Dette viser Berit

Bygda som bustad

Brandth (2001) når teknologiske endringar i skogbruksindustrien endrar diskursen om menn, maskulinitet og kjønnsrelasjonar i landbruket. Bygda som bustad kan i kulturteoretisk tenking på same vis som ruralitet og urbanitet analyserast diskursivt ved å dekonstruere handling, praksis og kva ulike aktørar legg i dette. Då søkjer ein å avdekkje kva prosessar som etablerer meining og kva som gjer at noko vert oppfatta som naturleg, sann kunnskap og sosial praksis (Berg 2004, Blekesaune og Stræte 1997: 12, Almås 1995).

Flytteprossar kan analyserast diskursivt (Cloke, Milbourne og Thomas 1997). Internasjonal bygdeforskning generelt og britisk kulturgeografi spesielt har fokusert på flytting frå byen til bygda og korleis dette kan sjåast i lys av bygda sitt image (t.d. van Dam, Heins og Elbersen 2002, Boyle og Halfacree 1998, Cloke, Milbourne og Thomas, 1997, Thrift 1994). Norsk bygdeforskning speglar og ein auka interesse for korleis bygda, byen, det rurale og det urbane er framstilt av ulike grupper, og kva betydning dette har for til- og fråflytting (jfr. Berg og Lysgård 2004). Tilnærminga til ruralitet som sosial og kulturell konstruksjon inneber at ruralitet ikkje er eit omgrep som klassifiserer bygder eller regionar, men i staden er eit omgrep som vert brukt som ein mental kategori (Berg 2002: 70). Ulike forståingar av det rurale er relatert til og påverkar sosiale praksisar, blant anna bustadval og flytteavgjerder, og er difor eit viktig tema for bygdeforskinga (op. cit.).

For å forstå korleis bygda og bygdelivet er opplevd vil eg understreke betydninga av å sjå ruralitet som sosiale konstruksjonar. Men eg sluttar meg samtidig til Susanne Stenbacka si oppmoding om å sjå relasjonen mellom fysisk landsbygd og sosial representasjon som ein stadig interaksjon. "...de sociale representationerna har sitt ursprung i både en fysisk och social värld men den fysiska och den sociala världen påverkas också av de sociala representationerna via människors ageranden" (Stenbacka 2001: 49).

I mi eiga forsking og i litteraturen om bygd og det rurale finst ei overgripande framstilling av bygda som bustad som passar til det akademisk konstruerte omgrepet 'rural idyll'. I den rurale idyllen er det fredeleg og trygt, og innbyggjarane har nære, harmoniske relasjonar og ei felles oppleving av bygdelivet. I konstruksjonen av det idylliske rurale samfunnet

står avstand frå det urbane sentralt, då det urbane i denne samanhengen utgjer ein trussel (Little 2002). Det gode bygdesamfunnet er framstilt med nødvendig sosial kontroll, lite stress, alle-kjenner-alle tilstandar, kontakt med dyr og natur, lite kriminalitet, nær slekt, fred og ro, tryggleik, vakkert landskap, fridom og høg livskvalitet.⁶

Artiklane plassert i ein vidare forskingssamanheng

Eit overordna tema for artikkelsamlinga er bygda som bustad, og korleis denne vert opplevd som den trygge og gode bustaden. Eg skal her sjå artiklane i lys av forskning som gjennom andre perspektiv viser at det finst mot-diskursar til 'trygt og godt' og rural idyll. Desse utfordrar førestellingane om det hegemonisk gode bygdesamfunnet som er likt for alle.

Kjønn er ein viktig variabel i opplevingane av bygda som bustad. Det er eit kjent resultat i forskinga at den typiske distriktskommunen framstår som meir attraktiv for menn enn for kvinner (Aasbrenn 1991). Samtidig problematiserer nyare forskning den maskuline bygda som forklaring på kvinneflukt. Eg har ikkje hatt eit eksplisitt kjønnspektiv i mine artiklar. Eg har likevel teke opp tema som viser opplevde forventningar til kva som er mannleg og kvinneleg i ein bygdekontekst. Fokus på ulikskapar, mangfald, sosiale representasjonar og diskursanalysar har nyansert biletet av maskulint og feminint i bygda, og eg vil sjå mine funn i lys av dette.

Artiklane i avhandlinga baserer seg mykje på empiri frå tilbakeflyttarar og innflyttarar. Eg har vist at både tilflyttaren og bonden kan representere ein ståstad som i gitte samanhengar gjer dei annleis i bygda. Dette er ein ståstad som kan utfordre førestellingane om den gode bygda eller den rurale idyllen. Til sist kan forskning om oppvekstvilkår og utryggleik i rurale område utfordre førestellingane om bygda som trygg og god. Eg har ikkje framstilt bygda som utelukkande opplevd som trygg og god, men eg vil likevel utfordre denne opplevinga ved å vise til forskning som på ulike vis problematiserer dette.

⁶ Referansar til anna forskning som finn dette er gjeve i artiklane Bygda – sosial konstruksjon av "trygt og godt", Livsfasebygda – når sosialt liv endrar seg og Rural Life Courses in Norway: Living Within the Rural-Urban Complementarity.

Maskulin og feminin bygdekultur

Diskusjonen rundt og identifiseringa av det maskuline ved bygdekulturen har lenge vore sentral i debatten om fråflytting og kvinneflukt. Mykje forskning tek utgangspunkt i at det finst ein dominerende maskulin bygdekultur som kvinner vegrar seg mot å busette seg i (Hughes 1997, Chapman 1996, Forsberg 1996, 1991, Little og Austin 1996, Teather 1994, Aasbrenn 1991, 1989).

Reidar Almås og Marit S. Haugen (Almås 1983, Haugen og Almås 1991) har vist at kvinner i større grad enn menn har forlate landbruket og at det har skjedd ei maskulinisering av landbruksarbeidet. Primærnæringane og sekundærnæringane med industri, bygg og anlegg har vore viktige arbeidsområde for menn i bygdene og dermed for konstruksjonen av maskulin identitet. Nedgangen i sysselsettinga innafor begge desse næringane, har utfordra den maskuline identitetsbygginga i bygdesamfunna (Brandth 2001, 2002). Omgrepet 'den maskuline bygdekulturen' (Aasbrenn 1989) er bygd på ein hypotese om at jakt, fiske og friluftsliv på bygdene er meir tiltrekkande for gutar enn for jenter, og at gutar i større grad har vore sosialiserte inn i bygdemiljøet gjennom arbeid og fritid.

Jenteflukta frå landbruket og bygdene skaper kjønnsubalanse og ungersproblematikk. Brandth finn at rurale menn ikkje lenger er framstilte som berre aktive og handlekraftige, men også som einsame, sårbare og umoderne.⁷ Kvinner har tilsvarende gradvis endra status frå å vere underordna og delvis usynlege i arbeidet til i større grad å vere handlekraftige, i stand til å velje og betre tilpasse seg det moderne livet (Brandth 2001: 41). I fiskeribygdar har til dømes kvinnene i periodar hatt eineansvar for både heim og lokalsamfunn (Grønbech 2000, Rossvær 1998), og fleire har peika på at det er kvinnene som lagar og vedlikeheld reglar for sosial adferd i bygdesamfunnet (Grimsrud 2000, Rossvær 1998, Hughes 1997, Bringslid 1990). I artikkelen *Rural Life Courses in Norway: Living*

⁷ I Australia ser Teather og Argent (1998) den dominerende rurale maskuline diskursen som ei baksida ved den rurale idyllen. Å mislykkast i arbeid, familieforhold eller sosial tilpassing representerer eit avvik frå den tradisjonelle maskuline rollemodellen. Teather og Argent ser auken i sjølv mord blant unge menn på den australske landsbygda som ein følgje av at menn ikkje klarar å leve opp til forventningane om den tradisjonelle rurale mannen. Dette er ein samanheng som også Catriona Ní Laoire (2001) antydar i sin studie frå Irland.

Within the Rural-Urban Complementarity gjev eg eit døme på dette når den eldre kvinna viste den yngre nytilflytta kva som var høveleg å gjere i bygda.⁸ Samtidig utfordrar den yngre kvinna den tradisjonelle kjønnsarbeidsdelinga når ho stiller krav til mannen si deltaking i husarbeidet. I artikkelen *Born to be farmers? Changing Expectations in Norwegian Farmers' Life Courses* viser eg at det først og fremst er (dei yngre) kvinnene som stiller krav til privatliv for kjernefamilien. Dette er ei fristilling som representerer eit brot med den tradisjonelle storfamilietilpassinga i bondehushaldet.

Også Gro Marit Grimsrud (2000) sitt teoretiske utgangspunkt er at bygdekulturen er meir dominert av menn og tradisjonelle kjønnsroller enn meir urbane delar av landet. Men Grimsrud finn at 'gubbekulturen' betyr lite for kvinner som har flytta frå bygda, og enno mindre for kvinner som har flytta til. Dette utelukkar ikkje at bygdene er prega av patriarkalske maktstrukturar eller er dominerte av tradisjonelle kjønnsrollemønstre. Men det betyr at kvinnene ikkje eksplisitt har vurdert desse forholda som særleg viktige for sine flyttingar (Grimsrud 2000: 71). Ho finn vidare at forskjellane i kvinner og menn sitt flyttemønster er i ferd med å jamne seg ut, og at nokon regionar faktisk taper fleire menn enn kvinner.⁹

Studiar av konstruksjonen av rural maskulinitet er i startfasen (Brandth 2001, Brandth og Haugen 2000).¹⁰ Berit Brandth (2001, 2002) sin gjennomgang av landbruksforskinga viser korleis det tradisjonelle familiebruket er kontekst for konstruksjon av menn som aktive og mektige, mannen er bonden og kvinner er avhengige og underordna medhjelparar og husmødre. Denne problematikken er ikkje berre knytt til landbruket, men er ein del av diskursen om bygda sitt image og bygda som bustad. I studiar av bygdehushald og flytting ser ein korleis konstruksjonar av maskulinitet og femininitet påverkar menn og kvinner når dei vurderer å flytte frå byen til bygda. Eksempelvis kan ein ha forventningar om at å høyre til i

⁸ Denne episoden skjedde på 1960-talet.

⁹ Grimsrud brukar flyttehistoriemateriale frå Statistisk sentralbyrå for innlandsområdet Nord-Gudbrandsdal, Nord-Østerdal, og Gauldal/Røros-området.

¹⁰ Døme på studiar i Norge er Bye 2003, 2000, Brandth 2002, 1994, Brandth og Haugen 2000, 1993, Kaldal 2000.

Bygda som bustad

bygdesamfunnet inneber at ein tilpassar seg bestemte måtar å vere kvinne og mann på (Berg 2002).¹¹

I artikkelen *Rural Life Courses in Norway: Living Within the Rural-Urban Complementarity* viser eg eit døme på korleis menn kan kjenne seg på kant med tradisjonelle kodar for korleis ein skal vere mann i bygda: Den mannlege fysioterapeuten ser både sitt yrke og sine interesser (gitarspel, nære samtalar og sambadans) som liggande på sida av den etablerte mannskulturen ('å vite noko om traktorar'). Berg (2002) har eit liknande døme frå si forskning: Ein mannleg sjukepleiar i deltidjobb som ikkje likar jakt og fiske kan vere ei utfordring for gjeldande praksis og forventningar til korleis menn i bygda skal vere. Andre utfordrarar av dei tradisjonelle maskuline haldningane og verdiane kan vere menn som forhandlar om pappapermisjon lenger enn vanleg (op. cit.). Menn som driv seter 'på kvinners vis' utfordrar på same måten oppfatningar av mannleg og kvinneleg praksis i jordbruket (Daugstad og Villa 2001). Berg introduserer i sin artikkel ein ny innfallsvinkel til kjønnsproblematikken. Ho seier at 'bygdekulturen med hår på brystet' kan utgjere ein like stor eller større fare for å utelukke moderne eller alternative menn enn kvinner.

I lys av at både ruralitet, maskulinitet og femininitet eksisterer som sosiale konstruksjonar som varierer med tid og stad, gjev det ikkje mening å identifisere ein felles bygdemaskulinitet eller bygdefemininitet som skal gjelde for alle menn og kvinner i bygda (Stenbacka 2001). Sjølv om det finst dominerende forventningar til kva som er mannleg og kvinneleg i bygda, viser Stenbacka og Berg at det ikkje er ein maskulin veremåte i bygda – men fleire. Dette er i tråd med mine funn. Den sambadansande fysioterapeuten understrekar kva som er dominerende forventningar til korleis menn i bygda skal vere. Samtidig gjev han, og andre utradisjonelle menn, støtte til kritikken av ei einsidig framstilling av utkantane sine 'tause menn' og moderne jenter som rømer bygda på grunn av desse (jfr. Hauan 1999).

¹¹ Berg (2002) gjev eksempel på at innflyttarkvinner ikkje ønska å 'presse bygdenes normer' for kva som er ei god mor, husmor og kvinne, og som difor garanterte seg ved å ha berre deltidjobb utanfor heimen.

Vi og dei andre - ulike grupper i bygda

Den britiske geografen Chris Philo (1992) sette fart i diskusjonen om ulikskapen i interessene til aktørane som er representerte på landsbygda. Philo peika på at mange sosiale grupper i bygda har vore oversett i den akademiske diskursen, som mest hadde auge for ressurssterke middelklasseinnflyttarar, bønder og planleggarar (op. cit.). Det han sikta til var at forskinga mest var oppteken av dei som tilhørde den sosiale 'mainstream', og at andre og svakare grupper difor vart oversett. Menn og kvinner som ikkje tilpassar seg det som er dominerende forventningar til veremåte og kjønnsidentitet, er døme på slike 'andre' i bygda (Little 2002). Andre 'rural others' som har fått relativt lite merksemd i forskinga, er til dømes barn, ungdom, homofile, etniske minoritetar, arbeidsledige, fattige og folk med alternative livsstilar (Phillips 1998).

Eg har brukt både middelklasseinnflyttarar og bønder som kjelder, og fell såleis for denne kritikken. Men ved å la folk snakke breidt om det å bu i ei bygd, har eg vist at både innflyttarar, tilbakeflyttarar og bønder har historier å fortelje om korleis ein kan kjenne seg annleis i ein sosial bygdekontekst. Dette utfordrar førestellingar om ein rural idyll,¹² og det utfordrar kategoriseringane av kven som er 'rural others'. Å kjenne seg annleis i bygda kan ha utspring i forventningar til ein bestemt kjønnskultur, til ein bestemt bygdekultur ('slik gjer vi det her') eller det å tilhøyre ei yrkesgruppe som i aukande grad taper tradisjonell sosial og kulturell makt – slik situasjonen er for bøndene i mange norske bygder.

Bøndene har tradisjonelt vore ei dominerande og ressurssterk gruppe og dei viktigaste representantane for bygda – den gong bygda var sjølvforklarande. Moderniseringsprosessane og heterogeniteten i bygdesamfunnet inneber i dag at nye og andre yrkesgrupper i mange tilfelle har vorte fleirtalige, og at bonden si livsform representerer ei alternativ livsform like mykje som 'mainstream'. Nedgangen i jordbruket og dei sosiale og økonomiske konsekvensane av samfunnsutviklinga, har gjeve nye og andre grunnar for å studere bonden. Artikkelen *Born to be Farmers? Changing expectations in Norwegian Farmers' Life Courses* viser spenningar som kan ligge i kjølvatnet av ein auka diversitet på bygdene.

¹² I Villa (1997) gjev eg døme på dette når tilbakeflyttaren tilhøyre leiarsjiktet i bygdas næringsliv.

Bygda som bustad

Denne har endra bøndene sin posisjon frå å representere eit fleirtal til å bli ein minoritet i arbeid og livsstil. For bonden kan det å kjenne seg annleis i bygda ha samanheng med arbeidstida, kva ein definerer som fritid og kva tid ein har høve til å delta i sosiale arrangement i bygda. Eller det kan vere oppleving av bondehets og opinionen sitt press for billeg matproduksjon og dermed av å vere ei lite verdsett yrkesgruppe.

Fleire studiar, ikkje minst skandinaviske, har vist at å vere innflyttar eller ikkje kan vere ein grunnleggjande status og ei viktig kategorisering av bygdebuarar (Stenbacka 2001, Kåks 1997, Burnett 1996, Bringslid 1996, Blehr 1994, Kjell 1994). Dette kan i seg sjølv vere eit forsvar for at i utgangspunktet 'mainstream' grupper også kan sjåast frå ein annan vinkel.

'Innflyttarar' og 'dei som er herifrå', 'utkant' og 'sentrum', 'lærarar' og 'vanlege folk', 'bønder' og 'andre', 'ekte' og 'ikkje ekte' bygdefolk, kan sjåast som lokale dikotomiar og symbolske rammeverk (Bringslid 1996). Når innbyggjarane i ei bygd brukar slike kategoriseringar vert dei relevante for bygdas mikro-geografi (Stenbacka 2001, Valentine 1997). Det varierer med omstenda og frå sak til sak kven som er vi og dei (sjå til dømes Stenbacka 2001, Valvåg 2001, Liepins 2000, Fosso 1997, Little og Austin 1996). Barbro Blehr (1994: 14) seier at skiljet mellom innfødd og innflytta likevel alltid finst der, og kan kva tid som helst bli gjort gjeldande, av representantar for kven som helst av kategoriane.

Mary Bente Bringslid (1996) og Andreas Hompland (1983, 1982) har gjort norske studiar som er eksempel på innflyttaren sin ambivalens. Det ligg ein konflikt i å vere ein habil innfødd, samtidig som ein har vore ute og sett. Innflyttaren vert ein av oss og ein av dei på ein og same gong. I artikkelen *Rural Life Courses in Norway: Living Within the Rural-Urban Complementarity* viser eg korleis tilbakeflyttarar kan moderere seg og ikkje uttrykkje andre kulturelle kodar enn den dei opplever gjeld i bygda. Tilbakeflyttaren unngår å skilje seg ut som annleis ved å uttrykkje seg nøytralt til dømes i klesvegen. I artikkelen *Livsfasebygda* viser eg korleis unge forhold seg til denne tosidige måten å vere bygdebuar på. Dei høyrer til i bygda fordi dei har familie og oppvekstkameratar der, men dei kjenner seg likevel utanfor og annleis fordi dei 'har vore ute og sett.'

Bygda som trygg og god

Eit av dei klaraste og mest gjentekne funna eg har gjort i mine studiar om bygda som bustad er at den er opplevd som trygg og god. Særleg i artikkelen *Bygda - sosial konstruksjon av "trygt og godt"* utforskar eg korleis bygda er nært knytt til ei førestelling om at denne er trygg og god, ikkje minst som oppvekststad for barn og unge. Ei undersøking blant eit representativt utval norske bønder støttar dette funnet ved at heile 89% er heilt eller delvis einige i påstanden om at det er trygt og godt å bu på bygda¹³.

Barna sitt oppvekstmiljø er ofte halde fram som viktig for at ein bur eller flyttar til bygda (Orderud 2001, Stenbacka 2001, Lysgård m.fl. 2000, Wiborg og Anvik 2000, Jones 1997, Little og Austin 1996, Bugge 1989). Det er og eit hovudmønster i forskinga at bygda er meir attraktiv for barnefamiljar enn for einslege (Aasbrenn 1991). Den trygge og gode barndommen er eit element i førestellinga om ein rural idyll. Oppleving av tryggleik er knytt både til gode oppvekstvilkår i integrerte bygdesamfunn, og til fråver av kriminalitet. Det er gjort få studiar av oppleving av utryggleik og frykt knytt til bygdesamfunn, og forskning gjev ikkje einssidig støtte til at bygdene er dei beste oppvekststadene.

Internasjonale studiar har utfordra idylliseringa av bygdebarndomen (Nairn, Panelli og McCormack 2003, Matthews m.fl. 2000, Teather og Argent 1998, Jones 1997, Valentine 1997).¹⁴ Vi kan ikkje utan vidare setje likskapsteikn mellom opplevingar av sosiale forhold frå eit land til eit anna, og kanskje heller ikkje mellom ulike bygder i eitt og same land. Den norske velferdsstaten gjev andre vilkår i bygdene enn kva som til dømes er situasjonen i USA, Australia og Storbritannia. Når vi likevel ser

¹³ Basert på tilgjengeleg datamateriale ved Bygdeforskning: Spørjeundersøkinga "Trender i norsk landbruk", 2004 (upublisert).

¹⁴ Det er gjort mange studiar av amerikanske rurale 'boomtown's' frå 1970- og 1980-talet. Fokuset for mange av desse har vore korleis restrukturering og rask industrivekst har bidrege til auka skilsmissetal, endringar i naboskap, auka kriminalitet og andre sosiale problem (Nelson 2001, Freudenberg 1982). Også i norske industriutbyggingsområde har lokalbefolkninga frykta negative sosiale konsekvensar av rask vekst. Men det er få studiar av kriminalitet, og ingen eintydig tendens til at rask vekst skaper problem (Leonardsen 1992). Dag Leonardsen har skrive ein rapport om norske og amerikanske erfaringar i samband med industriutbygging.

Bygda som bustad

bygdeforskinga i eit internasjonalt perspektiv, viser denne at konstruksjonen av bygda som trygg og god er eit internasjonalt fenomen i land av vår type.

Rachel H. Pain (2000) går gjennom hovudfunn i europeisk og amerikansk forsking om frykt for kriminalitet i rurale område på 1990-talet. I dei nyaste etnografiske arbeida er frykt for kriminalitet sett i forhold til stad, sosiale relasjonar og sosial ekskludering. Raske endringar og auka kriminalitet i rurale område utfordrar 'the traditional wisdom about fear of crime'. Variasjon mellom rurale område vert sentralt. "Little of the relatively sparse literature on the nature of rural fear has dwelt on diversity and difference between or within rural communities (...), nor examines the significance of 'rurality' in the context of crime, sense of place and the ways in which these affect residents' perceptions of safety." (Pain 2000: 381). I amerikanske rurale studiar har frykt for kriminalitet vore relatert til det spreiddbygde og avsidesliggande, med lange avstandar til naboar og isolert frå politiet.

Som i USA, har ein i Storbritannia funne at frykt for kriminalitet er lågare i rurale område enn i urbane. Men ulikskapane mellom rurale og urbane område er korkje systematiske eller konsekvent store (jfr. også Bankston m. fl. 1987). Istaden for eit urbant-ruralt skilje, kan det på enkelte område vere meir relevant å sjå likskapar på gruppenivå. Til dømes likskap blant kvinner i rurale og urbane område. For kvinner er frykt i mange tilfelle frykt for menn (Pain 2000, Koskela 1999), og vald i heimen kan vere ein større trussel di meir utanfor allfarveg ein bur (Teather og Argent 1998). Ifølgje Pain undergrev nyare studiar 'the myth of a safe countryside as opposed to a dangerous city'. Frykt er relatert til overfall på aude plassar, og det er dei same valdtektsforbrytarane og overfallsmennene ein er redd for på bygda som i byen, seier Pain (2000: 371).

Studiar har utfordra idèen om at levemåte er bestemt av bustad, og at oppvekstvilkåra er best i bygdene (sjå til dømes Heggen 1987). Samtidig er det vist at frykt for kriminalitet har samanheng med grad av integrasjon i lokalsamfunnet (Hunter m.fl. 2002, Mallén 2002, Holmila 2000). Med data frå ei finsk kystbygd finn Agneta Mallén (2002) at sterk integrasjon og sosiale band bidreg til låg frykt for kriminalitet. Marja Holmila (2000) har studert eit finsk bygdesamfunn over tid. Ho ser ei utvikling i retning av meir desintegrering, mindre sosial kontakt og mindre kontroll. Trass mindre

sosialt samver i bygda, finn Holmila at bygdefellesskapet er levande som *symbolske representasjonar*. Bygdefellesskapet er mobilisert ved ytre påkjenningar eller utfordringar, og representerer slik ein kontroll med det framande og 'det farlege'. Både Mallén og Holmila knyter oppleving av frykt til det framande, anten det gjeld framande personar som kjem til bygda eller det er nye vanar og idèar.

I boka *Ung i utkant* (redigert av Helena Helve, 2003) er det gjort ein samanliknande analyse av levkår blant barn og ungdom i Danmark, Finland, Færøyane, Island, Norge og Sverige. Dette er gjort både i eit by-bygd og sentrum-periferi perspektiv. Her har Kåre Heggen ein gjennomgang av eit utval norske studiar av barn og unge i ulike typar lokalsamfunn. Heggen åtvarar mot å trekkje raske og generelle konklusjonar om forskjellar mellom sentrum og periferi. Sentrum og periferi representerer ofte heilt ulike sosiale og kulturelle oppvekstlandskap. Men det vil samtidig vere variasjon i oppvekst og sosialisering mellom ulike utkantsamfunn (t.d. Heggen m.fl. 1999). Det er heller ikkje éin rural barndom eller éi rural barnegruppe (Matthews m.fl. 2000). Kvart oppvekstmiljø har sine særeigne tradisjonar, i tillegg til den meir generelle likskapen som på mange område pregar barn og unge sin oppvekst i dag.

Ånund Brottveit (1998, 1994, 1993) skisserer 'det tradisjonelle og ideelle bygdesamfunnet' som det trygge og gode oppvekstmiljøet. Han ser ein samanheng mellom levemåten i små integrerte bygdesamfunn, og gode oppvekstvilkår for barn. Blant foreldre i tre bygder i Indre Østfold, fann han ein levande ideologi om eit tradisjonelt samfunn. Dei verdsette heimeverande husmødre og privat barnetilsyn, og bygdene var prega av slektsband, store sosiale nettverk og stabil busetting. Barna fekk friare spelerom og større aksjonsradius, fordi foreldra var trygge på miljøet. I likskap med Brottveit, viser Ivar Frønes (1987) korleis den sosiale kontrollen og eit særeige sosialt landskap i bygdesamfunnet bidreg til integrasjon og tryggleik, som igjen gjev barn og unge stor fridom. Heggen seier likevel at det ut frå tilgjengelege data er vanskeleg å sjå systematiske forskjellar i barn og ungdom sine levkår i ein sentrum/periferi-akse. Dei indikatorane som finst på problematiske levkår kan bidra til å rokke ved myten om 'den gode og harmoniske bygda'. Heggen nemner forhold knytt til rusproblem, kriminalitet, sosiale og psykologiske problem, der unge frå

Bygda som bustad

periferien skil seg lite frå unge frå meir sentrale strom. Storbyen (Oslo) er ofte unnatakett framfor periferien (Heggen 2003: 179-185).¹⁵

For Hugh Matthews og kollegaene (2000), er ikkje det særeigne med ein bygdeoppvekst i dag kontrastane til ein meir urban oppvekst. Dei er meir opptekne av skiljet mellom symbolikken og forventningane til det gode livet, og realitetane og erfaringane med å vekse opp i små, perifere lokalsamfunn med dårleg servicetilgang. I bygder med få barn kan desse oppleve 'idyllen' som isolasjon og einsemd (Kloep 1998, Jones 1997). Nedgang i barnetal og spreidd busetting påverkar bygdebarn sitt leikemiljø. Mange bygdebarn går difor i barnehage for å ha nokon å leike med (Vartdal 1999). I Sverige har Karin Tillberg (2001) sett på barnefamiljar sine fritidsreiser i by og bynær bygd. Lange avstandar og tid brukt til reising til og frå fritidsaktivitetar, gjorde at bygdebarna i mange tilfelle var mindre heime eller i eige nærmiljø enn bybarna (Stenbacka 2001: 38). Ei anna utfordring for 'den idylliske bygdeoppveksten' er at stadig fleire bygdebarn opplever familieoppløysing. I Norge er skilsmissetala aukande i bygdene, og utjamnande mellom by og land (Vartdal 1999, Vartdal og Blekesaune 1998).

Bygda som trygg og god er i mine studiar ei vaksen-oppleving. Studiar av barn og unge sine egne opplevingar av oppvekst i bygda, viser at sosial tryggleik, fridom, snille naboar og 'alle kjenner alle' er noko også dei framhevar som grunn til at dei trivest (Brottveit 1998, 1994, 1993, Kloep 1998). Men det som for barnefamiliane er eit trygt og tett lokalmiljø, kan vere begrensa og einsidig for ungdom og andre vaksne (Glendinning m.fl. 2003, Matthews m.fl. 2000, Brottveit 1998, Hendry m.fl. 1998). Matthews og kollegaene (2000) presenterer opplevingane til barn som utfordrar den sosiale konstruksjonen av ein rural idyll. Barna leika i liten grad fritt i skog og mark. Mykje fordi vaksne hadde gjerda inne og markert privat eigedom. Både barn og unge trekte til offentlege stader og leikeplassar. Matthews og kollegaene forklarar dette med at det sosiale var viktigare enn 'det

¹⁵ Norske studiar om oppvekst i bygdesamfunn fokuserer på sosialisering, lokal identitet og tilhøyre, ofte i eit flyttoperspektiv. Stigmatisering, marginalisering, konformitetspress og mangel på integrering i lokalt miljø er potensielle baksider ved gjennomslittige bygdesamfunn og utfordringar for 'den gode landsbygda' (Heggen 2001, 1987, Jørgensen 2001, Heggen m.fl. 1999).

naturlege', og like viktig for rurale barn som for urbane. Barbro Vartdal (1999) er inne på det same i sin studie frå norske bygder. Ho finn at bygdebarndommen i dag er mindre prega av fri leik i skog og mark, samanlikna med då foreldregenerasjonen voks opp. Mindre friareal i bygdene, og fleire små hustomter er noko av grunnane til dette (op. cit.: 43-44). I eit britisk perspektiv legg ein vekt på at dei som har økonomi til å kjøpe store eigedomar, har meir friareal å tilby barna sine og meir permanent tilgang til den rurale idyllen (Valentine 1997, Little og Austin 1996). Tryggleik og fridom vert då ein klasseidyll.

Farar på gardsbruk er noko foreldre engstar seg for (Brottveit 1998). Og landbruket er den einaste tunge og farlege industrien som tillet at barn er tilstades (Teather og Argent 1998, Clarke 1990)¹⁶. I tillegg er trafikkerte vegar, dårleg trafikkisikring og dårleg transporttilbod opplevd som eit problem i mange bygder (Orderud 2001, Brottveit 1998, 1994). Dette kan vere eit alvorleg hinder for bygdebarn sin fridom, og fleire av artiklane i avhandlinga tek opp at bygdeforeldra har slike motførestellingar til den trygge og gode bygda.

Analysane i artikkelen *Sosial kontakt i bygdene - familie, venner og naboar* er baserte på statistikk frå nasjonale levekårsundersøkingar. Utgangspunktet var eit ønske om å kunne seie noko 'målbart' eller kvantitativt om sosialt liv i bygda, og samanlikne dette med 'ikkje-bygda'.¹⁷ Andre studiar har vist at sosial kontakt og grad av integrering i bygdesamfunnet har betydning for kjensle av tryggleik. Besøkskontakt, nabokontakt og familiekontakt kan vise mønstre for sosial kontakt i dei ulike typane bustadområde. Dette representerer noko av konteksten for førestellingane, opplevingane og forventningane som bygdefolk uttrykkjer i kvalitative intervju.¹⁸

¹⁶ Det er framleis i dag fleire gongar så stor ulykkesrisiko i landbruket som elles i yrkeslivet (Almås 2002).

¹⁷ Artikkelen skil mellom spreidtbygde og tettbygde strom. Dette er ikkje noko ideelt skilje mellom bygd og ikkje-bygd, men det gjev ein peikepinn på mønstre for sosial kontakt på større og mindre stader.

¹⁸ Som diskusjonen rundt sosiale konstruksjonar av bygda påpeikar, vil forventningar til passande handling også påverke faktisk handling. Forventningar til kvantitet i besøkskontakt kan med andre ord påverke faktisk besøkskontakt.

Bygda som bustad

Konstruksjonen 'alle kjenner alle' er ein del av opplevinga av tryggleik. I den ovanfor nemnte spørjeundersøkinga blant norske bønder, er 77 % heilt eller delvis einige i at alle kjenner alle på bygda. Som vist i artikkelen *Sosial kontakt i bygdene - familie, venner og naboar* er det meir nabokontakt i spreittbygde strok, og meir nabokontakt di meir 'på bygda' ein kjem (Villa og Haugen 2002, Villa m.fl. 2002). Intervjumaterialet i dei øvrige artiklane i avhandlinga viser som tidlegare nemnt ei oppleving av og tiltru til bygda som ein trygg bustad generelt og ein god oppvekststad spesielt. Meir omgang med naboar i bygda kan gje ei kjensle av auka tryggleik i det lokale sosiale miljøet. Når bygdefolk hevdar at 'alle kjenner alle', representerer det trygghet fordi einkvan alltid vil halde auge med bygdebarna. I følgje Gill Valentine (1997) er det då sider ved den rurale idyllen som vert mobilisert. Dei sosiale relasjonane som vert tillagt lokalsamfunnet, med samarbeid og gjensidig hjelp i nærmiljøet, er del av dette.

Metode

Artiklane er skrivne i samband med to forskingsprosjekt ved Norsk senter for bygdeforskning; "Bygdehushald - livsform og strategi" og "Sosiale nettverk i bygdene - forvitring og nydanning".

Artikkelen *Sosial kontakt i bygdene - familie, venner og naboar* er basert på data frå norske levekårsundersøkingar ved Statistisk sentralbyrå. Det statistiske materialet har eg brukt for å kunne seie noko meir generelt om eit overordna mønster på sosial kontakt, samtidig som eg ønska å sjå om det var forskjellar mellom ulike bustadområde. Dette er det gjort greie for i artikkelen, men eg vil kommentere kritiske punkt i dei statistiske analysane der det er relevant i gjennomgangen nedanfor.

Dei andre artiklane er alle skrivne med utgangspunkt i eigne innsamla personlege intervju. I tillegg er artikkelen *Livsfasebygda - når sosialt behov endrar seg* også basert på eit gruppeintervju. Eg skal i dette kapitlet gjere nærare greie for det eigne innsamla datamaterialet.

Val av studieområde

Dei personlege intervjuar har eg gjennomført i tre kommunar. I utveljinga av kommunar var det først bestemt at desse skulle vere lokaliserte i Midt-

Norge. Dette var ei praktisk avgjerd med tanke på tilgjenge og reiseavstandar. Ei anna praktisk vurdering var at folketalet ikkje skulle vere høgare enn 6000 innbyggjarar per kommune, som var Statistisk sentralbyrå si øvre grense for å gjere fullstendige folke- og bustadteljingar¹⁹. Utveljing av kommunar er gjort i forhold til god eller dårleg arbeidsmarknad og grad av modernisering. Arbeidsmarknaden er vurdert utifrå andel arbeidslause i kommunen og reiseavstand frå kommunesentrum til næraste by. Lite arbeidsløyse og godt høve til å pendle til ein større og meir differensiert arbeidsmarknad er eit mål på god arbeidsmarknad. I praksis hadde alle intervjupersonane rundt rekna 1-2 timar reisetid til næraste by. Grad av modernisering er vurdert utifrå næringsammansetting. Stor andel av primærnæringar gjev mindre modernisering enn stor andel av sekundær-og tertiærnæringar (Villa 1993: 3-4).

Kommunane varierer i folketal frå vel 1000 til i underkant av 4000 (Folke- og bustadteljinga 2001). Dei utvalde er ein kystkommune med jordbruk, fiskeri og nyetablert industri, ein industrikommune frå fjordbygdene, og ein jordbrukskommune frå innlandet som har opplevd nedlegging av hjørnesteinsbedrift innan industri og bergverk. Kommunane representerer ulike tradisjonar, frå kulturar med småjordbruk i kombinasjon med og gjensidig avhengig av industriarbeid, til gruvedrift med store klasseskilje mellom jordbruks- og industrikulturar. Tenesteytande næringar er veksande i alle kommunane.

Reidar Almås og Kari Mette Elden (1997) har operasjonalisert den rurale dimensjonen og laga ein indeks for ruralitet basert på folketettleik (antal personar fordelt på areal i kommunen), sentralitet (plassering i forhold til større og mindre tettstad), andel sysselsette i primærnæringane og andel sjølvstendig næringsdrivande. Almås og Elden plasserer alle kommunane i landet i forhold til denne dimensjonen, og dei tre kommunane i mitt materiale tilhøyrer dei mest rurale. I denne gruppa fell 38% av kommunane i landet (Almås og Elden 1997).²⁰

¹⁹ For kommunar med meir enn 6000 innbyggjarar var folke- og bustadteljingane basert på utvalsteljingar.

²⁰ Det vil seie at dei tre kommunane har stor andel spreiddbygde område, men at dei ligg innafor 45 minutt reisetid frå kommunesenter til tettstad (ikkje by) på 5000-15000 innbyggjarar, og at dei har relativt stor andel primærprodusentar og sjølvstendige. Primærnæringane sin andel av dei sysselsette varierer likevel mykje meir mellom desse kommunane enn kva som kjem fram av Almås og Elden sin indeks for ruralitet.

Bygda som bustad

Dette er ein definisjon av ruralitet som er basert på 'harde fakta' og indikerer den materielle basisen i kommunane. Den materielle basisen seier lite om kultur og mentalitet, utover det vi kan tenkje oss til av samanhengar som kan finnast i og mellom næring, livsform og fysiske eller geografiske avstandar. Eg har brukt den statistiske og materielle inndelinga for grovt å klassifisere kommunane. Dette var slik eit verkty i den prosessen det er å komme ned på eit hushalds- og individnivå. Å vurdere kommunane i forhold til kvarandre etter kriteriar som ovanfor har sikra ein viss grad av variasjon i den lokale konteksten. Folk si oppleving av bygdelivet og det rurale har eg fått innsikt i ved å intervjuje personar som bur i desse kommunane.

På det tidspunktet då utveljinga av kommunane var gjort, var det meint at dei ulike lokale kontekstane skulle vere meir i fokus. Det vil seie at det komparative perspektivet var viktig, og difor også å velje kommunar som var ulike med tanke på næringsliv og lokal kultur. Dette er eit poeng som ikkje har vorte følgt opp i analysane, som i staden har fokusert på felles tema og individuelle historier på tvers av bygder og kommunar. Dette, men og omsynet til intervjupersonane sin anonymitet, har bidrege til at eg ikkje har identifisert kommunane i teksta. Ein del av den eksplisitte konteksten for analysane har då gått tapt. Men den variasjonen som ligg bak utveljing av kommunar, og med det intervjupersonar, er like fullt gjeldande.

Personlege intervju

Intervjua er samla gjennom prosjektet "Bygdehushald - livsform og strategi" i tidsrommet 1995-1999. Til saman 19 menn og 28 kvinner (som utgjør 29 hushald) fødte mellom 1926 og 1975 er intervjua.

Utveljing av intervjupersonar har skjedd både på individ- og hushaldsnivå. Når eg fann ein person som passa mitt teoretiske utval, ba eg også om å få intervjuje eventuell ektefelle/sambuar. Dette var fordi samspel og relasjonar innafor hushaldet skulle vere sentralt i analysen. Artikkelen *Born to be farmers? Changig Expectations in Norwegian Farmers' Life Courses* viser til dømes eit mogleg skilje mellom mann og kone i jordbrukshushaldet i syn på privatliv og fristilling av nye generasjonar. Under arbeidet med intervjua og analysane har likevel hushaldsperspektivet komme meir i bakgrunnen. Til dømes er det ikkje diskusjonane eller

forhandlingane i eit hushald rundt ein flytteprosess som er belyst, men korleis dei individuelle medlemmane i hushaldet (mann og kone) forheld seg til flytting. Det er ikkje råd å avgrense dette heilt, men dei opprinnelege intensjonane la føringar på kvifor eg intervjuar par. Individet sine erfaringar og vurderingar er uansett resultat av eit samspel med andre i hushaldet, og det har i alle tilfelle vore nyttig for meir heilskapleg innsikt og forståing å intervjuar både mann og kone. Materialet utgjer atten ektepar/sambuarar, sju personar der ektefelle eller sambuar ikkje er intervjuar og fire personar som bur åleine. Sidan eg intervjuar ektepar og sambuarar ga kjønnsvariasjon seg i stor grad sjølv.

Intervjuar skjedde i all hovudsak i form av personlege besøk heime hos intervjuarpersonane og varte oftast rundt to timar. Fleirtalet av personane er intervjuar to gonger (med 2-3 års mellomrom). I dei tilfella der eg intervjuar sambuarar eller ektepar var dei som regel intervjuar kvar for seg første gong, og noko oftare parvis andre gong. Når par var intervjuar saman, var det anten av praktiske årsaker eller fordi dei sjølve ville det slik.

Det varierer litt kva kategoriar eg har lagt vekt på å beskrive i dei enkelte artiklane. Dette er fordi datamaterialet er handsama med delvis forskjellig fokus i enkeltarbeida. Endringar har skjedd i løpet av intervjuperioden, til dømes har barnlause fått barn, single har vorte sambuarar og gifte har skilt lag. Dette utgjer ikkje store endringar, men misforhold i detaljar mellom dei enkelte artiklane har samanheng med dette, i tillegg til eit etterslep i høve til trykke- eller publiseringstidspunktet for artiklane.

Data er samla som livshistoriske eller biografiske intervju og utvalet er teoretisk og strategisk (Patton 1990). Eg har starta med eit knippe intervjuarpersonar eg har hatt kjennskap til i dei aktuelle bygdene. Desse har tipsa meg om nye personar utifrå mine ønske om å få eit variert utval basert på alder, yrke og flyttestatus. Variasjon i alder og livsfase er valt for å studere samfunnsmessige endringar i eit generasjonsperspektiv. Personane fordeler seg nokon lunde likt mellom dei som er fødde på 1920-, 30- og 40-talet, dei som er fødde på 1950-talet og dei som er fødde på 1960- og 70-talet. Bakgrunn frå fiskeri, jordbruk, industri og tenesteyting var eit kriterium eg varierte utvalet etter, og intervjuarpersonane sine stillingar har variert frå ufaglært lønsarbeidar og administerande direktør til arbeidsledig,

Bygda som bustad

heimeverande og pensjonist. Med flyttestatus meiner eg personar som var innflyttarar, tilbakeflyttarar og personar som meir eller mindre hadde budd i bygda heile livet. Gro Marit Grimsrud (2000) påpeikar at den flyttestatus som forskaren finn, ikkje alltid stemmer med ein person si eiga oppfatning av flyttestatus. Til dømes kan ein rekne seg sjølv som tilbakeflyttar til heimtraktane sjølv om dette ikkje er til heimkommunen. Tilbakeflyttarar i min studie er personar som har flytta tilbake til heimkommunen.

Intervjua er gjort utifrå ein tematisk intervjuguide (sjå vedlegg) som innleiingsvis opna for at personane fritt kunne fortelje om eige livsløp. Deretter har eg hatt meir konkrete spørsmål om val av bustad, etablering, arbeid, økonomi, sosialt liv, tradisjonar og framtidstankar.

Eg ønska både biografiske data frå personane og deira haldningar, vurderingar og erfaringar med livet i bygda. Når eg seier at eg har brukt livshistoriske intervju, meiner eg ikkje å ha gripe folk si livshistorie med eit par timars intervjuing. Men eg har vore interessert både i familiebakgrunn og oppvekst, fortid og notid. Innfallsvinkelen var heile livsløpet og gjennom det bitar av livshistoria. Etterkvart som eg starta intervjuinga, såg eg at intervjuguiden la opp til større breidde i tema og detaljar enn det var mogleg å få analysert. I løpet av intervjuprosessen har det difor vore nødvendig å kutte ut eller ta lettare på enkelte tema. Ei slik tilpassing har hatt samanheng med kva eg har oppfatta at dei enkelte har ønska å snakke om, kor mykje tid vi har hatt til rådvelde og kva eg har oppfatta som dei mest substansielle tema i forhold til det overordna tema *bygda som bustad*.

Etablering, flytting og busetjing heng saman i eit komplekst årsaksmønster. Det er hevda at mangel på å begrepsfeste migrasjon frå eit biografisk perspektiv har ført til ei forenkling av prosessen som fører til at flytteavgjerda vert teken (Halfacree og Boyle 1993, Halfacree 1994). I migrasjonsforskinga har det den seinare tida vorte større interesse for at enkeltindivid sine historier kan gje andre innfallsvinklar til flytting enn metodar der målet er å generalisere funn (Boyle, Halfacree og Robinson 1998). Eli Janette Fosso og Sturla Alvheim (2001) er blant dei som seier at flytting må forståast og analyserast etter langt fleire dimensjonar enn utdanning og arbeid, blant anna fordi det skjer fråflytting også frå stader der moglegheita for jobb er til stades. I dei personlege intervjua gjev den biografiske tilnærminga og vekta på den kvardagslege konteksten høve til å

gripe meir av denne kompleksiteten, til dømes ved å utforske førestellingar relatert til ein rural idyll og kor vidt dette har samanheng med flytting og busetting.

Gruppeintervju

Gruppeintervju med to menn og fem kvinner fødde mellom 1972 og 1977 vart gjennomført i 1999. Dette intervjuet er brukt i artikkelen *Livsfasebygda*, og er eitt av i alt 10 gruppeintervju i samband med prosjektet "Sosiale nettverk i bygdene - forvitring og nydanning". Eg vil her forhalde meg til den eine gruppa som er brukt i artikkelen.

Utgangspunktet for å bruke gruppeintervju i dette prosjektet var å utforske eit tema vi visste mindre om: Oppleving av sosial kontakt i dagens bygdemiljø. Samanlikna med individuelle intervju, vil ikkje gruppeintervju gje så mykje data frå kvar person, men ein vil få mange erfaringar og meiningar om eit tema. Forventningane var at gruppeintervju skulle gje interessante diskusjonar som utforska og opplyste temaet sosial kontakt i bygdene, noko vi også fekk.²¹

Gruppa kom i stand ved at eg og min kollega ba ein person vi kjente om å setje saman ei gruppe etter våre ønske om kjønn, alder, bakgrunn og geografisk spreining. I nokre intervjugrupper var eg åleine som forskar, slik tilfellet var for denne ungdomsgruppa. Gruppedeltakarane fekk i forkant av intervjuet eit informasjonsbrev frå Bygdeforskning der prosjektet vart presentert, og der det vart informert om rettar ved å delta. Intervjuet starta med ein kort presentasjon av prosjektet, og ei runde rundt bordet der deltakarane presenterte seg for meg. For å sette i gang diskusjonen fekk deltakarane presentert fire påstandar: 'I bygda er slektningane det viktigaste nettverket', 'I bygdene har ein regelmessig kontakt med naboane', 'I bygdene er naboane og familien viktigare enn vennene', og 'Kollegaene vert stadig viktigare i eins sosiale nettverk'. Vi hadde eit par timar som tidsramme.

I artikkelen har eg brukt gruppeintervjuet for å supplere dei individuelle intervju med data frå ungdom. Til forskjell frå dei andre intervjugruppene, som hadde større aldersspreining, var dette ei gruppe der

²¹ Delar av prosjektet var gjennomført i samarbeid med dåverande kollega ved Bygdeforskning Barbro Vartdal.

Bygda som bustad

ungdomsperspektivet vart reindyrka og mest utdjupa.²² Ungdommane kjem frå bygder i Østfold, men hadde på intervjutidspunktet flytta til Oslo for å studere eller arbeide. Intervjuet foregjekk heime hos nokre av ungdommane som budde saman, og alle tilhørte samme vennegjeng.

Det er ein generell regel at internt homogene grupper gjev data med større dybde enn heterogene grupper (Knodel 1993). Men det er både gode (Leyshon 2002) og dårlege (Brandth 1996) erfaringar med grupper der både kvinner og menn deltek. Mine erfaringar med gruppeintervju er at likskap i sosial bakgrunn, kjønn og alder er viktig, men at dette også varierer med tema. Det var til dømes av stor betydning for innsikt i ungdom sine erfaringar og forventningar at dette var ei aldershomogen gruppe, men eg opplevde ikkje kjønnsblanding som ein ulempe i denne gruppa. Formålet var ikkje å seie noko om utbreiing av sosial kontakt, og i gjennomgangen av gruppeintervjua fekk eg raskt eit inntrykk av at denne gruppa ga nok dybde til å utforske synet på bygda frå ein fråflytta ungdom sin ståstad.

I følgje Berit Brandth (1996) er det gjort for lite metodedrøfting til at ein kan gje eit generelt svar på kva tema gruppeintervju eignar seg eller ikkje eignar seg til. Skal ein ha oversikt over harmlause faktiske forhold kan det vere effektivt og tidsbesparande å intervju fleire saman (Repstad 1987). Pål Repstad seier at det kan vere eit problem ved gruppeintervju at det berre er syn som kan presenterast offentleg som kjem fram, medan David L. Morgan (1988) hevdar at det er ei myte at gruppeintervju ikkje kan ta opp sensitive tema. I følgje Morgan kan det tvert om vere plassen å snakke om private ting (særleg med ukjente) som ein elles ikkje vil snakke om - fordi det i denne situasjonen er akseptert å vere privat. No var det eit 'ufarleg' tema vi hadde på dagsordenen, og sidan ungdommane var kjent med kvarandre, kan vi forvente at dei lettare ga uttrykk for reelle haldningar (Repstad 1987). Michael Leyshon (2002) har og eit poeng ved at gruppeintervju med ungdom fungerer bra fordi å vere sosiale og snakke saman er noko dei gjer på fritida og difor er komfortable med. Gruppeintervju (og andre intervju) er ein kunstig og konsentrert samtale som ikkje finn stad utan at forskaren har arrangert det (Morgan 1988). Det er difor vanskeleg å skape ein fruktbar samtale utan at det er grunnlag for

²² Ved gruppeintervju kan eit tema fenge ulikt i dei ulike gruppene, og di fleire grupper, di meir samansett og uoversiktleg kan det bli (Hoel og Hvinden 1982).

den i den sosiale verkelegheita (Brandth 1996). Mi erfaring er at det var av stor betydning for framdrifta i diskusjonen at temaet var kjent og engasjerande for deltakarane. Ungdommane skulle diskutere eit tema dei var opptekne av, nemleg korleis dei - bygdeungdom i byen med moglege tilbakeflyttingsplanar - opplever bygda.

Til forskjell frå erfaringar med individuelle intervju, inspirerte deltakarane i gruppeintervjuet kvarandre til å forfølge eit tema meir inngående. Og til forskjell frå forskaren som stiller mange spørsmål og intervjupersonen som gjev korte svar (nokre gongar er dette opplevd som at ein tung dragkamp for å få informasjon), fekk vi no fleire diskusjonar som gjekk av seg sjølve. Deltakarane sa seg einige og ueinige med kvarandre, og kom med utfyllande kommentarar og eksempel. I delar av intervjuet var dei sjølvgåande på den måten at dei utveksla meiningar og erfaringar utan at eg måtte stille spørsmål eller korrigere avsporingar. I diskusjon med andre er det lettare å hugse og setje ord på erfaringar som elles kan opplevast som sjølvsaute eller uvesentlege i det daglege livet. Gruppeintervju er difor godt eigna til å gripe sosiale konstruksjonar (Brandth 2001, 1996).

Nokon var likevel mindre aktive i diskusjonen enn andre. Det er vanskeleg å avgjere kor mykje dette var påverka av situasjonen med ein forskar til stades. Både det og for meg ukjente forhold i venneflokk, kan spele inn.

Validitet og reliabilitet

Reliabilitet er ei vurdering av om datainnsamling, materiale og tolking er påliteleg, nøyaktig og etterprøvbart. I dette ligg det at forskinga skal vere gjort på ein slik måte at andre forskarar kan komme til samme resultat. Validitet er eit spørsmål om dei data som er samla er relevante for problemstillinga, og om dei svarar på det ein spør om (Hellevik 1993).

Standardisering og forenkling er nøkkelord i kvantitativ metode. Systematiske spørsmål stilt på den nøyaktig samme måten i alle intervju, er døme på slik standardisering for å få mest mogleg pålitelege (reliable), etterprøvbare og eintydige resultat. Dette er ein styrke ved kvantitativ metode, som med nokre års mellomrom kan måle kor mange gongar eit utval personar besøkjer naboen sin, og vise eit mønster i nettopp det. Slik standardisering er ikkje poenget i kvalitativ metode. Den diskursive og

Bygda som bustad

dynamiske karakteren i intervjusituasjonen kan gjere at intervjupersonen i ulike kontekstar kan komme fram til ulike forteljingar og framstillingar av 'verkelegheita' (Stenbacka 2001: 94-95). I kvalitativ metode kan validitet og reliabilitet knytast til tolking og formidling. Det er og hevda at omgrepa ikkje eignar seg i kvalitativ metode (Stenbacka 2001, Fog 1994).

Hanne Svarstad (2003) argumenterer for å avvise krav om absolutt reliabilitet i kvalitative studiar. Det ligg i det personlege intervjuet sin eigenart at dette ikkje kan gjentakast, utan at personlege og kontekstuelle forhold som kan påverke intervjusituasjonen også har endra seg. I eit fortolkande perspektiv, som min studie tilhøyrer, skjer datainnsamlinga under gjensidig påverknad og forhandling mellom forskar og intervjuperson. Eg meiner ikkje at andre forskarar ikkje kan samle tilsvarande data. Men andre forskarar gjev andre signal, kan få fram anna eller ny informasjon, og kan gje andre tolkingar.

Ibuande i ei forståing av menneska som refleksive og aktive subjekt som skaper seg sjølve og den sosiale verda gjennom sosial interaksjon, er at sosial interaksjon ikkje let seg standardisere. I kvalitativ metode har forskaren høve til å lage seg eit meir heilskapleg bilete av ein intervjuperson og denne sin situasjon. Då er sjansane større for å samle relevante og dermed gyldige eller valide data. Med døme frå den statistiske analysen av sosial kontakt (*Sosial kontakt i bygdene - familie, venner og naboar*), kunne eg fått meir og treffande informasjon om sosial kontakt om dei intervju personane hadde fortalt om sitt forhold til naboen. I levekårsundersøkinga får vi heller ikkje vite kva respondentane legg i omgrepet 'fortruleg venn', eller kva det vil seie å vere 'saman med naboar'. Eit anna døme på heilskapsorienteringa i kvalitativ metode, er den kvalitativt orienterte flytteforskinga. Denne finn at det er vanskeleg å klassifisere personar etter flyttemotiv. Intervjusamtalar viser at flyttinga berre er ein del av flyttehistoria der fleire forhold spelar inn samtidig (Grimsrud 2000).

Validitet kan referere til truverdet og kvaliteten ved dei funn ein har (Svarstad 2003). Kvaliteten på det faglege handverket kan vurderast og styrkast ved å gjere greie for framgangsmåte, datamateriale, analyse og ståstad (jfr. Kvale 1997). Kvale argumenterer for å utvide valideringsomgrepet, til også å omfatte kommunikasjon om kunnskapsutsegn. Er forskinga publisert i tidsskrift og bøker med referee-

ordning, har arbeidet vore gjennom 'peer reviews'. Dette er ei form for kommunikatív validering som inneber at studiane er presenterte og diskuterte med kompetente fagfolk (Svarstad 2003, Kvale 1997).

Truverdet i analysen kan auke om ein skil mellom sanning og truverd (Stenbacka 2001: 95). Sanning forutset at det finst ei objektiv verkelegheit, medan truverd er ei forståing basert på at det finst fleire subjektive sosiale verder. Misforhold mellom det ein faktisk har gjort og det ein minnst å ha gjort, er ikkje så viktig når ein vil studere korleis folk opplever og fortolkar hendingar. Det subjektive er ikkje nødvendigvis upåliteleg. Dersom det er oppfatting og bearbeiding av hendingar som er viktig, treng ein ikkje noko eigentleg sanningsbevis. Dette vert først problematisk som historisk dokumentasjon (Danielsen 1990: 163). Det er også eit poeng at det ligg noko reduksjonistisk i førestellinga om at verda er presentert sannare di fleire metodologiske utgreiingar ein gjev (Latour 1988).

Planlegging, datainnsamling, analysar og formidling av mitt eige datamateriale er påverka av fleire retningar innan fortolkande sosiologi; som symbolsk interaksjonisme og postmodernisme. I dette ligg det og eit fenomenologisk vitenskapssyn (Thagaard 1998). Symbolsk interaksjonisme fokuserer på samhandling. I følgje Brandth (2001: 65) er det "... the concrete, empirical world of everyday experience that is the problematic of symbolic interaction." I planlegginga og teoriutforminga av studien var eg særleg oppteken av å få fram samhandling i hushaldet, og å forstå kva mening intervjupersonane hadde med sine handlingar og tilpassingar i dagleglivet. Etterkvart som intervjuinga tok til, vart samhandling i hushaldet eit mindre sentralt tema. Symbolsk interaksjonisme er kjenneteikna med eit nært forhold mellom teori og data (Thagaard 2003). Utifrå ei forståing av korleis folk tenkjer om bygdebusetting, har eg utvikla det empiribaserte omgrepet 'livsfasebygda'.

Handling, samhandling og tolking er knytt til tid og stad, og refleksivitet er sentralt i ei interaksjonistisk vitenskapsforståing. Feministiske forskarar som Sandra Harding (1992), Donna Haraway (1991) og Dorothy E. Smith (1990) understrekar kor viktig det er å vere medviten sin ståstad og posisjon i forskingsprosessen. Dette styrkar truverd i forskinga. Eg er ein del av den sosiale verda eg studerer. Eg har påverka planlegginga av

Bygda som bustad

studien. Under datainnsamlinga tek eg som forskar del i samhandlinga og produksjonen av data, og eg tolkar og formidlar frå min vitskapsteoretiske ståstad. I dei tilfelle der eg brukar offentleg tilgjengeleg statistikk må mykje av denne påverknaden fordelast på andre forskarar tidlegare i prosessen for datainnsamlinga. Men eg har til sist vurdert kva slags materiale av det tilgjengelege eg vil bruke, og påverkar kva som blir teke med av data om eksempelvis sosial kontakt i bygdene.

Studien er inspirert av eit fenomenologisk vitskapssyn. Sentralt i dette er å forstå fenomen på grunnlag av intervjupersonen sitt perspektiv, og å beskrive omverda slik intervjupersonen erfarer den. Opplevinga av bygda som trygg og god er eit døme på det. Ved å sjå forståinga av bygda som trygg og god i ein vidare teoretisk samheng, kan analysane også ha noko likskap med kritisk teori. Dette gjeld når opplevingar av bygda er relatert til førestellingane om ein rural idyll, og kritikken av denne.

I postmodernismen er konstruktivismen sentral. Forskingskunnskapen er konstruert av forskar og intervjuperson, der begge påverkar resultatet (Thagaard 1998). Både i det personlege intervjuet og i gruppeintervjuet vil situasjonen påverke kva opplysningar og tolkingar intervjupersonane gjev om seg sjølve, og kva haldningar dei formidlar. I eit konstruktivistisk perspektiv er denne påverknaden mellom intervjuar og intervjuperson i produksjonen av forskingsmateriale akseptert, og gruppeintervju er ein metode som bevisst dreg vekslar på dynamikken i intervjusituasjonen (Brandth 2001, 1996). Den forhandlinga om verkelegheita som foregår i ein gruppediskusjon, kan gje forskaren fleire fortolkingar av eit fenomen (Guldvik 2002). Når deltakarane gjev respons til kvarandre og forklarar for kvarandre, får ein både kontekst og dybde i intervjuet og meir valide resultat (Morgan 1998, Hoel og Hvinden 1982).

Effekten av den gjensidige påverknaden mellom forskar og utforska, kallar Martyn Hammersley og Paul Atkinson (1987) for den økologiske validiteten. I personlege intervju vil dette seie at livshistorier vert skapte i dialog mellom forteljar og forskar (Danielsen 1990). I eit gruppeintervju kan det bety større åpenhet rundt eit tema når dette er fortalt til andre likesinna framfor ein distansert forskar (Brandth 2001).

Det er ikkje mogleg å få full oversikt over all påverknad i ein intervjusituasjon, men vi kan ha forventningar til kva som har betydning

(Danielsen 1990). Som eg har nemnt tidlegare var nokre få ektefellar intervjuar saman, anten av praktiske årsaker eller fordi dei ville det slik. Eg ønska å unngå slike intervju (som også har noko felles med gruppeintervju, jfr. Holstein og Gubrium 1995) fordi eg i størst mogleg grad ville ha enkeltpersonane sine historier, tankar og vurderingar. Livshistorier og forteljinga om 'kven eg er' varierer med kven ein skal fortelje det til, og kva rolle ein tillegg forskaren. Og ei historie fortalt om seg sjølv åleine med forskaren kan variere frå den historia ein ville fortalt utan mann eller kone til stades. Der parvis intervjuing likevel var tilfellet, opplevde eg at intervjupersonane var tryggare og meir komfortable med situasjonen. Fordi dei var to, mot meg – som var ein framand.

Det kan variere kor lystent intervjupersonen eigentleg er til å la seg intervju, og kor mykje meining den intervjuar ser i forskningsprosjektet. Slike forhold kunne vere den eigentlege grunnen til at nokon trekte seg frå å bli intervjuar ein andre gong. Sjølv om eg både sendte brev om studien og prosjektet, og fortalde om det når eg besøkte dei, er det ikkje sjølv sagt at intervjupersonane forstår kva ein vil og er ute etter. Ei kvinne sa ved slutten intervjuet at no hadde ho sagt det så ærleg ho kunne, og det fekk briste eller bære om det var rett eller feil. Men, som ho sa, 'det er lettare å fortelje og vere ærleg når ein har vore på livets lyse side'.

Dei mest 'bygdeutviklingsorienterte' var ofte lettast å intervju. Kanskje var dei og lettast å verve til intervju i første omgang. Dei var i utgangspunktet positive til at bygda fekk ein plass i forskinga. Men det var likevel ikkje automatisk slik at dei mest 'positive' intervjuar ga mest analytisk gjenklang. Det kunne også vere påverka av kva eg hadde høyrte før, om eg kjente meg igjen i det som vart sagt, eller den udefinerbare kjensla av at "dette er vesentleg".

Eg er sjølv oppvaksen i ei bygd i den landsdelen der eg gjorde intervjuar, og eg er ein potensiell tilbakeflyttar. Dette gjorde at eg hadde nokre knutepunkt der eg og intervjupersonane 'forstod kvarandre'. Nokon kjente og til Bygdeforskning gjennom media. Slike detaljar kunne gjere det lettare å småprate. Og småpratene kunne gje eit skinn av at intervjuet var eit vanleg besøk. Det vart likevel ikkje noko meir enn med skinet. Eg var ein framand, som stilte spørsmål om deira private liv – og samliv. For min eigen del var det vanskelegast å stille private spørsmål til menn. Dette var ikkje

Bygda som bustad

fordi mennene var mindre imøtekommande. Kirsten Danielsen (1993) seier at den nærsynte kunnskapen eller forståinga ein kvinneleg forskar kjenner når ho snakkar med kvinner, manglar i samtalar med menn. Dette ser eg i samanheng med kjensla av å komme meir overeins med kvinner, når samtalen dreier seg om andre sider ved livet enn arbeids- og utdanningshistorier. Etter nokre 'mislykka' intervju, i den forstand at dei ikkje kom med på kassetbandet, opplevde eg i tråd med dette at det var (relativt) lettare å hugse det den kvinnelege intervjupersonen hadde fortalt.

Eg var ein framand også når eg takka for meg, men då glad for at intervjuet var vel over. Slik hadde mest sannsynleg intervjupersonane det også. Trass det kunstige og påtrengande ved situasjonen, involverer ein seg og i den andre sin situasjon. Ei kvinne sa til meg då vi drakk kaffi etter intervjuet, at ho ville følt seg snytt om eg hadde gått med ein gong, etter at ho hadde snakka så mykje om seg sjølv. Det er eit dilemma at forskaren etter nokre timar med gjenoppliving av kjensler hos intervjupersonen kan seie takk for seg utan å gjere noko meir til gjengjeld (Helset 1992).

Eg har intervjuet dei fleste to gongar. Dette har ikkje vore med tanke på systematisk respondentvalidering (Silvermann 1993), der intervjupersonane skal godkjenne tolkinga. Det har likevel fungert som ei vidare utvikling av analysen (jfr. Kohler Riessman 1993). Den opprinnelege tanken med å intervjuet to gongar, var meir å få tak i endringar som hadde skjedd. Til det var kanskje 2-3 år kort tid. Barnefødsel, flytting og skilsmisse var viktige endringar som hadde funne stad hos nokon. Endra utdanning- og arbeidssituasjon var andre endringar. Men mest har intervjuet vore ei utdjuping av dei tema som var tatt opp i første runde. I retrospektive forteljingar om ein person sitt liv vil det alltid ligge begrensingar i det Danielsen (1993) kallar "kvite flekkar" - det ein ikkje får kunnskap om. I dei personlege intervjuet har eg i andre runde hatt høve til å utforske nokon slike flekkar, stille utfyllande spørsmål og diskutere tolkingar.

Sjølv om nokon ikkje heilt hugsar kva vi snakka om første gongen, visste likevel intervjupersonane meir kva intervjuet gjekk ut på ved andre besøk. Vi 'kjente' litt kvarandre, og eg kunne seie at 'sist så sa du...'. På den måten var det lettare å stille meir detaljerte spørsmål andre gongen. Det var lettare både fordi ein hadde meir relevant informasjon å spørje utifrå, og

fordi fleire møter påverkar dei indre eller etiske grensene ein har for å spørje om personlege ting. Ved eitt høve, der bandopptakaren ikkje fungerte, skreiv eg ut intervjuet etter husken og sendte det til kvinna eg intervjuar. Deretter besøkte eg henne igjen. Det viste seg at det var ein viktig detalj frå livshistoria hennar som eg ikkje hadde merka meg, og ho hadde komme fram til at ho nok ikkje hadde fortalt 'alt'. Samtidig ga ho uttrykk for at det var godt å sjå forteljinga på trykk. Dette understrekar også uvisse intervjupersonane føler ved å utlevere seg, når ein i ettertid vert sitjande å lure på om ein har sagt noko gale (i tydinga sagt for mykje) 'når ein sit slik og pratar.'

Generalisering og representativitet

I dei individuelle intervjuar var målet å få mest mogleg informasjon og erfaring frå den enkelte personen sitt liv. Med gruppeintervjuar visste vi at detaljane frå kvar person måtte vike til fordel for mange erfaringar og meiningar om eit tema. Generalisering og representativitet i statistisk forstand er ikkje i nokon av tilfella mogleg.

Jette Fog (1994) snakkar om ein kvalitativ ikkje-statistisk representativitet som baserer seg på at ein vel intervjupersonar utifrå eit teoretisk perspektiv. Ein vel då typiske representantar for ein gitt samanheng, der det er samanhengen og forskingsinteressa som bestemmer kva som er typisk (Daugstad 2000: 32). Det er ein slik *typologisk representativitet* som har vore bakgrunn for utveljing av kommunar og intervjupersonar i mitt prosjekt. Kommunane og hushalda er meint å representere variasjon, men og innsyn i det typiske. Til dømes var målet å velje kommunar der primærnæring og industri i varierende grad dominerte. Og eit bondehushald kan representere ei typisk tilpassing i ein jordbrukskommune. Når utvalet er lite kan ei skjønsmessig utveljing sikre at ein ikkje sit att med eit tilfeldig utval som skil seg sterkt frå det universet ein ønskjer å seie noko om (Hellevik 1993).²³

²³ Som nemnt tidlegare kritiserer Philo (1992) den etablerte bygdeforskinga for å vere mest oppteken av dei som er "able-bodied and sound minded". I tillegg ligg det i rekonstruksjon av eiga livshistorie at ein gjer det på ein måte som mest mogleg viser at ein er "a good, socially proper, and stable person" (Linde 1993: 3). Kritikken som Philo reiser mot studiar som berre tek for seg 'dei vellykka', vert då forsterka. Informasjonen vi sit med er samtidig påverka av intervjupersonen sitt behov for å skape samanheng, rettferdiggjere og forklare kvifor ting skjer, for slik å framstå som mest mogleg bevisst og fornuftig.

Bygda som bustad

Etter å ha gjort personlege intervju og gruppeintervju sit ein med ein mengde informasjon og data. Det er lett å gå seg vill i ein slik overskotsjungel. Mykje av det innsamla materialet har eg ikkje brukt. Det er likevel vanskeleg å seie kva opplysningar eller data ein ikkje har nytta, då analyse og formidling er basert på det heilskaplege inntrykket ein har gjort seg av personar og situasjonar. Eit spørsmål som alltid dukkar opp, er kva tid ein har nok data. Felles tema og gjentekne meiningar har vore ei rettesnor i analysen. Marilyn J. Rausch (1998) brukar dette i analyse av gruppedata, men prinsippet kan vere generelt. I personlege intervju kan det vere eit mål på at nok personar er intervjua når ein opplever at nye intervju ikkje gjev betydeleg meir kunnskap om eit tema. Dette kallar Daniel Bertaux og Isabelle Bertaux-Wiame (1981) eit metningspunkt som styrker validiteten i analysane. Sjølv om ein som Karoline Daugstad (2000) seier alltid vil risikere å vere eitt intervju frå å avdekkje nye innfallsvinklar til ei problemstilling, kan det vere naturleg å setje strek når historiene gjentek seg. I prosjektet *Bygdehushald - livsform og strategi* gjennomførte eg ei på førehand uttenkt mengde personlege intervju, omlag 10 hushald i kvar av tre bygdekommunar. Å setje opp eit tal i planleggingsfasen var både for å ha ei synleg plan, og for å gjere det handterbart og gjennomførleg. Ei slik avgjer medfører både ein risiko for å intervjuer for mange og for få utifrå prinsippet om eit metningspunkt, som ikkje kan avgrensast på førehand.

Marianne Gullestad (1989) argumenterer for at samfunnsforskarar må våge å skape større syntesar, søke heilskap og vise vilje til å vere generalistar også på grunnlag av analysar av meir begrensa datamengder. Dette kan teoretisk sett gjelde eitt enkelt tilfelle. Dei individuelle livshistoriene er i praksis like mange som personane. Samtidig er bygdesamfunnet ein kontekst for felles erfaringar. Dette medførte at det på tvers av dei individuelle historiene fanst gjentekne historier. I gjennomgangen og systematiseringa av det kvalitative intervjumaterialet, vart desse gjentekne historiene eit 'funn' og ein karakteristikk, utan at det er nødvendig å kvantifisere dei. Døme på gjentekne historier er opplevinga av det trygge og gode bygdesamfunnet og at 'alle kjenner alle' i bygda.

Ein test på haldbarheita i analysen kan vere at andre kjenner seg igjen og at påstandane verkar rimelege (Gullestad 1989). Tove Thagaard

(1998: 36) seier at ei god fortolking er ei fortolking som ”treffer”. Tolkingar som treffer og framstår som rimelege, stadfestar ein relevans utover dei enkelte tilfella ein har studert. I følgje Hanne Svarstad (2003) er relevans viktig, i motsetning til generalisering. Ho er kritisk til å legitimere kvalitativ forskning ved å relatere denne til ei anna form for generalisering enn den kvantitative. Generalisering gjev uansett løfte om ”applicability beyond the cases from which they are extracted.” (s. 182). Fokus på relevans kan bidra til å gjere analysane meir gyldige (Hammersley og Atkinson 1987).²⁴

Mine funn er til dømes relevante fordi dei kan underbyggast med andre studiar både nasjonalt og internasjonalt. Opplevingane er ein del av den sosiale representasjonen av ein rural idyll i alle vestlege samfunn, blant anna som ein konsekvens av urbanisering og modernisering (Berg og Forsberg 2003). Men dei norske bygdene representerer samtidig ein annan kontekst og har ei anna sosial og økonomisk historie enn utanlandske bygder. I diskusjonen om relevans må ein ta høgde for dette.

Det er ei utfordring å forstå korleis ruralitet er konstruert og utfolda i forskjellige kontekstar. Norge og Norden skil seg på fleire måtar frå mange land i og utanfor Europa, til dømes med omsyn til spreidd busetting og stor del av ’rural busetting’ (Overbeek m.fl. 1998). Andre særsegenskapar som er framheva er det norske likskapsidealet og by-land koalisjonen i distriktpolitiske spørsmål (Almås 1993, Persson 1992). Den sterke veksten i offentleg kommunal sektor på 1970-talet skapte ei positiv utvikling på den norske landsbygda (Almås 1999, 1995), og den nasjonale velferds- og utjammingspolitikken har ført til mindre fattigdom i det rurale Skandinavia enn i mange andre europeiske land (Persson 1992). I følgje Jo Little (1999) har førestellingane om ein rural idyll bidrege til å leie merksemda frå variasjonar og korleis ulike aktørar konkurrerer om å definere og presentere si verkelegheit. Nina Gunnerud Berg og Gunnell Forsberg (2003) er særleg opptekne av dette, med bakgrunn i den sterke innverknaden britiske studiar

²⁴ Analysar kan vere fruktbare også om dei ikkje finn støtte i anna forskning, fordi dei då gjev moglegheiter for nye forklaringar (Jørgensen og Phillips 1999). Eller som Knut Kjeldstadli (1992) seier: Avvik kan fortelje at det er meir i vente. Ved å studere avvik frå eit teoretisk mønster, kan ein få ny innsikt i sosiale prosessar og strukturar. Marianne Gullestad (1989) gjer ei god påpeiking når ho seier at også små detaljar er ein del av det store biletet, men at eit heilskapleg bilete ikkje kan begrunnast utifrå empiri, men utifrå ein idé om ein heilskap.

Bygda som bustad

om ruralitet og kjønn har hatt på akademiske diskursar i Skandinavia. I tillegg til forhold nemnt ovanfor, viser dei til den skandinaviske landsbygda sin status som ein plass for alle, tradisjonane med familiebruk og sjølveigande bønder og dermed mindre klasseskilje, industrialiseringa som har funne stad i bygdene og likestillingspolitikken som ein særeigen kontekst samanlikna med det britiske samfunnet.

Eg har fokusert på dei felles tema som har kome fram i datamaterialet. Fokuset på felles tema kan innebere at eg har oversett nyansar med bakgrunn i dei ulike lokale kontekstane. 'Trygt' kan bety noko anna i ei avsidesliggende bygd, samanlikna med der Europavegen deler bygda i to. Og 'trygt' kan for norske bygdebuarar ha eit anna innhald enn for britiske eller amerikanske. Når ein samanliknar studiar er dette eit viktig atterhald. Opplevingane av 'den trygge bygda' er likevel eit interessant og overordna funn i analysane som eksisterer på tvers av bygdene eg har henta data frå, og kan samanliknast med den positive tydinga rural busetting har for mange tilflyttarar - nasjonalt og internasjonalt.

Avslutning

Dette arbeidet er hovudsakleg basert på intervjumateriale med personar som er busette i bygder i Midt-Norge. Det viser at bygda er opplevd som trygg, god, roleg og avstressande. Bygda er framstilt som ein stad der alle kjenner alle, og oversikt og sosial kontroll er nødvendig for å oppretthalde kjensla av det trygge. Dette har eg framheva som eit dominerande bilete av bygda.

Eg har lagt vekt på å vise korleis førestellinga om den trygge og gode bygda kan sjåast som ein sosial konstruksjon. Dette inneber at bygda er analysert utifrå kva forståing og meining som vert tillagt den. Denne tilnærminga har vist at den positive appellen som bygda har for den enkelte, er sentral i avgjerder om å busette seg i bygda. Når dei personlege preferansane er retta mot bygdelivet, kan arbeidet vere det siste som fell på plass i ei flytteavgjerd.

Den subjektive opplevinga av bygda som trygg og god er ikkje etterprøvd med tanke på om ein kan seie at det faktisk eller objektivt sett er trygt og godt å bu i bygda, eller tryggare og betre enn å bu i byen. Men framstillingar som problematiserer biletet av 'den gode bygda', har referansar til konkrete forhold i den enkelte sitt bustadområde; som utrygg

trafikk, lange avstandar, få leikekameratar, dårlegare arbeidsmarknad eller varierende tilgang og kvalitet på enkelte servicetenester. Dette er noko ein meir eller mindre frivillig tek med på kjøpet når ein vel å bu på bygda,²⁵ og det nyanserer biletet av ein rural idyll. Desse mot-førestellingane rokkar likevel ikkje ved eit dominerande bilete av bygda som den gode bustaden.

Opplevingane av bygda er påverka av den kontekst dei er framsett i. Eg har sett bygdeopplevinga i lys av livsfase, og søken etter den trygge og oversiktlege bygda er særleg viktig i småbarnsfasen. Opplevingane kan variere med kjønn og alder, mellom grupper av folk, eller mellom ulike område. Dette tilseier at det ikkje finst ein enkelt definisjon av kva som er ei bygd eller kva bygda representerer.

Analysane av bygda som bustad er og gjort i lys av ulike moderniseringsprosessar som har funne stad. Større valfridom i avgjerder om å ta over familiebruket og nye krav til levemåten i jordbruket er eitt døme på slike prosessar. Nye krav til likestilling og større mobilitet i alle generasjonar er andre døme. Dette er forhold som går inn i ei meir overordna framstilling av fristilling frå tradisjonelle levemåtar og individualisering av livsløp.

Opplevinga av tryggleik i bygda er knytt til lokalsamfunnet som sosialt miljø og mobiliserande faktor. Opplevinga av tryggleik er då utan omsyn til enkeltståande hendingar knytt til trafikk, arbeidsulykker eller liknande. Denne sterke vekta på bygda som lokalt og sosialt miljø har konsekvensar for forståinga av moderniseringsprosessane. Tilbakeflytting er gjort med eit ønske om å forbetre sin eigen og familien sitt daglege liv, men denne forbetringa legg ein blant anna til kvalitetar ved nabolaget og det sosiale miljøet. Denne søkinga til familie- og slektsnettverk, sosial kontroll, tryggleik og oversikt, bidreg difor til å nyansere omgrep som fristilling og individualisering.

Referansar

Aasbrenn, K. (1989): Den strategiske ungdomsfaktoren. *Plan og Arbeid* 5/89, 39-44.

²⁵Andre studiar har og vist at dei som busett seg på bygda også meiner at "det må koste litt å bu her". Til eksempel kan vaksne "ofre" seg for å busette seg der det er best for ungane (Stenbacka 2001, Anvik, Elvehøi og Mariussen 1998, Brottveit 1998, Little og Austin 1996, Fosso 1997, Gullesen 1999, Forsberg og Carlbrand 1993, Halfacree 1997).

Bygda som bustad

- Aasbrenn, K. (1991): Stedsutvikling - nøkkelen til utvikling av livskraftige stedssamfunn? I Almås, R., red, *Åtte perspektiver på bygdeutvikling*. NLVF-publikasjon 3/91. Oslo: NLVF, 159-179.
- Almås, R. (1983): *Maskulint og feminint på landsbygda i dag. Nyare tendensar i utviklinga av arbeidsdelinga i landbruket og bondekvinnerenes deltaking på arbeidsmarknaden*. Notat 3/83. Trondheim: Senter for bygdeforskning.
- Almås, R. (1984): *The Rural Family in Norway*. Centre for Rural Research; report prepared for UNESCO, International Social Science Council, European Coordination Centre for Research and Documentation in Social Sciences, Vienna.
- Almås, R. (1985): *Bygdesosiologi*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Almås, R. (1993): *Norway's Gift to Europe - Fifteen Selected Articles on Rural Persistence and Change*. Rapport 2/93. Trondheim: Senter for bygdeforskning.
- Almås, R. (1995): *Bygdeutvikling*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Almås, R. (2002): *Norges Landbrukshistorie IV, 1920-2000. Frå bondesamfunn til bioindustri*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Almås, R. og K. M. Elden (1997): *Den rurale dimensjon – En teoretisk og geografisk avgrensning*. Rapport 7/97. Trondheim: Senter for bygdeforskning.
- Amcoff, J. (2000): *Samtida bostättning på svensk landsbygd*. Avhandling. Geografiska Regionstudier nr. 41. Department of Social and Economic Geography. Uppsala: Uppsala universitet.
- Anvik, C. H., O. M. Elvehøi og Å. Mariussen (1998): *Tilgjengelighet av tjenester: en undersøkelse av utvalgte bygder i Nordland, Nord-Sverige og Finland*. Rapport nr. 6. Bodø: Nordlandsforskning.
- Bankston, W. B., Q. A. L. Jenkins, C. L. Thayer-Doyle og C. Y. Thompson (1987): Fear of Criminal Victimization and Residential Location: The Influence of Perceived Risk. *Rural Sociology* 52 (1), 98-107.
- Bech-Jørgensen, B. (1994): *Når hver dag bliver hverdag*. København: Akademisk Forlag A/S.
- Beck, U. (1992): *Risk Society. Towards a New Modernity*. London: Sage Publications.
- Giddens, A. (1990): *The consequences of modernity*. Cambridge: Polity

Press.

- Berg, N. G. (1998): *Kjerringer og gubber mot (flytte) strømmen – hvorfor noen flytter til bygde-Norge*. Paper, Geografisk institutt, NTNU, Trondheim.
- Berg, N. G. (2002): Kjønn på landet og kjønn i byen. *Kvinneforskning* 1, 67-82.
- Berg, N. G. (2004): Discourses on Rurality and Gender in Norwegian Rural Studies. I Goverde, H., H. de Haan og M. Baylina, red, *Power and Gender in European Rural Development*. Perspectives on Rural Policy and Planning. Aldershot: Ashgate, 127-144.
- Berg, N. G. og G. Forsberg (2003): Rural geography and feminist geography: Discourses on rurality and gender in Britain and Scandinavia. I Öhman, J. og K. Simonsen, red, *Voices from the North: New Trends in Nordic Human Geography*. Aldershot: Ashgate, 173-190.
- Berg, N. G. og H. K. Lysgård (2004): Ruralitet og urbanitet - bygd og by. I Berg, N. G., B. Dale, H. K. Lysgård og A. Løfgren, red, *Mennesker, steder og regionale endringer*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 61-76.
- Bertaux, D. og I. Bertaux-Wiame (1981): Life Stories in the Bakers' Trade. I Bertaux, D., red, *Biography and Society. The Life History Approach in the Social Sciences*. Sage studies in international sociology; 23. London: Sage Publications, 169-189.
- Björnberg, U. og M. Bäck-Wiklund (1987): *Vardagslivets organisering i familj och närsamhälle*. Göteborg: Daidalos.
- Blanc, M. (1996): *Rurality and Locality*. Serie D: No 96-01D. Toulouse: Economie et Sociologie Rurales.
- Blehr, B. (1994): *Lokala gemenskaper. En studie av en nordsvensk by på 1980-talet*. Akademisk avhandling Stockholms universitet. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Blekesaune, A. (1989): *Husholdstyper i norsk landbruk*. Rapport 7/89. Trondheim: Senter for bygdeforskning.
- Blekesaune, A. (1991): Changes in Ways of Making a Living among Norwegian Farmers 1975-1990. *Sociologia Ruralis* XXXI-1, 48-57.
- Blekesaune, A. og E. P. Stræte (1997): *Rovviltkursen. En analyse av*

Bygda som bustad

- ideologisk baserte konfliktlinjer*. Rapport 6/97. Trondheim: Senter for bygdeforskning.
- Boyle, P. og K. Halfacree, red, (1998): *Migration into rural areas*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Boyle, P., K. Halfacree og V. Robinson (1998): *Exploring Contemporary Migration*. New York: Longman.
- Brandth, B. (1994): Teknologi og mannlighet i forandring. Gården som arena for konstruksjon av kjønn. *Sosiologisk tidsskrift* 2, 3, 185-204.
- Brandth, B. (1996): Gruppeintervju: perspektiv, relasjoner og kontekst. I Holter, H. og R. Kalleberg, red, *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Universitetsforlagets Metodebibliotek. Oslo: Universitetsforlaget, 145-165 (2. utgåve, 1. utgåve 1982).
- Brandth, B. (2001): *The Gender of Agriculture*. Rapport 8/01. Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.
- Brandth, B. (2002): Bonden som maskulin konstruksjon. I Almås, R., M. S. Haugen og J. P. Johnsen, red, *Bygdeforskning gjennom 20 år*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 201-209.
- Brandth, B. og M. S. Haugen (1993): "Nye" kvinner, gamle forskjeller. I Brandth, B. og B. Verstad, red, *Kvinneliv i landbruket*. Oslo: Landbruksforlaget, 107-130.
- Brandth, B. og M. S. Haugen (2000): From lumberjack to business manager: masculinity in the Norwegian forestry press. *Journal of Rural Studies* 16, 3, 343-355.
- Bringslid, M. B. (1990): «Home parties» i Sommarfjord. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Bringslid, M. B. (1996): *Bygda og den framande. Ein studie av det lokales de- og rekontekstualisering i ei vestnorsk bygd*. Avhandling dr. polit., Institutt og museum for antropologi. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Brottveit, Å. (1993): *Barnevennlige samfunn? – om oppvekstforholdene i tre Østfoldbygder*. Arbeidsrapport 1/93. Oslo: Diakonhjemmets Høgskolesenter, Forskningsavdelingen.
- Brottveit, Å. (1994): "Små forhold er fine forhold!" *Foreldreoppfatninger og fakta om det å vokse opp på landsbygda i Østfold*.

- Arbeidsrapport. Oslo: Diakonhjemmets Høgskolesenter, Forskningsavdelingen.
- Brottveit, Å. (1998): *Barnevennlige samfunn? En studie av tre bygders sosiale nettverk og oppvekstbetingelser i Rømskog, Marker og Rakkestad*. Forskningsrapport nr. 1/98. Oslo: Diakonhjemmets høgskolesenter.
- Brox, O. (1988): *Yrkeskombinasjon i norsk landbruk. Et forsøk på utvikling av landbrukspolitiske relevante kategorier og fordelinger av tilpassingstyper*. NIBR-notat 113. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Bugge, L. S. (1989): *Flytting og bomotiv. Presentasjon av prosjekter og rapporter*. Rapport nr. 36/89. Hamar: Østlandsforskning.
- Burnett, K. A. (1996): Once an Incomer, Always an Incomer? I Chapman, P. og S. Lloyd, red, *Women and Access in Rural Areas. What makes the difference? What difference does it make?* Aldershot: Avebury, 18-31.
- Bye, L. M. (2000): *Femininitet og maskulinitet i storviltjakta*. Paper 1/00. Trondheim: Senter for bygdeforskning.
- Bye, L. M. (2003): Masculinity and rurality at play in stories about hunting. *Norsk Geografisk Tidsskrift* 57, 3, 145-153.
- Bærenholdt, J. O. (1991): *Bygdelig: livsformer og bosætningsmønster i Nordatlanten: om fiskeriafhængige bygder i Island og på Færøerne*. Forskningsrapport nr. 78. Institut for Geografi, Samfundsanalyse og Datalogi. Roskilde: Roskilde Universitetscenter.
- Bäck-Wiklund, M. og H. Lindfors (1990): *Landsbygd, livsform och samhällsförändring*. Göteborg: Daidalos.
- Carling, J. (1999): Innenlands flyttemønster 1977-1998: Grå og grønne bølger. *Samfunnsspeilet* 6, 37-42.
- Chapman, P. (1996): Womens's Experience of Rural Disadvantage. I Chapman, P. og S. Loyd, red, *Women and Access in Rural Areas. What makes the difference? What difference does it make?* Aldershot: Avebury, 3-17.
- Christensen, L. R. og T. Højrup (1989): Strukturel livsformanalyse. *Nord Nytt* 37, 53-91.
- Clarke, L. J. (1990): An analysis of the health status of rural people. I

Bygda som bustad

- Cullen, T., P. Dunn og G. Lawrence, red, *Rural Health and Welfare in Australia*. Riverina: Centre for Rural Welfare Research, Charles Sturt University, 132-147.
- Cloke, P. og J. Little (1997): Introduction: Other countrysides? I Cloke, P. og J. Little, red, *Contested Countryside Cultures. Otherness, marginalisation and rurality*. London: Routledge, 1-18.
- Cloke, P., P. Milbourne og C. Thomas (1997): Living lives in different ways? Deprivation, marginalization and changing lifestyles in rural England. *Transactions of the Institute of British Geographers*, New Series 22, 2, 210-230.
- Cloke, P. og N. Thrift (1990): Class and Change in Rural Britain. I Marsden, T., P. Lowe og S. Whatmore, red, *Rural Restructuring. Global Processes and their responses*. Critical Perspectives on Rural Change Series. London: David Fulton Publishers, 165-181.
- van Dam, F., S. Heins og B. S. Elbersen (2002): Lay discourses of the rural and stated and revealed preferences for rural living. Some evidence of the existence of a rural idyll in the Netherlands. *Journal of Rural Studies* 18, 4, 461-476.
- Danielsen (1990): *De gammeldagse piker. Eldre kvinner forteller om sitt liv*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Danielsen, K. (1993): Livshistoriens hvite flekker. *Tidsskrift for samfunnsforskning* 34, 333-360.
- Daugstad, K. (2000): *Mellom romantikk og realisme. Om seterlandskapet som ideal og realitet*. Avhandling dr. polit., Geografisk institutt. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Daugstad, K. og M. Villa (2001): *Kvinnelige prinsipper - også for menn? Om kvinner, menn, næringsutøvelse og ressursforvaltning*. Rapport 1/01. Trondheim: Senter for bygdeforskning.
- Flakstad, A. G. (1984): Kan endring innen kvinnearbeidet utløse strukturendringer? I Rudie, I., red, *Myk start - hard landing*. Kvinnens levekår og livsløp. Oslo: Universitetsforlaget, 64-83.
- Fog, J. (1994): *Med samtalen som utgangspunkt: det kvalitative forskningsinterview*. København: Akademisk Forlag.
- SSB (2001): *Folke- og bustadteljinga*. Kommunehefter. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

- Forsberg, G. (1991): Samhällsgeografi och könsstrukturella analyser. I Berger, S., red, *Samhällets Geografi*. Uppsala: Nordisk Samhällsgeografisk Tidskrift, 191-207.
- Forsberg, G. (1996): Är landsbygden en kvinnofälla? I *Dokumentation från forskarsymposiet "Kvinnor och män i dialog om regionernas framtid"*, Östersund 2-4 oktober 1996, Working paper 5b. Östersund: Institutet för regionalforskning.
- Forsberg, G. og E. Carlbrand (1993): *Mälarbygden - en kreativ region? En studie av Mälardalens landsbygd i förändring*. Forskningsrapporter från Kulturgeografiska institutionen; 107. Uppsala: Uppsala universitet.
- Fosso, E. J. (1997): *Industristeders arbeidstilbud og generasjoners forhold til utdanning, arbeid og sted – eksempelet Årdal*. Avhandling dr. polit., Institutt for geografi. Bergen: Norges Handelshøyskole og Universitetet i Bergen.
- Fosso, E. J. (1998): Om forståelse av distriktsproblemer og virkeområdenes grunnlag. *Regionale trender 2*, 29-33.
- Fosso, E. J. og S. Alvheim (2001): *Unge voknes flyttevalg. En gjennomgang av koblede flyttedata for seks norske kommuner*. Arbeidsnotat 28/01. Bergen: Stiftelsen for samfunns- og næringslivsforskning.
- Foucault, M. (1972): *The Archaeology of Knowledge*. Trans. A. M. Sheridan Smith. London: Tavistock.
- Freudenberg, W. R. (1982) The impacts of rapid growth on the social and personal well-being of local community residents. I Weber, B. og R. E. Howell, red, *Coping With Rapid Growth in Rural Communities*. Westview, Boulder, 137-170.
- Friberg, T. (1990): *Kvinnors vardag. Om kvinnors arbete och liv. Anpassningsstrategier i tid och rum*. Meddelanden från Lunds Universitets Geografiska Institutioner, avhandlingar 109. Lund: Lund University Press.
- Frønes, I. (1987): *Jevnaldermiljø, sosialisering og lokalsamfunn*. INAS-rapport 87:9. Oslo: Institutt for sosialforskning.
- Glendinning, A., M. Nuttall, L. Hendry, M. Kloep, S. Wood (2003): Rural communities and well-being: a good place to grow up? *The Sociological Review* 51, 1, 129-156.

Bygda som bustad

- Granovetter, M. S. (1973): The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology* 78, 6, 1360-1380.
- Granovetter, M. S. (1982): The Strength of Weak Ties. I P. Mansden og N. Lin, red, *Social Structure and Network Analysis*. London: Sage Publications, 105-130.
- Gregory, D. (1994): *Geographical Imaginations*. Oxford: Blackwell.
- Grimsrud, G. M. (2000): *Kvinner på flyttefot*. ØF-rapport nr. 13. Lillehammer: Østlandsforskning.
- Grimsrud, G. M., I. Guldvik og H. Fauske (1997): *Kvinner og bosetting i Nord-Gudbrandsdal*. ØF-rapport nr. 10. Lillehammer: Østlandsforskning.
- Grønbech, D. (2000): Kvinneliv ved en skillevei. I Husmo, M. og J. P. Johnsen, red, *Fra bygd og fjord til kafèbord?* Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 21-37.
- Guldvik, I. (2002): Troverdighet på prøve. Om gruppeintervju som metode for å produsere valide data om politiske diskurser. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 43, 1, 30-49.
- Gullesen, B. H. (1999): *Hvorfor bo i Snillfjord? En kvalitativ studie av noen innflytteres bostedsvalg og bostedsopplevelser*. Hovedfagsoppgave i geografi. Geografisk institutt. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Gullestad, M. (1989): *Kultur og hverdagsliv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haartsen, T., P. Groote og P. P. P. Huigen (2003): Measuring age differentials in representations of rurality in The Netherlands. *Journal of Rural Studies* 19, 2, 245-252.
- Halfacree, K. H. (1993): Locality and social representation: space, discourse and alternative definitions of the rural. *Journal of Rural Studies* 9, 1, 23-37.
- Halfacree, K. H. (1994): The importance of 'the rural' in the constitution of counterurbanization: Evidence from England in the 1980s. *Sociologia Ruralis* XXXIV, 2-3, 164-189.
- Halfacree, K. (1997): Contrasting roles for the post-productivist countryside: a post-modern perspective on counterurbanisation. I Cloke, P. og J. Little, red, *Contested Countryside Cultures. Otherness, marginalisation and rurality*. London: Routledge, 70-93.

- Halfacree, K. og P. Boyle (1993): The challenge facing migration research: the case for a biographical approach. *Progress in Human Geography* 17, 333-348.
- Halfacree, K. og P. Boyle (1998): Migration, rurality and the post-productivist countryside. I Boyle, P. og K. Halfacree, red, *Migration into rural areas: theories and issues*. Chichester: John Wiley & Sons, 1-20.
- Hammersley, M. og P. Atkinson (1987): *Feltmetodikk. Grunnlaget for feltarbeid og feltforskning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Haraway, D. J. (1991): Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. I Haraway, D. J., *Simians, Cyborgs, and Women. The Reinvention of Nature*. London: Free Associations Books, 183-202.
- Harding, S. (1992): After the neutrality ideal: Science, politics, and 'strong objectivity'. *Social Research* 59, 3, 567-587.
- Harrington, V. og D. O'Donoghue (1998): Rurality in England and Wales 1991: A Replication and Extension of the 1981 Rurality Index. *Sociologia Ruralis* 38, 2, 178-203.
- Hauan, M. A. (1999): "Velkommen, du kjører no inn i Harry-land!" Kystens menn i urbanitetens diskurs. I Gerrard, S. og R. R. Balsvik, red, *Globale kyster. Liv i endring - kjønn i spenning*. Kvinnforsks skriftsserie, 1/1999. Universitetet i Tromsø, 157-167.
- Haugen, M. S. og Almås, R. (1991): Norwegian Gender Roles in Transition: The Masculinization Hypothesis in the Past and in the Future. *Journal of Rural Studies* 7, 1/2, 79-83.
- Heggen, K. (1987): *Oppvekstvilkår i bygdesamfunn: ein studie av ungdoms tilknytning til lokalsamfunnet*. Rapport 8711. Volda: Møreforskning.
- Heggen, K. (2001): Marginalisering av ungdom – skolen si rolle. I Heggen, K., J. O. Myklebust og T. Øia, red, *Ungdom. I spenninga mellom det lokale og det globale*. Oslo: Det Norske Samlaget, 119-135.
- Heggen, K. (2003): Norge. I Helve, H., red, *Ung i utkant. Aktuell forskning om glesbygdsungdomar i Norden*. TemaNord 2003:519. København: Nordiska ministerrådet, 154-186.
- Heggen, K., G. Jørgensen og G. Paulgaard (1999): *Ungdom med lite utdanning: marginalisering?* Notat 5/99. Volda: Høgskulen i Volda,

Bygda som bustad

Møreforskning.

- Hellevik, O. (1993) *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget (5. utgåve, 1. utgåve 1971).
- Helve, H., red, (2003): *Ung i utkant. Aktuell forskning om glesbygdungdomar i Norden*. TemaNord 2003:519. København: Nordiska ministerrådet.
- Hendry, L. B., A. Glendinning, M. Reid og S. Wood (1998): *Lifestyles, Health and Health Concerns of Rural Youth 1996-1998*. Report to Department of Health, Scottish Office. Edinburgh. Centre for Educational Research and Department of Sociology, University of Aberdeen.
- Hetland, P. (1983): *Yrkeskombinasjoner og husholdsstrategier*. Informasjonsserien nr. 43. Lillehammer: Oppland Distriktshøgskole.
- Hoel, M. og B. Hvinden (1982): Om bruk av gruppediskusjoner som samfunnsvitenskapelig forskningsmetode. I Holter, H. og R. Kalleberg, red, *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Oslo: Universitetsforlagets Metodebibliotek, 137-147.
- Holmila, M. (2000): *Social Bonds in Rural Life. Regulating the Dangerous*. National Research and Development Centre for Welfare and Health. Research Report 113. Helsinki: STAKES.
- Holstein, J. A. og J. F. Gubrium (1995): *The Active Interview*. Qualitative Research Methods Volume 37. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Hompland, A. (1982): Innflytterplaga – kva skjer når bygd blir til by? *Søkelys* 2/82.
- Hompland, A. (1983): *The Ambivalence of the Return Migrant*. Paper to the 12th European Congress for Rural Sociology, Budapest, July 1983.
- Hughes, A. (1997): Rurality and "cultures of womanhood". Domestic identities and moral order in village life. I Cloke, P. og J. Little, red, *Contested Countryside Cultures. Otherness, marginalisation and rurality*. London: Routledge, 123-137.
- Hunter, L. M., R. S. Krannich og M. D. Smith (2002): Rural Migration, Rapid Growth, and Fear of Crime. *Rural Sociology* 67 (1), 71-89.
- Jobes, P. C. (2000): *Moving Nearer to Heaven. The Illusions and Disillusions of Migrants to Scenic Rural Places*. USA: Praeger Publishers.

- Jones, O. (1997): Little figures, big shadows. Country childhood stories. I Cloke, P. og J.Little, red, *Contested Countryside Cultures. Otherness, marginalisation and rurality*. London: Routledge, 158-179.
- Jørgensen, G. (2001): Den lokale konstruksjonen av ungdom. I Heggen, K., J. O. Myklebust og T. Øia, red, *Ungdom. I spenninga mellom det lokale og det globale*. Oslo: Det Norske Samlaget, 37-55.
- Jørgensen, M. W. Og L. Phillips (1999): *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Kaldal, I. (2000): Skog, arbeid og dagligliv i kvinners og menns fortellinger fra Trysil og Nord-Värmland etter 1930. I Kaldal, I., E. Johansson, B. Fritzboeger og H. Snellman, red, *Skogsliv. Kulturella processer i nordiska skogsbygder*. Lund: Historiska Media, 85-117.
- Kjeldstadli, K. (1992): *Fortida er ikke hva den en gang var. En innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kjell, A. (1994): *Från stan till landet. Urbana människors möte med landsbygdsbefolkningen*. Uppsats för påbyggnadskurs, etnologi, Institut för folklivsforskning. Stockholm: Stockholms universitet.
- Kloep, M. (1998): *Att vara ung i Jämtland: tonåringar berättar om sitt liv*. Österåsen: Uddeholts förlag.
- Knodel, J. (1993): The Design and Analysis of Focus Group Studies: A Practical Approach. I Morgan, D. L., red, *Successful Focus Groups. Advancing the State of the Art*. Sage focus editions; 156. Newbury Park: Sage Publications, 35-50.
- Koskela, H. (1999): *Fear, control and space: geographies of gender, fear of violence, and video surveillance*. Avhandling i serie Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja. A; 137. Helsinki: Helsingin yliopiston maantieteen laitos.
- Kvale, S. (1997): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS.
- Kåks, H. (1997): *När en plats förändras. Platskänsla, rotfasthet och lokal identitet i 1990-talets Stjärnsund*. Arbeidsrapport. Falun: Dalarnas forskningsråd.
- Kåks, H. og E. Westholm (1994): *En plats i tillvaron. Studiar av flyttning till landsbygden*. Falun: Dalarnas forskningsråd.

Bygda som bustad

- Lash, S. og J. Urry (1994): *Economics of Signs & Space*. London: Sage Publications.
- Latour, B. (1988): The politics of explanation: an alternative. I Woolgar, S., red, *Knowledge and Reflexivity. New Frontiers in the Sociology of Knowledge*. London: Sage Publications, 155-176.
- Leonardsen, D. (1992): *Sosiale konsekvenser av rask endring – en gjennomgang av norsk og amerikansk empiri*. Skriftserien nr. 75. Oppland Distriktshøgskole.
- Leyshon, M. (2002): On being 'in the field': practice, progress and problems in research with young people in rural areas. *Journal of Rural Studies* 18,2,179-191.
- Liepins, R. (2000): New energies for an old idea: reworking approaches to 'community' in contemporary rural studies. *Journal of Rural Studies* 16,1, 23-35.
- Linde, C. (1993): *Life Stories. The Creation of Coherence*. New York: Oxford University Press.
- Little, J. (1999): Otherness, representation and the cultural construction of rurality. *Progress in Human Geography* 23,3, 437-442.
- Little, J. (2002): *Gender and Rural Geography. Identity, Sexuality and Power in the Countryside*. Harlow: Prentice Hall.
- Little, J. og P. Austin (1996): Women and the rural idyll. *Journal of Rural Studies* 12, 2, 101-111.
- Lofthus, T. (2002): *Agrar motstrømsflytting. Frå by til gard og distrikt – motstrømsmigrasjon i eit ressursperspektiv*. Masteravhandling. Handelshøgskolen i København.
- Lysgård, H. K., A. K. Ryntveit og J. Karlsen (2000): *Å bo på landet - et valg av livsstil. En studie av Marnardal og Åseral*. FoU-rapport 15/00. Kristiansand: Agderforskning.
- Mallén, A. (2002): *Främling, vad döljer du för mej? Redsla för brott i små samhällen så som rädsla för främlingar*. Paper. Nordisk sosiologikonferanse 15.-17.08.02, Reykjavik, Island.
- Matthews, H., M. Taylor, K. Sherwood, F. Tucker, M. Limb (2000): Growing-up in the countryside: children and the rural idyll. *Journal of Rural Studies* 16, 2, 141-153.
- Morgan, D. L. (1998): *The Focus Group Guidebook*. Focus Group Kit 1.

Thousands Oaks: Sage Publications.

- Mormont, M. (1990): Who Is Rural? Or, How To Be Rural: Towards a Sociology of The Rural. I Marsden, T., P. Lowe og S. Whatmore, red, *Rural Restructuring. Global Processes and their responses*. Critical Perspectives on Rural Change Series I. London: David Fulton Publishers, 21-44.
- Nairn K., R. Panelli og J. McCormack (2003): Destabilizing Dualisms: Young People's Experiences of Rural and Urban Environments. *Childhood* 10, 1, 9-42.
- Nelson, P. B. (2001): Rural restructuring in the American West: land use, family and class discourses. *Journal of Rural Studies* 17, 4, 395-407.
- Ní Laoire, C. (2001): A Matter of Life and Death? Men, Masculinities and Staying 'Behind' in Rural Ireland. *Sociologia Ruralis* 41, 2, 220-236.
- Orderud, G. I. (2001): *Unge voksne i utkant-Norge. Stedstilknytning og stedsoppfatning*. NIBR-notat nr. 102. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Orderud, G. I. og K. Onsager (1998): *Flytting - mønstre og årsaker. En kunnskapsoversikt*. Prosjektrapport nr. 6. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Overbeek, G., S. Efstratoglou, M. S. Haugen og E. Saraceno (1998): *Labour situation and strategies of farm women in diversified rural areas of Europe*. CAP studies, Final Report. Luxembourg: Office of Official Publications of the EC.
- Pain, R. (2000): Place, social relations and the fear of crime: a review. *Progress in Human Geography* 24, 3, 365-387.
- Persson, L. O. (1992): Rural Labour Markets Meeting Urbanisation and the Arena Society: New Challenges for Policy Planning in Rural Scandinavia. I Marsden, T., P. Lowe og S. Whatmore, red, *Labour and Locality: Uneven Development and the Rural Labour Process*. Critical Perspectives on Rural Change Series IV. London: David Fulton Publishers, 68-94.
- Persson, L. O. og E. Westholm (1993): Turmoil in the welfare system reshapes rural Sweden. *Journal of Rural Studies* 9, 4, 397-404.
- Persson, L. O. og E. Westholm (1994): *Europas landsbygd i förändring*. Rapport 83, Expertgruppen för forskning om regional utveckling.

Bygda som bustad

Stockholm: ERU.

- Phillips, M. (1998): The Restructuring of Social Imaginations in Rural Geography. *Journal of Rural Studies* 14, 2,121-153.
- Philo, C. (1992): Neglected Rural Geographies: a Review. *Journal of Rural Studies* 8,193-207.
- van der Ploeg, J. D. (1997): On Rurality, Rural Development and Rural Sociology. I de Haan, H. og N. Long, red, *Images and realities of rural life*. Wageningen Perspectives on Rural Transformations. Nederland: Van Gorcum, 39-73.
- Rausch, M. J. (1998): Analyzing and Reporting Focus Groups Results. I Krueger, R. A., *Analyzing & Reporting Focus Group Results*. Focus Group Kit 6. Thousands Oaks: Sage Publications, 94-95.
- Repstad, P. (1987): *Mellom nærhet og distanse*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Rossvær, V. (1998): *Ruinlandskap og modernitet: hverdagsbilder og randsonerfaringer fra et nord-norsk fiskevær*. Oslo: Spartacus.
- Solheim, L. (1984): Ein skal vere sterk for å klare seg her. Om familieflytting og kvinnetilpassing til eit nytt lokalsamfunn. I Rudie, I., red, *Myk start - hard landing*. Kvinnerens levekår og livsløp. Oslo: Universitetsforlaget, 301-317.
- Smith, D. E. (1990): *The conceptual practices of power: a feminist sociology of knowledge*. The Northeastern series in feminist theory. Boston: Northeastern University Press.
- Stenbacka, S. (2001): *Landsbygdsboende i innflyttarnas perspektiv. Intention och handling i lokalsamhället*. Avhandling. Geografiska regionstudier nr. 42. Uppsala: Uppsala universitet.
- Svarstad, H. (2003): *Bioprospecting: Global discourses and local perceptions. Shaman Pharmaceuticals in Tanzania*. SUM Dissertations & Theses No. 06/2003, Department of Sociology and Human Geography & Centre for Development and the Environment, University of Oslo.
- Sørli, K. (1997): Flytting, verdiskaping og verdioverføring. *Landbruksøkonomisk forum* 14, 4, 5-16.
- Teather, E. (1994): Contesting Rurality: Country Women's Social and Political Networks. I Whatmore, S., T. Marsden og P. Lowe, red,

- Gender and Rurality*. Critical Perspectives on Rural Change Series VI. London: David Fulton Publishers, 31-49.
- Teather, E. K. og N. Argent (1998): The Social Sustainability of Rural and Remote New South Wales, Australia: Can rural Australia sustain its residents through the “seven ages” of their lifecourse? I Frånberg, G. M., red, *The Social Construction of Gender in Different Cultural Contexts. Articles written by Researchers in Australia, Finland, Norway, Russia, Sweden and the USA*. Femina Borealis publication series 5. SIR. Stockholm: Fritzes, 111-141.
- Thagaard, T. (2003): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget (2. utgåve).
- Thrift, N. (1994): Inhuman geographies: landscapes of speed, light and power. I Cloke, P., M. Doel, D. Matless, M. Phillips og N. Thrift, red, *Writing the Rural: Five Cultural Geographies*. London: Paul Chapman, 191-248.
- Tillberg, K. (2001): *Barnfamiljers dagliga fritidsresor i bilsamhället: ett tidspussel med geografiska och könsmässiga variationer*. Avhandling. Geografiska regionstudier; Nr 43. Uppsala: Uppsala universitet.
- Valentine, G. (1997): A Safe Place to Grow Up? Parenting, Perceptions of Children’s Safety and the Rural Idyll. *Journal of Rural Studies* 13, 2, 137-148.
- Valvåg, H. (2001): *Marginale soner og spillerom. En studie av unge mennesker i distriktskommunen Tranøy*. Hovedfagsoppgave, Institutt for planlegging og lokalsamfunnsforskning. Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Vartdal, B. (1999): *Bygdefamiliens moderne kvardagsliv*. Rapport 6/99. Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.
- Vartdal, B. og A. Blekesaune (1998): *Familie- og hushaldsendringer etter 1970 i ruralt perspektiv*. Rapport 6/98. Trondheim: Senter for bygdeforskning.
- Villa, M. (1993): *Næringsutvikling og bygdekultur*. Fire midt-norske kommunar i eit 40-års perspektiv. Rapport 5/93. Trondheim: Senter for bygdeforskning.
- Villa, M. (1995): *Bygdehushald - livsform og strategi*. Paper 8/95.

Bygda som bustad

Trondheim: Senter for bygdeforskning.

Villa, M. (1997): Det særeigne ved bygda. *Landbruksøkonomisk forum* 4, 35-42.

Villa, M. og M. S. Haugen (2002): *Naboskap i bygda*. Paper 9/02.

Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.

Villa, M., M. S. Haugen, A. Winge og A. Blekesaune (2002): *Rural or Urban Neighbours - does it make any differenc?* Paper 8/02.

Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.

Wiborg, A.(2002): Huset på landet - sted, symbol og kulturell verdi. Ut fra Distriktsstudentersperspektiv. NF-arbeidsnotat 1007/02.

Bodø: Nordlandsforskning.

Wiborg, A., og C. H. Anvik (2000): *Klassiske analyser. Betingelser og barrierer for bosetting i distriktene*. NIBR-notat nr. 120. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.

Ziehe, T. (1993): *Kulturanalyser. Ungdom, utbildning og modernitet*.

Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposium.

RURAL LIFE COURSES IN NORWAY: Living Within the Rural–Urban Complementarity

MARIANN VILLA

ABSTRACT: *This article explores how migration to rural areas might be a life phase strategy, especially when families are in the expanding phase. Rural life may be experienced as qualitatively better than urban living, as safer and more relaxing. At the same time, rural life is not an exclusive choice but a part of the individual complementarity in rural–urban orientation throughout the life course. The study is based on 48 life story interviews with men and women in rural communities of central Norway. Because informants represent various age groups, the article also examines changes in rural living during the last several decades.*

THE HETEROGENOUS RURAL COMMUNITY

A century ago in Norway rurality was the social construction of the national culture, and farmers were given credit for stewardship of “rural culture” (Almås and Thorland 1994). Today there is an ongoing debate among media, community developers, politicians, and scientists about whether differences exist between “city people” and “rural people,” and what those differences are, which is the best place to live in, and how to restrain population centralization in urban areas; hence, the demographic depletion of rural areas that has been the continuous and overall pattern in Norway from the 1960s to the present (Båtevik 1995). In Scandinavia, a dichotomy of urban and rural areas and the idea of the uniqueness of rural areas have been used to motivate and legitimate special policies for these areas (Persson 1992). Another aspect of this discourse is related to discussion within international

Mariann Villa is a sociologist and researcher at the Center for Rural Research, Norwegian University of Science and Technology, Trondheim.

THE HISTORY OF THE FAMILY An International Quarterly, Volume 5, Number 4, pages 473–490
Copyright © 2000 Elsevier Science Inc.
All rights reserved.
ISSN: 1081-602X

rural sociology, about a static and categorical division between geographical places like "countryside" and "city" (e.g., Newby and Buttel 1980; Murdoch and Pratt 1993). How the notion of "rural" is socially constructed has also been discussed (Halfacree 1995; Hoggart 1997; Grace and Lennie 1998; Harrington and O'Donoghue 1998; Tigges 1998). Norwegian researchers have highlighted the economic pluralism of the countryside and the co-existence of what commonly is referred to as "urban" and "rural" economic life, and the semi-urban character of the social life of rural areas (Hompland 1984, 1991a, 1991b; Villa and Almås 1992; Wiborg 1995, 1996; Kyllingstad 1997; Kyllingstad 1997; Vartdal 1999). This interpenetration has been exemplified historically by the presence of nineteenth-century urban craftsmen in the countryside, and farmers and fishermen in towns (Hanssen 1952). The pluralism of life strategies of people in both agricultural and fishing communities (e.g., Blekesaune 1991; Nilsen 1991), and the growing similarity between areas in terms of family and household structures (Vartdal et al. 1997), make it necessary to analyze rural communities as existing within a rural-urban complementarity. By the end of the 1970s, modern rural Norway was characterized by its cars, televisions, housing estates, masculinization of agriculture, and public sector promotion of female employment, education, and independence (Almås 1995). The exchange and mutual adaptation processes between urban and rural life has been described by Hompland (1991a) as *rurbanization*—an urbanization of the countryside and a ruralization of the towns—when rural centers based on public and private services developed and were surrounded by densely populated areas. The blurring of the distinction between lifestyles in town and countryside is closely related to the development of the welfare state and the economic and cultural changes that rural communities continue to experience—the decline in agriculture, development of communication systems, and increasing mobility. Alongside the more heterogenized rural community seen in terms of sub-cultures and lifestyles, rural communities also reflect the process of local nationalization (Newby 1979). In Norway, this is occurring in consumption patterns, culture, education, residence and lifestyle, policy, media, and public services. Together they all contribute to what Hompland (1984) has called the *substitution of the local*, that is, when increasing similarities between "urban" and "rural" and between various rural areas make exchanges easier, as consumption patterns, qualifications, and cultural codes are known and mastered in general. One outcome of this substitution process is increased geographical mobility, and today's unique and attractive combinations of rural and urban resources available for individuals and households choosing and experiencing different lifestyles (Persson 1992, p. 91; Shucksmith et al., 1996; Vartdal 1996).

The growing closeness and increasing symbiotic relationship between urban and rural life means that the "rural" has also acquired a diversity of ways of living, which means heterogenization at the level of individual lives. Rural residents are not a homogenous "rural people" (Tigges 1998), and in Norway, as elsewhere, there are both complex and contradictory accounts of these changes (Villa 1999b; Berg 1998; Valentine 1997; Halfacree 1995). In an historical or life-course perspective, there are supposed to be variations over time in preferences and settlement patterns related to both changes in household structure and social relations. In this article, rural life is explored with reference to a rural-urban complementarity. In a life-

course perspective there may be changes in people's personal reflections on "the rural" as a way of life and their personal experiences and priorities. This will be most evident among those migrating between rural and urban areas throughout their life courses. Because these experiences involved people from different generations, it should be possible to explore how changes in the life courses of men and women were related to both generational and rural-urban discourses.

THE DATA AND THE RURAL CONTEXT

The data were collected as 47 life story interviews about rural living and everyday life in 29 households in three rural communities of central Norway. The choice of households can be described as theoretical and strategic data selection, or stratified purposeful sampling (Patton 1990), guided by the aim of exploring the diversity in rural life as experienced by men and women from different economic sectors, generations, and locations. Regarding occupational backgrounds, the data represent primary, secondary, and tertiary sectors, as well as the class dimension of self-employment and wage labor. As much as possible, men and women within the household were interviewed separately. The oldest person was born in 1926, the youngest in 1975. Interviews were conducted over a 4-year period (1995-1999), and most of the informants were interviewed twice. Nine of the households were farms, one was connected to a fishery, six were within manufacturing/industry, and 13 within public and private service occupations. Some of the farmers were economically multi-active, that is, they combined agriculture with wage labor in health services or manufacturing. Nineteen persons were return migrants, 17 were in-migrants, and 11 had lived in the local community all their lives. Twenty-four persons had lived in large Norwegian cities (three were born there). Five persons were single at the time of the interviews; the rest were married or were cohabitants. Seven single parents and couples did not have children, nine (mostly the younger) had one to two children, and 13 had three or more children.

The interviews were based on a thematic and open-ended interview guide concentrated on education, work (production, reproduction, economy), family and household formation, social life (social activities, networks), generational change and continuity, and traditions. Family history, biographical recollections from childhood and youth, and future plans were included. The interviews were tape recorded and transcribed. Whenever quotations from interviews are used, the names of persons have been changed.

Because the purpose is not to examine these particular communities without reference to rurality in general, I will give a short general description of the informants' communities. According to the rural-urban dimension criteria developed by Almås (1985), all three communities were among the most rural in Norway. This categorization is based on an index of four structural dimensions on which all three communities had relative low scores: low degree of centrality, low population density, little employment in the primary sector, and little self-employment (Almås and Elden 1997). These Norwegian communities with populations of approximately 1,000 to 4,000 persons experienced the start of industrialization at different historical periods and with differing impact on local culture and life modes. Their special

local histories represented variants of the industrialization of rural communities involved in small-scale manufacturing, mining, and offshore industry, respectively. A common feature of all of them today is that the secondary sector and the public and private service sector, which expanded during the 1970s in all rural communities, have become the most important employment sectors at the expense of the primary sector.

All these communities were located about a 1- to 2-hour drive from the nearest city. Most migration to and from these communities was linked to the nearest cities and larger centers (Sørli 1993), which is a statistical indicator of the urban-rural exchange throughout people's life courses. Two important features pertaining to household and family structure was the growth in one-person households and the decline in two-family households, a development observed elsewhere in Norway (Statistics Norway: Population Census 1970, 1980, 1990). The change in household structures toward more single-person households and fewer generations living in the same household is connected to an aging population, later marriages, less stable family forms, and changing attitudes toward family and kinship in general. Demographic change thus shows important structural changes behind modern rural life and how rural structures have become more like their urban counterparts.

THE RURAL EXPERIENCE AS "SAFER"

None of the families in the study migrated to rural communities without one or both members of the couple having found jobs there. A common characteristic of the return migrants was that they had enjoyed living in the city, at least for part of their lives. One popular image of "the rural," however, was that it was a safe place to live and grow up in generally. This construction was based on both personal experience and beliefs, and was commonly contrasted with the situation in "the city" (Villa 1999b). "To sleep without locking the door at night" was given by one informant as a description of this feeling of freedom in the rural context. One woman migrated with her husband to a larger city after finishing high school. In 1986, they moved back to her original community with an 8-month-old baby, after having stayed in the city for 5 years. How was the city from her point of view?

Yes, you know, I was young and it was exciting. I felt it was all right to live there at that period of my life. It may have something to do with the fact that both my husband and I come from this area [the rural area], and that our families are living here, and things like that. It was always in the air that we sooner or later should move back here. . . . But the concrete reason for us to move back home was that we had children. That was decisive. Our first daughter was eight months when we moved back (Cora, born 1961).

What did she emphasize when she decided not to live in the city after having children?

No, we did not want them to grow up there. I don't know, I suppose we thought of our own childhood up here. No, I don't know . . . it's a metropolis and. . . . We did live in the middle of the city, and. . . . If you live a bit outside the city

it might be all right. And then it was to be closer to the family, and things like that (Cora, born 1961).

This woman's story is an example of how people plan their settlement both according to family cycles and qualities of the rural community experienced as valuable at particular stages of life. Mona told a similar story. She had been living in several larger cities before settling down together with her husband in their rural home community.

First I got a leave when my first son was born, and then I got leave to follow my husband to the city. Because he was going to study. . . . And we bought an apartment there, but all the time we hoped to move back here. And from 1988, I have been living here. . . . It has always been our intention to settle down here, at least after me getting the job in the local community. It's not easy to get relatively good jobs here. It's been a secure job, too. . . . Our first child went to kindergarten in the city. And then we had our second child after moving back here. I didn't think it was a place to live in the city, with children. . . . First the economic situation was like I had to work all the time. The child was in kindergarten, and it was a distance to go, and then it was even farther to my work, so it took quite a long time on the underground. . . . My husband had to bring him, and I barely could get there to pick him up before the kindergarten closed. So I thought that was difficult, to rush around all the time. And there was nobody to relieve me, you didn't know so many people, didn't have any family, and no friends there, either. I thought it was a stressful life. So it is much better here, much more relaxed, you know your neighbors, and it's like . . . something quite different (Mona, born 1958).

Birger and his wife also were living in a larger city before moving back to their rural home community. They also liked living in the city, but as their family situation changed and they had children, their preferences for a smaller community was strengthened, along with the feeling of roots and family ties. What is the best thing about living in a rural community, according to Birger?

Yes. The best really is to walk in known traces. . . . It gives a certain safety. . . . It has to do with . . . leisure time and . . . smaller community, and not least, our kin living here, our families. We both have our family ties, with siblings and parents, grandparents partly. . . . That really means a lot (Birger, born 1963).

One social construction of the rural is that of a rural idyll (Short 1991; Halfacree 1995), which may well be exemplified in the present study. But these stories also indicate how roots, belonging, and co-residence with family and kin are valued as important when families are in the child-rearing phase. Though these factors are universal and not exclusive to rural areas, they are certainly one important reason for seeking "the good life" in a rural environment (Tigges et al. 1998). And even though urban and rural areas, and within them social networks and household structures, are becoming more similar and rural areas are becoming more "urban" in everyday life, "the rural" might still be experienced as a better arena of risk management and the achievement of relaxation. The experience of the countryside as relaxing, involving close family ties and friends, nice scenery, and benefits for children enters the social construction of "the rural" as something different or

opposite to urban areas. These findings correspond to international research on peoples' view of the countryside (e.g., Persson 1992; Halfacree 1995; Burnett 1996; Chapman 1996; Ziebarth et al. 1997). At the same time, the personal stories illustrate how migration to rural areas in certain phases of the life course and the rationale for rural living has to do with a perceived quality of life, and how rural communities become attractive in today's arena of choices.

CHANGING SOCIAL RELATIONS IN RURAL AREAS

The 1995 Norwegian national survey of living standards documented the declining regional differences in social relations. This is related to the question of visiting, which activity is more common in sparsely populated areas than elsewhere. Contact with family members is a bit more common in sparsely populated areas than elsewhere, but the most significant difference exists between rural areas and the largest cities, where people have less family contact than elsewhere (Villa 1999c, Barstad 1996).

According to Blekesaune, Haugen and Vartdal (1997), Norwegian farmers still have strong family ties, and it is more common among farmers than among other occupational groups to give and receive unremunerated help from family members. Farmers remain connected to the rural area in many ways, though tradition and obligations act upon residence and the life course less than they once did. During the past few decades, farming can be seen as the most "contested" way of life in rural communities, with respect to change and continuity of traditions and norms over the generations, and with respect to gender roles. The older farmers in the present study had experienced within their life courses the modernization of farming, which happened in Norway from the late 1940s to the early 1980s (Haugen 1998). Specialization and mechanization gradually changed farming into a one-person, mostly male business, and contributed to farmers becoming a minority in the rural community.

According to the informants, the construction of rural life as something distinctive from urban life was often related to the image of "the social" as something special in rural areas. A young farm wife stressed the importance of the social network in the community, and the qualities this gave to rural life:

As I have a little baby, I visit other friends and drink coffee before dinner, and ... that's a nice thing about rural communities. It is so easy just to go for a visit and have a cup of coffee without first announcing your visit (Beate, born 1960).

In this statement, the freedom to drop in and the close relationship to friends are portrayed as ingredients in a rural community. Thus, in addition to the construction of rural living as safer than city life, the experience of changes in social relations in the community throughout the life course was also frequently expressed in the interviews. This was related to the rural community as more crowded than before, with more strangers, less spontaneous social contact, and more organized activities.

Despite its representation of "idyllic" rural communities, Beate's personal experiences have to be viewed in the context of the maternity leave she was on at the time of this interview, and thus her availability and desire for company during the

day. Today, most women are employed outside the home, including farm women younger than 50 (NOS 1994). This has gradually transformed the social and collective community from the years of stay-at-home housewives into the situation described below:

When I am fully employed and busy, and have a house and two children and parents who are gradually needing more help, then I have enough. I see and talk to people the whole day at work. So I don't long for company when I come home in the evenings. Then I'm happy to be alone because I have things that should be done at home also (Bjørg, born 1956).

In light of the modern working life, leisure time has become more carefully defined and more scarce. Preferences and relations in the local community were related to education, mobility, personal interests, and experiences of social change were related to specific periods in one's life as well as to the actual changes within the local community:

Two whom I see most are in-migrants. One teacher and one carpenter whom I play guitar with. . . . I don't believe it is so much a question of where you come from. It is more what you like to do. . . . I don't think that rural social life has changed so very much, but . . . it is more a question of how old the kids are. Our social life is to go to a concert where our boy is playing, for instance, or we participate in activities at the kindergarten or school. . . . We participate in a lot more now, since we have kids, than before. So that's better. . . . We know more people. Well, better, you felt all right before also. . . . Social life has changed during my lifetime, of course. Telephone and television have become more and more common in all houses. It's less common today, just to pop in. . . . You make a phone call first, and that destroys the spontaneity (Johnny, born 1959).

Johnny grew up in the 1960s and the beginning of the 1970s, and remembered when there was a 2-year wait to have a telephone installed in a private home. Today he uses the telephone to announce a visit to friends. During his childhood, it was not common for him and his peers to visit the neighboring rural village, as his children do today. Nor did his parents follow all sorts of arrangements that he and his wife make. Today "the kids are being organized to death," he says. They are organized in all kinds of activities according to interest and less by geographical location as was the situation some decades ago. Anna and Anders, a couple who grew up in the 1920s and 1930s, gave another example of increasing mobility. Though they lived in the same rural village, they did not know each other as children. During their childhood, there were five local primary schools, while today there is only one, which illustrates the changes rural communities have gone through both with respect to mobility and demography. At the same time as diversity has given people more choices, mobility and social contact have become firmly a part of the social mainstream. "It is the end of originality," Anna says. "You hear it in the dialects, they are more normalized and national," Anders says. In their childhood they recalled being able to identify from the dialect what neighboring village the speaker belonged to; today this is no longer possible.

Part of the modernization process in rural areas also concerns the development of the nuclear family. In Norway, nuclear families became common in the 1960s

and 1970s, though a bit later in farm households where the three-generational household was a normal phenomenon (Almås 1995). The members of four of the households in the present study had previously lived in three- and four-generation households (three of them in farm households), sharing the same kitchen and/or bathroom. Several more had been or still were sharing the same house with a person of the older or younger generation, but with separate apartments. In the interviews, both those who had experienced extended households and those who had not, expressed the desire to live a life of their own. Both parents and parents-in-law, and the younger generation, perceived living out of sight of each other as desirable (Villa 1999a). In farm households this preference may be related to the fact that farming has become more an occupation than a way of life over the last generation, and farmers' everyday lives and adaptations are becoming more like those in other rural households. As Grete, born 1969, says about how she and her husband took over his family farm in 1996: "For me to live at this farm [there was] the precondition that my parents-in-law lived elsewhere." This is quite a contrast to the situation of Anna and Anders, who from the 1950s onward were one of four generations living together at the farm. They felt strong obligations to take care of both his parents and grandparents economically and socially until the older people died in the 1970s and 1980s.

THE MOBILE NEIGHBORHOOD

Some changes in rural life pertain to a new phase of the life course that may be termed post-maturity (Almås 1988). This phase occurs when people have finished child rearing and the children have left home. Then private leisure-time activities begin to be oriented away from the local neighborhood:

In summertime we go to the cottage by the fjord for three weeks. And then we have one week at the cottage in the mountain. . . . Every winter we have regular trips to the South¹ (along with good friends), same time, same place. And at Easter we live at the cottage in the mountain (Peter, born 1937).

And, of course, there is upkeep work on the cottages during weekends. "It is in the middle of the winter that we live a social life here in the local community," Peter's wife said. They moved from one housing estate to another within the same municipality, but kept their friends from the first neighborhood, whom they got to know during the child-rearing phase. In their present neighborhood, people are somewhat younger and have different interests. Their story points to some aspects of the modern neighborhood in rural areas, such as the various geographical settings to which people belong,² seasonally related activities and travelling, and the free-form composition of "community" (Hompland 1991b) as rural people choose friends due to common interests and life phase. Whether they are termed "global grandparents," "late urbanists," or simply elderly people seeking new challenges, the social contacts and activities of this generation involves exploring "old-age life styles" (Gullestad 1989).

Another aspect of the life phase-oriented activities of modern rural life consists of people in the maturity phase experiencing a kind of "emptying of functions."

Many activities today are age oriented and related to having children in kindergarten, school, organized sports, or music activities. The age-separated rural life may lead to isolation for older people, which Anny (born 1938) wanted to prevent: "It is important to have a network the day you stop working outside the house. Then it is important to have people in for a cup of coffee or to visit. So I am a bit conscious of taking care of the friends we have got." She was explicitly planning her life and old age in the rural community by consciously maintaining her network of friends.

MODERNIZATION OF RURALITY: A MORAL MEETING

There have been changes in the life courses of men and women due to the expansion of the social service sector. During the 1970s and 1980s, this sector became an important part of Norwegian rural economy, promoting female employment and youth education (Almås 1995). The changing of gender discourse from housewives as the ideal in the 1950s toward women as career-owners also influenced rural families. Young women in the 1970s broke with the ideology and practices of their mothers' generation, though not with the prevailing ideology of society in those years (Skålnes 1998, p. 204). Anny started to work in the mid-1970s after being a housewife for a long time. Her story shows how changes became "moral meetings," as they occurred across generations:

Of course it is a "turn-around situation." He now has to participate in the housework, and I have become a kind of women's liberationist as I have a job outside the home. And I tell him that, of course, when you eat you also have to help to do the dishes. And he has seen the necessity of this. My mother-in-law said that he certainly hadn't learned to do the housework in her home. He was as fallen from the sky; poor man. So she thought I was a bit bitchy sometimes (Anny, born 1938).

A moral meeting might be conflict oriented; it might also illustrate culture and social change. In the case of Anny, a moral meeting occurred when her life course diverged from what her mother-in-law would define as the proper thing to do. Age-differentiated roles (Elder 1977) or what is considered as "normal" are challenged by a new generation, as when women after their child-rearing phase start to work outside the family. Anny's story had another moral meeting. Social and humanitarian activities were important for women when, as a young mother, she settled down in the local community in the 1960s. At that time an older woman visited Anny:

Do you want me to tell about how I joined the Women's Voluntary Care and Service Association?³ I lived up on the hillside. And I had children, and I went to the child control. The women's association ran the child control here. . . . Then, one evening, an autumn evening, an old woman came to my house. A grim one. And rang the doorbell. She said, "Good evening. You use the local child control, don't you?" "Yes," I said. "Do you know that the child control is run by the Women's Voluntary Care and Service Association?" "No," I said. "I think you should become a member of the Women's Association when you use the child control!" she said and then walked away. I stood there, astonished (Anny, born 1938).

The older woman's visit represented local norms and expectations at that time. No matter how uncomfortable the old woman might have felt, she visited the younger woman to tell her explicitly how to behave in the rural community. Anny's experiences with her mother-in-law and the old woman illustrates situations when normative "rules" both within rural society and between generations were challenged. Women's traditional social and health organizations were generally more important both with respect to recruitment and community development some decades ago, while organizational participation today is more likely to be differentiated according to personal interests (Skålnes 1998).

According to Hompland (1991b), homogenization today is taking place in Norway on the national level, while on the local level there is heterogenization. Despite the "end of eccentricity" mentioned above, the rural community has become an arena with different functions for different people. This implies complementarity, but also the potential for conflicting interests, norms, and cultures, as well as for something "unexpected" to occur. This is illustrated by the story told by the farm woman Astrid (born 1941) about her closest friend in the local community, who came from another part of the world and had not seen a cow until she was 13 years old. Or by another woman, Sara, when she looked at her wardrobe:

I have to admit that I have some clothes that I don't use here in the local community. I can't go to the grocery shop in those clothes, even if I feel like it. Nobody else wears such clothes up here, and I can't make myself too conspicuous, you know . . . [Laughter] (Sara, born 1966).

Sara experienced the rural community as constraining because she felt she could not use her city clothes. This is related to a norm-regulating aspect of rurality. Johnny, in another example, viewed himself and his wife as not as traditional as their co-inhabitants:

We are not as traditional as the others living here. It's not common to talk about how you feel, *really*. What you feel about this and that religion. Not many people around here enjoying the samba. I like to samba. I don't care whether Volvo or Fergusson is the best tractor. I don't have a traditional education; if I were traditional, I wouldn't have chosen to become a physiotherapist (Johnny, born 1959).

In a rural context and from a gender perspective, Johnny felt out of the mainstream; in a way, this also was the case for Sara and Astrid. Friendship across cultural boundaries, an urban wardrobe, and the samba might be symbols of undercurrents as well as of a potential challenge to what they felt was the more explicit rural mainstream culture and the usual things to do or be in rural areas.

RURAL LIFE AS LIFE-PHASE RURALITY?

Will modern rural life with its mobility and urban influences increasingly become a life-phase rurality? Thorsen (1993) shows how historical events have impacted differently upon individual lives depending on the rural region of Norway in which

people lived. The most visible and all-embracing impact on people's lives in this study was related to communications and mobility. The elderly had lived in a rural community without roads to connect them to neighboring communities. Their personal experiences stretched from remembering the first car in their childhood to having two private cars at their disposal when they reached the retirement age. Even if the cars were not needed for practical purposes, they also feel dependent on them for the freedom they offered. For pensioners, the car has become important so as not to be excluded from activities outside their homes; in younger households the car is necessary to bring family members to work and to attend organized activities. Improved transportation media (tunnels, bridges, better roads) have made it possible to drive for an errand to the city in the morning before work, and they make it easier to go to work and meetings in central locations and to visit relatives. The distances between rural and urban areas have become shortened. As an electrician and former urban resident, Birger discovered that urban employers even preferred rural laborers who they believed were more reliable and represented a stronger work ethic than urban laborers. Many rural people were able to commute to larger employment markets; at the same time, distances were shortened, and people of all ages found that the supply of local shops was not satisfying. ("If you are going to buy anything except margarine you have to drive elsewhere.") In a modern context, the availability for private and public services was assumed by younger people, while older people over their lives have become increasingly more demanding of them.

Another aspect of modern mobility was connected to "the rural" as a specific life-phase project. According to my informants, an important social construction of rural life was associated with less stress, safety for children, and reliable relationships among friends and neighbors. Although not describing it as such, informants liked to express these characteristics in terms of opposition to city life. But rural life might not be satisfying for individuals' needs through their entire life course, and families might migrate in and out, depending on priorities and changes in their life situations. The farmers were the least mobile, after having settled on the farm. The one farm couple who did not reject the possibility of moving in the future knew that their only child was not going to take over the farm. They moved from the city in the mid-1980s when the woman was going to take over her parents' farm, a decision strongly influenced by the social and practical needs of the elderly parents. If in the future their son will live elsewhere, they might move back to the area where they initially were established and where they felt more connected to friends and social relations.

Among the households engaged in other lines of work, however, this type of migration was more evident. Another interview study of urban people migrating to rural Norway (Berg 1998), however, was reluctant to speak of a "life-phase migration." None of her interviewees planned to migrate from the rural community after the child-rearing phase, and several said that they would have migrated to the rural community even if they had not had children.

In some of the stories collected in the present study we can detect an openness and uncertainty about future plans related to phases in the life course. Peter and his wife settled in a rural area in 1962, after having lived 1 year in a more urban

area. Based on Peter's comment, we can see how the possibility of migration for a long period was included in his and his wife's future plans:

I hardly knew the place before I came here. But there was a teaching job that seemed interesting. . . . We did wait a long time to build a house, not until 10 years ago. . . . We could have done it before, with gain, economically, but . . . it wasn't a place we had decided to live in beforehand . . . (Peter, born 1937).

For over 20 years this couple waited to settle down and buy a house. For the woman, this decision was related to her following her husband's career, which was why they came in the first place. After they had children, it was the children's vote that made them stay when the migration question was discussed some years later. Today, their children are grown, and during the second interview, Peter mentioned that it might be tempting to migrate to an urban area (the larger city).

Another career-related example was that of the Eva and Jens, both engineers in their early 30s, who migrated to the rural community to work at the local refinery. They had no children, and worked long days because both were employed in important positions. Their future plans did not include settling down in this particular rural community, even though they like rural life:

It is a big challenge in a new enterprise and a new organization to make it function, but after a few years one day becomes similar to the next, and then I suppose it is time to change (Jens, born 1962).

For this couple, migration to a rural area was explicitly related to the occupational challenges of their careers, and their family situation (no children) simplified this. For others, having a growing family typically led to re-thinking or weighing the advantages of rural kinship and social network.

Mona and her husband also talked about the possibilities of moving elsewhere later on:

I have always thought that I should live here. But, of course, the job means something, and if I couldn't get a job here. . . . I know that my husband would like to live more centrally. And that is what I would like, too, under certain conditions. If I had a house of my own in the city and had the possibility of walking to my job . . . without being dependent on bus and trolley and things like that, and had a stable neighborhood, then it would be all right, really, to settle down in the city. But how I want to live costs a lot of money in the city; detached house, and . . . to get a job within walking distance is not easy. No, it hasn't been under discussion. But my husband says that when we get older, if the children move to the city, then it might very well be that we would move along, to put it like that. That's what the former owners of this house did. They had no children left here, and they bought a house to be close to their grandchildren (Mona, born 1958).

This woman expressed how kinship relations might have a special impact on migration, not only in the child-rearing phase, but also in post-maturity. Family ties were one of the reasons for her to migrate to the rural area in the first place; later, such ties could lead to migration from the rural community to be close to

grown up children and grandchildren. In addition, being closer to urban facilities could attract her after the child-rearing phase.

People can settle down in their home community, have children, and build their own house. They may like rural life, but also miss city life with restaurants, shops, cinemas and theatres. There were nuances to this, however: "I hear those living in the city, they don't go out that much either when they have become a family. It was mostly when you were single and free," one man said. Movie theaters are available in many rural communities, but a new "rural dilemma" appears when people miss the comfort of larger cinemas and want to have the possibility to go when they feel like it, not only on the 1 day during the week when the theater is open. It is not so much the frequency of such activities that counts, but their availability:

I don't deny the possibility that I will move some day. . . . What will provoke migration? I don't know today. I cannot say, because I don't know. Right now I have no need for migrating. . . . Except from one negative aspect of living here, which is the lack of children in the neighborhood. . . . My oldest son, there are no other boys his age living here. So we need to drive him to his friends. . . . And the more I think of that, the more I would like to move. That's one of the most serious reasons I have for moving, just today. . . . I have never believed that building a house meant staying forever. . . . I would like to see other places, I like to have new experiences. And when the day comes that I feel. . . . The kids will grow up. We will be two alone. Things might change. To migrate and live in a new place doesn't scare me. . . . I have liked every place I have been, and lived in (Bjørg, born 1956).

Bjørg and her husband had built their house on the edge of the community and not in a housing estate. Since their youth, the development had been towards fewer families and children in the neighborhood, and the centralization of housing has made the outside parts of rural areas peripheral also with respect to children's social relations in the local neighborhood.

Like her husband, Bjørg wants in the future to have other challenges in her career, which is related to the public health sector. This might very well imply college or university study, and then she will have to move from the local community. As for others in my study who discussed post-maturity migration, the prospect often was limited to the period when their children will have left school.

DISCUSSION

When individuals in Norway relate their current rural experiences to their earlier urban life, in the end their situation becomes part of the story of the complementarity of rural and urban life and how people relate and move between these different contexts (both physically and mentally) throughout the life course.

The overall processes of homogenization in Norwegian society are based on the development of the public welfare state and possibilities created by the education system, modern communication, and greater mobility. These processes operate at

a structural level. They transcend geographical regions and social groups, and contribute to the possibility of choice of lifestyle and location, and hence, also to potential diversity in living strategies. The experience of rural life changed throughout the second half of the twentieth century as part of the general process of modernization. As a consequence, "the rural" is one attraction in an arena of choices, and people can, as a part of their living strategies, combine urban and rural life throughout the life course. This is related to images of "the rural," as well as to occupational careers.

The essence of the life course is the synchronization of individual time, family time, and historical time (Hareven 1994). One finding described in this article is the mobility entailed in rural life throughout the life course, and the family situation as an important factor when decisions concerning where to live and at what time are taken. People's orientation toward rural life is related to perceived qualities in rural communities as contrasted to urban areas, and hence, rural life is preferred in certain phases of the life course. The meaning of "local community" thus becomes a relevant reference when discussing family or household strategies, because "local community time" might be seen as one additional dimension in the synchronization between individual, family, and historical time.

As seen from the stories in this article, the social construction of rurality is closely linked to security in bringing up children and to a less stressful and more social life. Gullestad (1989) has identified "peace and quiet" as important cultural categories for Norwegians. From the present study we could argue that the rural community and its associations with a relaxing and less stressful life is a most important arena for the construction and addressing of these categories.

Almås (1988) found "post-maturity migration" to be a phenomenon among American farmers. Today, post-maturity migration is not an unknown phenomenon in Norway, in cities or in rural areas, though no evidence in the present study challenges the description of *farmers* as not being long-distance post-maturity migrants. Farmers may, however, become increasingly more inclined to move out of sight of the younger generation when reaching post-maturity (Villa 1999a). People who have passed their child-rearing period and are left alone in their houses outside the city center or in rural areas, can sell their property and move to an apartment that is easy to maintain while they still are able to do so. This could be an apartment located in the middle of the city as well as in the rural town or center. One dimension of rural-urban complementarity in the late modern context is that the rural may not be able to satisfy individual needs throughout the entire life course. Hence, families migrate between urban and rural areas because of changes in family and household structures, and priorities in different life phases. Such life-phase migration may take place when family ties and the qualities of rural society attract families in their expanding phases, or in a new maturity phase with its emptying of activities in an otherwise organized rural everyday life. It is necessary, however, when discussing life-phase rurality, to be aware of both the lack of strategic thinking that occurs when people are migrating and of the fact that almost half of the migrants in this study were return-migrants. Several of them said that they "always meant to come back some day."

ACKNOWLEDGMENTS

This article developed from an ongoing study of rural households and life modes in central Norway. The project was funded by the Norwegian Research Council from 1994 to 1998, and is Ph.D. dissertation in the Department of Sociology and Political Science, Faculty of Social Sciences and Technology Management, Norwegian University of Science and Technology, Trondheim. The present article is based on a paper written for the Oslo Summer School in Comparative Social Science Studies, "The Historical Sociology of the Family and the Life Course in Comparative Perspective," Faculty of Social Sciences, University of Oslo. The author is grateful to professors Tamara Hareven and Andrejs Plakans for their valuable advice and comments on an earlier version of the article, and to professors Reidar Almås and Barbro Vartdal for their continuous interest and knowledgeable suggestions on the topic.

NOTES

1. Southern Europe.
2. Here the holiday houses are central. Those owned by the rural population are often cottages in the mountain areas. In Norway in 1990, 30 percent out of a sampled 3,311 people owned or disposed of holiday houses/cottages (Statistics Norway, The Time Budget Survey 1990–1991).
3. *Sanitetsforening* (Norwegian Women's Public Health Association.) Women volunteer workers who provide non-professional care and services for the sick and convalescing.

REFERENCES

- Almås, Reidar. 1985. *Bygdesosiologi* (Rural Sociology). Oslo: Det Norske Samlaget.
- Almås, Reidar. 1988. *Norwegian Farmers in the USA: A Contemporary Report Based on the Stories of 36 Midwestern Families*. Trondheim: Center for Rural Research.
- Almås, Reidar. 1995. *Bygdeutvikling* (Rural Development). Oslo: Det Norske Samlaget.
- Almås, Reidar, and Kari-Mette Elden. 1997. *Den rurale dimensjon—En teoretisk og geografisk avgrensning* (The Rural Dimension: A Theoretical and Geographical Approach). Report No. 7/97. Trondheim: Center for Rural Research.
- Almås, Reidar, and Ingunn Thorland. 1994. *In Search of Lost Rurality. Gender Identity and the Rural–Urban Continuum in Norwegian Life Stories*. Paper presented to the XIIIth World Congress of Sociology, Bielefeldt, Germany, July 18–23. Trondheim: Center for Rural Research.
- Barstad, Anders. 1996. "Flere aleneboende, men færre venneløse" (More Single Person Households, Less Social Isolation). Statistics Norway, *Samfunnsspeilet*. 1: 24–29.
- Berg, Nina Gunnerud. 1998. *Kjerringer og gubber mot (flytte)strømmen—hvorfør noen flytter til bygde-Norge*. (The Counter-Urbanization Among Women and Men—Why Some Migrate to Rural Norway). Unpublished manuscript. Trondheim: Department of Geography, The Norwegian University of Science and Technology.
- Blekesaune, Arild. 1991. "Changes in Ways of Making a Living Among Norwegian Farmers 1975–1990." *Sociologia Ruralis* 31: 48–57.
- Blekesaune, Arild, Marit S. Haugen, and Barbro Vartdal. 1997. *Landbrukskvinnens levekår—en kartlegging av likhet og mangfold*. (Farm Women's Living Conditions—A Survey of Similarity and Diversity). Notat No. 1/97. Trondheim: Center for Rural Research.

- Burnett, Kathryn A. 1996. "Once an Incomer, Always an Incomer?" In *Women and Access in Rural Areas*, edited by P. Chapman and S. Lloyd. Aldershot. England: Avebury.
- Båtevik, Finn Ove. 1995. "Konsolideringshypotesen 15 år etter" (The Consolidation Hypothesis 15 years after). *Regionale Trender* 2: 7-18.
- Chapman, Polly. 1996. "Women's Experience of Rural Disadvantage." In *Women and Access in Rural Areas*, edited by P. Chapman and S. Lloyd. Aldershot. England: Avebury.
- Elder, Glen H., Jr. 1977. "Family History and the Life Course." *Journal of Family History* 2: 279-304.
- Grace, Margaret, and June Lennie. 1998. "Constructing and Reconstructing Rural Women in Australia: The Politics of Change, Diversity and Identity." *Sociologia Ruralis* 38: 351-370.
- Gullestad, Marianne. 1989. *Kultur og hverdagsliv. På sporet av det moderne Norge* (Culture and Everyday Life in Modern Norway.) Oslo: Universitetsforlaget.
- Halfacree, Keith H. 1995. "Talking About Rurality: Social Representations of the Rural as Expressed by Residents of Six English Parishes." *Journal of Rural Studies* 11: 1-20.
- Hanssen, Börje. 1952. *Österlen: allmoge, köpstadsfolk och kultursammanhang i slutet av 1700-talet i sydöstra Skåne*. (Population and Culture in Late 1700 in Skåne). Stockholm: Gidlunds.
- Hareven, Tamara K. 1994. "Aging and Generational Relations: A Historical and Life Course Perspective." *Annual Review of Sociology* 20: 437-461.
- Harrington, Vicki, and Dan O'Donoghue. 1998. "Rurality in England and Wales 1991: A Replication and Extension of the 1981 Rurality Index." *Sociologia Ruralis* 38: 178-203.
- Haugen, Marit S. 1998. "The Gendering of Farming. The Case of Norway." *The European Journal of Women's Studies*. 5: 133-153.
- Hoggart, Keith. 1997. "Rural Migration and Counter-Urbanization in the European Periphery: The case of Andalusia." *Sociologia Ruralis* 37: 134-153.
- Hompland, Andreas. 1984. *Rurbaniseringsprosessen. Bygdebyen og det nye Norges ansikt* (The Process of Rurbanization). AN 9/84. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Hompland, Andreas. 1991a. "Rurbanization, Suburbia and Metropolis. Social Scenarios in Norway and Europe." Chapter 9 in *Rural Futures in an International World*, edited by R. Almås and N. With. Trondheim: Center for Rural Research.
- Hompland, Andreas. 1991b. "Det store kappeskiftet" (The Great Transformation of Rural Society). Pp. 55-74 in *Åtte perspektiver på bygdeutvikling*, edited by R. Almås. NLVF-Publication No. 3. Oslo: NLVF.
- Kyllingstad, Røyne. 1997. "10.000 gardsbruk . . . Og hva så?" (10,000 Farms . . . So what?). *Landbruksøkonomisk Forum* 14(2): 5-14.
- Murdoch, Jonathan, and Andy C. Pratt. 1993. "Rural Studies: Modernism, Postmodernism and the 'Post-rural.'" *Journal of Rural Studies* 9: 411-427.
- Newby, Howard. 1979. *Green and Pleasant Land?* London: Hutchinson.
- Newby, Howard, and Frederick H. Buttel. 1980. "Toward a Critical Rural Sociology." Pp. 1-35 in *The Rural Sociology of Advanced Societies: Critical Perspectives*, edited by F. H. Buttel and H. Newby. Montclair: Allanheld and Osmun.
- Nilsen, Ragnar. 1991. "Fra fiskarbondetilpasning til nye yrkeskombinasjoner" (From Fishing and Farming to New Strategies for Living). Pp. 119-139 in *Åtte perspektiver på bygdeutvikling*, edited by R. Almås. NLVF Publication No. 3. Oslo: NLVF.
- NOS. 1994. *Agricultural Statistics 1993*. Oslo-Kongsvinger: Central Bureau of Statistics.
- Patton, Michael Quinn. 1990. *Qualitative Evaluation and Research Methods*. Newbury Park, CA: Sage Publications.

- Persson, Lars Olof. 1992. "Rural Labour Markets Meeting Urbanisation and the Arena Society: New Challenges for Policy and Planning in Rural Scandinavia." Pp. 68–94 in *Labour and Locality: Uneven Development and the Rural Labour Process*, edited by T. Marsden, P. Lowe, and S. Whatmore. Critical Perspectives on Rural Change series, Vol. 4. London: David Fulton Publishers.
- Short, John R. 1991. *Imagined Country*. London: Routledge.
- Shucksmith, Mark, Polly Chapman, and Gill M. Clark, with Stuart Black and Ed Conway. 1996. *Rural Scotland Today. The Best of Both Worlds?* Aldershot, England: Avebury.
- Skålnes, Sigrid. 1998. "Pathways to Participation—Rural Women's Participation in Voluntary Organizations." Pp. 191–211 in *The Social Construction of Gender in Different Cultural Contexts*, edited by G.-M. Frånberg. Göteborg: SIR.
- Sørli, Kjetil. 1993. *Bofasthet, flytting og utdanningsnivå i kommunene. Åtte årskull fulgt gjennom aldersfasen 15–35 år. (Life Course Migration and Education in Eight Cohorts). Part 1–3*. Oslo: Statistics Norway.
- Statistics Norway. *The Time Budget Survey 1990–91*. Oslo: Central Bureau of Statistics.
- Statistics Norway. *Population Census 1970, 1980, 1990*. Oslo: Central Bureau of Statistics.
- Thorsen, Liv Emma. 1993. "Den stille skare" (The Silent Group). Pp. 93–111 in *Dobbeltblikk på det moderne. Unge kvinners hverdagsliv og kultur i Norden*, edited by K. Drotner and M. Rudberg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Tigges, Leann M. 1998. "Constructing Gender and Rural Lifestyles in the American Heartland." Pp. 143–155 in *The Social Construction of Gender in Different Cultural Contexts*, edited by G.-M. Frånberg. Göteborg: SIR.
- Tigges, Leann M., Ann Ziebarth, and Jennifer Farnham. 1998. "Social Relationships in Locality and Livelihood: The Embeddedness of Rural Economic Restructuring." *Journal of Rural Studies* 14: 203–219.
- Valentine, Gill. 1997. "A Safe Place to Grow Up? Parenting, Perceptions of Children's Safety and the Rural Idyll." *Journal of Rural Studies* 13(2): 137–148.
- Vartdal, Barbro. 1996. *Reconsidering the Rural Family*. Paper presented at the International Conference, "Crossroads in Cultural Studies," Tampere, Finland, July 1–4. Paper No. 4/96. Trondheim: Center for Rural Research.
- Vartdal, Barbro. 1999. *Bygdefamiliens moderne kvardagsliv. (The Modern Everyday Life of the Rural Family.)* Report 6/99. Trondheim: Center for Rural Research.
- Vartdal, Barbro, Reidar Almås, and Arild Blekesaune. 1997. *Household structure in rural Norway 1970–1990*. Paper presented at the XVIIth Congress of the European Society for Rural Sociology, Chania, Crete, August 25–29. Paper No. 4/97. Trondheim: Center for Rural Research.
- Villa, Mariann. 1999a. "Born to be Farmers? Changing Expectations in Norwegian Farmers' Life Courses." *Sociologia Ruralis* 39: 328–342.
- Villa, Mariann. 1999b. "Bygda–sosial konstruksjon av 'trygt og godt.'" (The Rural-Social Construction of 'Safe and Good'). *Sosiologi i dag* 4: 31–52.
- Villa, Mariann. 1999c. "Sosial kontakt i bygdene—familie, venner, naboar." (Social Contact in Rural Areas—Family, Friends, Neighbors). *Tidsskrift for samfunnsforskning* 40: 442–466.
- Villa, Mariann, and Reidar Almås. 1992. "Local Culture, Life Mode and Development in a Norwegian Rural Community." Pp. 118–135 in *Labour and Locality: Uneven Development and the Rural Labour Process*, edited by T. K. Marsden, P. Lowe, and S. Whatmore. Critical Perspectives on Rural Change, Vol. 4. London: David Fulton Publishers.
- Wiborg, Agnete. 1995. *Mellom økonomisk fornuft, livsstil og symboler. Bygdehushold i endring (Between Economic Rationality and Lifestyle. Transformation of Rural Households)*. Report No. 4. Bodø: Nordland Research Institute.

- Wiborg, Agnete. 1996. "Det moderne bygdesamfunnet: Naboskap uten fellesskap?" "The modern rural community: Neighborhood without social contact?" Pp. 19-31 in *Opp og stå, gamle Norge. 16 artikler om distriktpolitikk og lokalt utviklingsarbeid*, edited by K. Aasbrenn. Oslo: Landbruksforlaget.
- Ziebarth, Ann, Kathleen Prochaska-Cue, and Bonnie Shrewsbury. 1997. "Growth and Locational Impacts for Housing in Small Communities." *Rural Sociology* 62: 111-125.

Born to be Farmers? Changing Expectations in Norwegian Farmers' Life Courses

Mariann Villa

LATE MODERN SOCIETY has been described as a 'post-traditional' society, where traditions are less important for organizing social life and where habits once taken-for-granted are questioned (Giddens 1991; Beck 1997). This implies more freedom and fewer constraints on individual lives. In line with this, Almås, Karlson and Thorland (1995) and Almås (1997) have described changes in mentality occurring over three generations of Norwegians as society changes from a 'society of duty' to a 'market-place of opportunity.' Agriculture more than most other sectors has been characterized by tradition and 'family and farm thinking' (Thorsen 1993), where the collective has precedence over the individual. For members of farm families there are certain expectations about how one should act and think and this might constrain one from acting autonomously (Haugen 1998, p. 145). Rural society has recently become heterogeneous, and farmers' life modes and life courses are changing and challenged within the overall processes of modernization. Allowing that changes occur gradually and do not reach all groups or all areas of life in the same way (Gullestad 1996), I will explore in more detail how the processes of individualization might be found within the farmers' culture. This article focuses on three generations of Norwegian farmers' entry into farming, their views of their present situation as farmers, and their views on succession. In-depth interviews were carried out with sixteen farmers, exploring their special mode of living and how it has changed over generations.

The Norwegian agricultural context. A brief historical view

Since the 1950s structural rationalization and mechanization in Norway have meant fewer people working on the farm, as well as growing dependence for

Mariann Villa: Centre for Rural Research, ALLFORSK, Norwegian University of Science and Technology, Trondheim, Norway

Published by Blackwell Publishers,
108 Cowley Road, Oxford OX4 1JF, UK
350 Main Street, Malden, MA 02148, USA

©European Society for Rural Sociology
Sociologia Ruralis VOL. 39, NO 3, 1999
ISSN 0038-0199

many farm families on external income sources (Almås 1983; Blekesaune 1996). One characteristic of the traditional Norwegian family farm is that it is most often transferred from parent to child. According to Norwegian law before 1974, the oldest son was the one to take over the ancestral farm and pass on the family name. The 1974 Amendment to the Act regulating the right of succession to a farm upon the death or retirement of the owner, gave the oldest child, irrespective of gender, the right to take over the farm. Norwegian women now enjoy equal opportunities under the law to inherit farms, and younger women have created a modern work identity as professional farmers. In spite of these formal changes and younger women's modern work identity as professional farmers, patrilineal farm inheritance still is the customary practice (Haugen 1998).

During the 1970s, rural communities in general and agriculture in particular were favoured both by political decisions and by public opinion: this was known as 'the green wave.' National agricultural policy was concerned with social justice and welfare rights for farmers, and laws were aimed at securing farmers' formal rights for holiday and leisure time (Brandth and Haugen 1993). Agricultural income policy was aimed at equalizing incomes between farmers and industrial workers. Though this was not very successful, the resolution engendered strong optimism in the agricultural sector at that time (Blekesaune 1996).

In 1990 only 5 per cent of the working population in sparsely populated areas was employed in agriculture. Though the percentage of farmers varies between regions, the overall picture is that farmers have become a minor group in a heterogeneous rural Norway. Life styles and life modes are woven into a national pattern of culture and consumption (Hompland 1991), and livelihoods are mainly dominated by private and public services. In this context there is a great deal of economic and cultural pressure upon today's farmers' way of living.

Theoretical approaches

Two main theoretical approaches are used in this article: life mode analysis and the life course approach. Life mode analysis is a conceptual tool employed to analyse people's adaptation and behaviour on the basis of the cultural and economic structure of a locality. It starts with people's basic way of life: how they organize everyday life, and the values and ideology which are created within the life mode. Højrup (1983) introduced the more structural analysis of life mode (*livsform*) and community life. Three main life modes are outlined, the self-employed life mode, the wage labourer life mode, and the career life mode. The typologies are based upon the mode of production (simple and capitalistic mode of commodity production) and the ideology which creates the total concept of life mode. The self-employed life mode is rooted in the simple mode of commodity production, and the term is covering farmers as well as other business owners. Independence is achieved by owning both the means of production and the qualifications and skills necessary in order to do the work. Since being independent is a goal in itself, the distinction between work and leisure becomes obscure (Højrup 1983; Christensen and Højrup 1989).

For a family farm, there is a high degree of overlap between business, leisure, and family life, and an important principle might be to sustain farm production and to secure a self-employed and independent future for the next generation. Thorsen (1993) argued that to understand the attitudes towards work and sacrifice that have characterized farmers' life modes, one has to view these attitudes in relation to the basic philosophy of farm culture and the mentality among the peasant population, which has elements from the pre-industrial life mode. This work mentality has been important to secure the farm and the life mode, and spare time has been given up in order to reach this goal (Thorsen 1993). This might be related to the self-employed life mode, which is not primarily built on economic relations, but on producers being tied together in family relations or relations with colleagues (Højrup 1983; Christensen and Højrup 1989). A farm family business implies that business ownership and managerial control are transferred between the generations, and the business principals are related by kinship or marriage (Gasson and Errington 1993; Blekesaune 1996).

According to Fossgard (1996) welfare regulations and the growth of a leisure time culture have penetrated the wage labourer's life mode into agriculture. Villa and Almås (1992) likewise described how the self-employed life mode might have impacted upon the rural wage labourers' ideology. Brandth and Haugen (1993) noted that increased concern for farmers' welfare and economy during the 1970s indicated that agriculture was no longer equivalent to a life mode where self-subsistence and hard work were the most essential features. Even though many farmers have little spare time and few vacations, Haugen's study of women farmers showed that young farm women today demand the same consumer and welfare rights (holidays, working hours, sickness benefit, pregnancy leave) as is common in other occupations (Haugen 1990). Thorsen likewise found that younger farm women see the family as more important than the farm, in the sense that consideration of the farm is not unquestionably set above one's own happiness. The farm and the perspective of eternity has not the same disciplinary effect on the younger generation (Thorsen 1993).

Several criticisms have been raised against life mode analysis, especially by those claiming that there is too little room for social action and cultural creativity within the structural model. When adding a life course approach to the understanding of farmers' life mode, individual lives are placed within historical time and related to certain social and geographical conditions at the same time as individuals are seen as actors in their own lives (Elder 1995; Elder and Shanahan 1997). Within the constraints of their world, people might plan and make choices, though these choices are influenced by the situation and by interpretations of the situation. Human agency and selection processes have become increasingly important for understanding life course development (Elder 1995). The structuring of time and place upon life trajectories is documented by Elder and Hareven (1992), who in their comparison of two cohorts of young American men showed that life in working class has different meanings in historical time and in different places. Some of the key questions, then, in the study of the life course are how individuals reconstruct their life histories and

how they interpret their lives in relation to the historical events they encounter and in the context of their own culture (Hareven 1992, p. 179). As Hareven sees it, the essence of the life course approach is the synchronization of individual time, family time and historical time. On the individual level, the crucial question is how people plan and organize their entry into and exit from different roles over their life courses. Historical time refers to processes and changing social conditions acting upon the timing of individual or family transitions (Hareven 1978; 1994). Related to farming, the timing of entry into and exit from farming are life transitions which might be challenged from one generation to another. By combining the approaches of life mode and life course analysis, it is possible to view farmers' situations both as related to their special way of living and in relation to larger historical, social and cultural processes.

The focus of this article is how the broad changes from a society of duty to a market-place of opportunity influence three generations farmers' life modes. To explore this the focus is on three main issues: the farmers' view of their entry into farming, their experiences of being farmers in a heterogeneous rural society, and their view on succession and continuity of the farm.

Material and method

The analysis is based on interviews with sixteen farmers from a total of nine farm households (eight women and eight men) each interviewed twice over the course of four years (1995-1999). The data are part of a study exploring rural living and everyday life, and the households in this article were all the farm families in a sample of twenty-nine households studied in three rural communities of mid-Norway. The selection of households, of which these farm households were part, may be called theoretical and strategic data selection, or stratified purposeful sampling (Patton 1990), guided by the aim of exploring the diversity in rural living, as experienced by men and women within different occupational backgrounds, generations and communities. A snowball sampling technique was used to generate the sample, as informants were encouraged to introduce me to persons they knew who could fit in to the strategic sampling strategy of the research project.

Two farm households were categorized as the older generation, born between 1926 and 1936, having none and four children. Four households were in the middle generation, born between 1940 and 1950, having one to seven children. Three households were in the younger generation, born between 1957 and 1969, all having three children. Six out of nine farms had followed the male inheritance line, and in two households the farm had been handed down to the next generation and the interviewees were no longer running it. At the time of interview no one had other generations living with them apart from their children, but one family provided meals for the widowed grandfather living next door. Except for this, all couples had arranged for separate apartments, separate houses on the farm and even separate houses elsewhere in the local community for their parents. Three families (two from the oldest and

one from the middle generation) had previously lived in the same household or close together with parents/parents-in-law, for instance sharing the same bathroom but having a separate kitchen.

In four cases one of the spouses had migrated from another village or city, the rest of the persons were local, in that they had grown up in the community where they were living. One farmer was single, the rest all married or cohabiting couples, both of whom, except for one spouse, were interviewed. Of the youngest farmers, one couple was divorced by the time the second interview took place. Regarding educational level, six farmers had completed primary school, seven had completed secondary school and three had completed college.

When I first contacted the persons to be interviewed, I also asked about the possibility of interviewing them once more at the end of the project period, in order to do follow-up questions on issues that became more interesting during the research period or just to clarify what had been discussed the first time. After the first interview, all were positive about being visited once more, and when doing the second interview I always felt welcome. All farmers, except one man who had changed his mind between the first and second interview, were visited for interviews twice. In addition some of the sample were also contacted by telephone, in order to explore in more depth on selected issues. As far as possible, the couples were interviewed separately at the first visit. The second time they were more often interviewed together.

The interviews were based on a thematic and open-ended interview guide concentrated around education, work (production, reproduction, economy), family and household establishment, social life (social activities, social network), generational changes, continuity and traditions. Family history and biographical flashbacks from childhood and youth, and future prospects were included. The interviews were tape-recorded and typewritten. For this article, the interview transcripts were examined for themes relevant to issues of different generations' entry into farming, their thoughts about being a farmer in a heterogeneous rural society and their experiences with succession. I use the term 'farmer' in a broad sense in this paper. This means that the one who is the farmer's spouse and who participates in the farm work, even though to a minor extent and in addition to waged labour outside the farm, is also called a farmer. In this way it is possible to see the farm household or the farm couple as the unit where farming is conducted in terms of tradition, inheritance and continuity of life mode.

The selection of persons and households was also guided by the aim of exploring in-depth aspects of rural living in an interpretative and non-quantitative way, allowing a biographical approach. A person's life history, and their story of it, are valuable in order to understand and explore values and priorities. The small number of farmers interviewed does not allow generalizing, but from the experiences of a few life courses it is possible to highlight what might be crucial issues in the farmers' life modes. The views of the farmers are presented below as they are divided into three generations. While all interviewed farmers have been included in the analysis, some are given a broader presentation in order to explore and illustrate tendencies.

Farm entry: from taken for granted to a question of choice?

The older generation relate to their allodial farms in an historical perspective, reflecting on their biographical story and drawing the lines back to their ancestors. This was important for their interest and feelings for the farm. Still, entry to farming was something they felt they had to do, it felt like an obligation and a course that was decided for them. The parents' and grandparents' work and cultivation of the land was part of this moral obligation. Their understanding and commitment to the farm was embedded in the meaning of oneself as bringing farming and family history one step further, or of continuing something that their forefathers had started. To be the oldest boy in a farm family made it natural and not questioned to take over the farm. "That was the custom of the time. You got the feeling at an early stage that this was what you had to do. There was never any doubt about that." (Andreas born 1926)

The farmers of the older generation experienced socialization to farming through work and living in a multi-generational farm family. Arne remembered that his time working on the farm as a child was often spent with his grandfather, who had more time than his parents to take care of him and include him in various kinds of work. At the same time his participation in farm work was a necessity.

We had to work on the farm. But it wasn't only us, children on all farms had to give a hand during harvesting. No, it wouldn't have worked in those days if the children hadn't shared in work (Arne born 1936).

Like the oldest generation, the middle generation was socialized to farming by work, but their participation became more limited to school holidays and the weekends. The middle generation was the first to get the opportunity to migrate from the local community after compulsory school in order to take further education and to establish themselves elsewhere. As a young man, Birger (born 1948) migrated out of the local community to get an education, and took his exam at the National Agricultural College. After having worked for some years in a planners' office, he and his wife Birgit returned to the farm when his parents were of retiring age. Also for Birger it was taken for granted that he, as the oldest son, would come back and carry on the farm.

I don't know how much I thought of it, but in a way it was decided, since I was the oldest son. It was common at that time. The situation in agriculture looked good in 1976/77. But I don't know if I would have taken over today (Birger born 1948).

Part of Birger's return to the farm was determined by 'the custom of the time' and being the oldest son in a farm family; both of these factors structured his life course. At the same time, his entry to farming was encouraged by the favourable agricultural policy in the mid 1970s.

In the youngest generation I found the first case of someone who did not take over the farm as the oldest child, as well as the first case of someone who was not encouraged to participate in farm work during childhood. Among the youngest farmers the emotional ties with the parental farm were still consid-

ered when taking over, but the interest in farming and the challenge of making it work seemed to be even more important. Eivind was the youngest of four children. After some discussion among his older siblings, the question of taking over the farm finally came to him. He was interested in being a farmer and grabbed the opportunity when it came. Until then he and his family had lived and worked outside the local community. When I asked him about the feeling of tradition and ancestry towards the farm and the decision to take over, Eivind hesitated a bit. He explained that the farm had not been in the family in a direct line for very long, as his father had taken over from an old uncle. But he also said that it is hard to see a farm being closed down.

Especially when the machinery and buildings are as good as they were here. That's what stops a lot of farms around here, that there's almost nothing to take over. But here there was something to take over. So if the barn had been tumbledown, and the machinery and everything, then it wouldn't have worked here either. Then it would have become a summer place (Eivind, born 1968).

At the same time, Eivind also had a businesslike or 'realistic' approach of farming. Farming was currently given a qualitative evaluation with respect to economy, workload and spare time. If this calculation did not work out satisfactorily, the rational step was to quit farming and eventually taking advantage of other job openings earlier than planned. Qualitative evaluation of farming might be increasingly important in young people's decision whether to take up farming at all.

Changing expectations in farmers' life mode

Farmers becoming a minority within rural culture

Traditionally, the modernization of rural areas was related to the modernization of agriculture. During the post-war period, a growing public sector increased rural modernization in other areas. By the end of the 1970s, rural Norway was changed into what it is today: dominated by rural centres, housing estates and life styles far from the traditional farm culture (Almås 1995, Hompland 1991). As the rural economy was changing, Anna and Andreas have seen farm land sold for housing and industry. The growth of housing estates close to the farm made farm life more contrasted to other ways of living.

It's a bit irritating when the others are sitting on their verandas in the sunshine and are having a nice time, while we are working, and still you have to hear that you are enjoying such good conditions, free time as you like and so on (Anna born 1926).

When Anna and Andreas started as farmers in the 1950s, farming was seen as an economically secure and favourable way of living. In line with a declining number of farmers in the local community, all farmers in this study experienced today's local population as becoming more uninformed and remote from farming. Anna and Andreas even experienced that in their local community farmers were reported for polluting the air conditioning system in the local factory, which they meant would not have happened some decades ago. The local commu-

nity's social life became more organized according to the wage labourer's life mode, and the daily routines of the farmers made it difficult to participate in collective leisure activities because these often were taking place when the farmers had to see to the barn chores.

If the children are going to participate in leisure time activities, they might start at five or six o'clock in the afternoon, and then it's dairy management. So you become an outsider. I am not able to watch my youngest daughter playing football because it's in dairy time (Birger born 1948).

During the development of the welfare state in the 1970s, farmers were given the rights to paid holidays and relief workers, which made it possible for them to take some days or weekends off, and the oldest remembered this as a step forward in their way of living. Given the welfare rights, all the farmers interviewed looked upon the hard work and lack of spare time being one of the negative aspects of the life mode. Hard work was seen as necessary, but not satisfactory in the long run. This might have some nuances for the self-employed life mode, as the oldest couple expressed the sacrifice of spare time as a drawback in their time too. Almås (1997) described the oldest generation as the toilers, whose lives were much centred around the obligation and necessity of hard work. When exploring farmers' view of their life mode, I found that the youngest also speak of the hard work or the toil that is on the farm. "It's a toil to be here. Farming is hard work and we don't wish that for our children. Instead we want them to get an education and do something else than getting worn out here" (Elin, born 1963). The high amount of work also might cause reservations in wanting one's children to take over. A study of changes in farm families' work during the 1980s even showed that the young and newly recruited farm families worked a lot harder than the older farm families did during their first years after taking over the farm (Blekesaune 1996).

The youngest generation related to farming as a job 'like any other job.' The youngest farmers wanted to introduce a distinction between work and leisure time, which traditionally has been given less attention in the farm life mode: the quality of being together with the children and having spare time was given economic priority. Engaging relief workers, both through the scheme of state subsidies and through private initiative together with other farmers, were strategies to increase family time.

The distinctiveness of the farm life mode's daily rhythm might help to explain the findings that farmers participate less in some cultural activities (Rye 1998). Living in a society where most voluntary and spare-time activities are planned to suit the 'industrial worker' model and take place during farm working hours, was felt to be socially excluding. The squeezing out of social activities by work might be connected to farmers' experience of becoming or being a *minority* within the local community. Reduced prices for products, reduced state subsidies, higher prices for machinery and equipment, expectations to produce more in shorter time and as cheaply as possible, as well as the rest of the population claiming that farmers have such good conditions and a lot of spare

time, also are part of this squeeze. For the youngest generation new aspects of farmers as a minority might also be discussed. The oldest and middle generations were socialized into farming when it, in comparison, was more common and favourable to be a farmer and to do a farmers' work. Given the decline in farms in the neighbourhood, the youngest generation has experienced a lack of professional milieu and community with farmers of their own age from the day they started farming.

Towards autonomy of the nuclear family on the farm

The nuclear family was common in rural areas during the 1960s and 1970s, but on farms it still was more common to live with three generations in the same household (Almås 1995). Living in extended families traditionally meant an obligation to take care of elderly parents (in-law) when needed. As Anna (born 1926) expressed, many daughters (in-law) took on care obligations when they married a farmer and moved in together with his parents:

I had to look after and give help to my mother-in-law until she died, it was not the custom to send them to a nursing home. I think it's more difficult for farmers to send the old ones to homes for the elderly. There were many who lived together with their parents. It was difficult in the beginning, but it was normal at that time.

What had changed most was the increasing demand for autonomy in the relations between the generations. This was most explicit in the women's expressions and understandings. The wish not to control the next generation, or to worry about how the next generation was doing the farm work and gardening, and maintain good inter-generational relationships was expressed in the plans for leaving the farm land on retiring. To see the advantages of privacy with only one family living on the farm was very much related to one's own experience with the multi-generational farm for the middle generation. "To live alone with your children must be an advantage today. I wish to have a house of my own in the neighbourhood when I retire" (Birgit, born 1950). By comparison, leaving the farm was out of the question for Anna and Andreas of the older generation. At the same time, for the middle generation autonomy was not only a question of fewer obligation towards others, but also a financial question; whether or not they could afford their own house off the farm.

What contrasted most with the previous generations, was that the youngest women stated their preferences and demands regarding their entry into farming. Unlike the older women, they rejected the idea of living on the farm together with their parents-in-law at all. "It would never have worked to live on the farm together with his parents, because we are too different" (Eva, born 1960). Differences between themselves and their parents' generation, or their own peculiarities, motivated the youngest generation to live in separate establishments. To live separate also included more autonomy in their work situation, which was one of the reasons why they started as farmers in the first place.

What was introduced by the middle generation farmers and demanded by the youngest generation is what might be called 'caring at a distance.' The older

generation accepted the collective of the extended household to a greater degree (sharing bathroom and entrance), though they experienced it as both difficult and controlling. The younger generation demanded that their parents or parents-in-law live separately, and even off the farm and out of sight. This parallels Thorsen's (1993) findings on generational changes in mentality among Norwegian farm women, or Modelmog's (1998) counter-culture among farmers' wives. In spite of the increasingly strong expression of autonomy between generations, all farmers planned to be in the local community when retiring, and to be available and give a hand on the farm when needed. This is in line with Blekesaune et al. (1997), who found that within the agricultural population it is still important to give and receive help within the family.

The break in expectations about multi-generational living and orientation towards autonomy within the life mode, where everyday life and work become clearly separated between the generations, might contribute to less informal socialization into farming. Previous generations worked on the farm during childhood and under the supervision of grandparents. Today farm children are in kindergarten, or they might be otherwise protected because the farm is seen as a dangerous place for children (Haugen and Blekesaune 1996).

Farm succession: the freedom of the next generation?

Andreas and Anna handed over the farm to their son in 1991, and Andreas himself continued to work on the farm until he retired at 67 years old. They did not ask their son to take over the farm, but Andreas was very glad when his son told one day that he wanted to work on the farm, after having been in the construction business for some years. Anna claimed that if the son had not been interested, she would not have wanted him to take over the farm, and this Andreas agreed with. But there was no doubt that for him succession was important: "I have studied the family roots a long way back, and then you know it would have been sad if farming had stopped." (Andreas born 1926)

Birgit and Birger had three daughters, and hoped for the second one to take over, as both she and her boyfriend had attended the agricultural comprehensive school. But they had not really discussed the transfer with her, though Birger kept saying that he wanted to quit and do something else for a while. For the middle generation the question of succession on the farm was very much related to their successors' interests and attitude towards work and income, or "how much one is willing to work for the money." Especially the women (in all generations) stressed the necessity of free choice. "I have told the children to decide for themselves. They are not going to think that they have to do this and this because mum and dad want them to" (Birgit, born 1950)

One of the youngest, Ernst (born 1958), said that it is impossible to run a farm because your grandparents once cultivated "one hectare of arable land." He claimed that his children will be completely free to choose for themselves what to do with the farm in the future.

I believe it's completely wrong to make obligations for your children on education or where to live, in order to run this farm. But you try all the time to make it better for your successors. So there is nothing that would have pleased me more than to see the farm was run well and economically secure when I retire. But you cannot demand it. It's a long way from there to say to your children that this is what you are going to do with your life. I have no right to do that (Ernst born 1958).

This is an example of 'double messages' in the question of succession. On the one hand Ernst said that the children out of principle should be free to choose themselves. This is in line with individuality and 'post-traditional attitudes.' On the other hand, he expressed the ambivalence between individual autonomy and farming as something to be handed down from parents to children, and the strong emotional feelings in this tradition. If none of the children choose to take over the farm, all his efforts to build up the farm are in a way also seen as 'worthless.' Although the ancestral farm has lost some of its power to shape the expectations of succession throughout the generations, it is still possible to see how the farmer and "the almost symbiotic relationship with the farm" represent ties which can only be cut with difficulty (Inheteven 1990, p. 104), even for a young farmer today.

The question of retirement of the older generation might be connected to the processes of inter-generational control. Typical of family farms, the older generation feel reluctant to sever their connection with the business (Symes 1990, p. 283). In line with a development towards less inter-generational control, early retirement was introduced by the middle and youngest generation of farmers. They were talking about transferring the farm before retiring age, while they still are in the prime of life. To become worn out on the farm was no longer the future prospect, and they expressed the need for the younger generation to have the possibility to start farming when they are young and motivated. By introducing early retirement the farmers have adjusted in a similar way to the multi-career life common among American farmers (Almås 1988). But the farmers in the present case study did not express any plans for long distant migration. To retire early and live at 'driving distance' from the farm was said to be an ideal, but all farmers interviewed planned to be in the local community or neighbourhood in order to be available for help and advice both in childcare and farm work.

One important issue proved to be the freedom of the next generation, a freedom for the farmers' children to choose and live according to their own interests. This phenomenon also corresponds to the study of Inheteven (1990), who found that though farm women themselves were living according to a traditional family and farm way of thinking, they had other prospects for their children. I found that for those already retired, a free choice was what they intended for their successors. For those not retired yet this is what they wish to tell them. Women in all three generations and the men of the youngest generation were those who expressed this most explicitly. With respect to the traditional farm way of thinking, the ideal of the freedom of the next generation might express how ideology has changed within the structures of the agricultural life mode.

Conclusion: continuity and disparity in farmers' experiences

This article is based on an analysis of nine farm households from three generations of farmers. In light of a general development towards a heterogeneous countryside and more individual freedom, the aim has been to explore how these trends might be transforming farmers' view of entry into farming, their present situation as farmers and their view on future succession.

When investigating the interviews both continuity and differences of experiences over the generations became visible. There was a continuity in the women's view. Women most explicitly expressed doubts when recalling the time they started as farmers, while at the same time they did not think there were any alternatives or did not feel like hindering the transfer to their husbands. The women were the ones who expressed the wish or need to live apart from the older generation, and they were most explicit when talking about their children being independent and deciding for themselves what to do in the future. This corresponds to other findings of young women placing the individual and the family above the farm (Brandth and Haugen 1993; Thorsen 1993). In the interviews it is possible to see a consciousness of individual interest in all generations. What varies, is that while the older and also the middle generation's life courses were structured more by economic constraints and social expectations of the time, these factors were less obvious among the youngest.

While all farmers in this study have used their allodial rights, they are following the inheritance structures of the farm society and hence formally 'born to be farmers.' This in some ways limits the analysis with respect to viewing farming as developing towards a 'free choice.' Still, there were differences within the interviews in the way people reflected upon becoming a farmer. This might be related to changes in the ideological content of farmers' life mode by generation or historical time. What has been seen in the present study, is that farmers in the previous generations were subordinated to both family and farm obligations. The oldest were 'born to be farmers,' while the youngest felt they had several opportunities to choose between. This might be related to the individual freedom and reflexivity found among young Norwegians in general (Almås, Karlsen and Thorland 1995), and how this is reflected in farmers' life courses in particular. When interviewing the oldest (and also the middle) generation farmers, they explicitly reconstructed their entry into farming and life as farmers by relating to the historical context of their own culture. A social understanding of one's own situation as being the oldest son on a farm made sense of 'choices' related to historical structures or 'what was common at the time.' To understand their own choices or lack of choices within the history of the farm and the traditions of farmers' lives, was a reflexivity given by the oldest farmers.

Of the farmers interviewed, the middle generation appears to be a generation in transition. The 'bias' of the middle generation is their mixed cultural experience throughout their life course. In their own childhood they were socialized into the farmers' life mode as a multi-generational, hard working and unques-

tioned way of living. At the same time they are experiencing the 'modern' world of education, off-farm work, migration, nuclear family life, and maybe more contrasting, demands on the part of their children to be allowed to consider independence and opportunities outside the farm. The middle generation is introducing what has become more categorically demanded by the youngest, such as the autonomy of generations.

The idea of selling or discontinuing a farm property causes in itself some kind of stress and break with family traditions, even though there are material values to be considered, which cannot be neglected as important constraints on a 'free choice.' What has been seen, also among the youngest generation in this case study, is that they, despite their expression of individuality and autonomy for their children, also value that their children will take over the farm. The expression of this might be the next generations' dilemma: being between the ideal of individuality and the parents' emotional guidelines of someone to take over. But the increasing insistent expression of the next generation's free choice, as well as the oldest referring to obligations while the youngest refer to interest in farming, corresponds to the more general analysis of modern society as changing from duty into more possibilities.

Possibilities might be related to different transitions during the life course, leaving the farm, educating, migrating, working outside farming, establish a single-family household, early retirement and post mature career. By reconstructing and interpreting their choices within the present historical context, the youngest generation experienced farming as one of the possibilities they had and which they grabbed.

It has been discussed how a development towards more autonomy and individuality in farmers' life courses might be related to changes in society in general. However, the issues raised here need to be studied more thoroughly. From a gender perspective, the negotiations between couples on entry into farming and on household planning is needed to be examined in greater depth, as well as how a development towards autonomy between farm generations and farmers' situation of becoming 'a minority' challenge the 'traditional' in farmers' life mode.

Acknowledgements

I am most grateful for comments and advice on earlier versions of this manuscript by Marit S. Haugen and Reidar Almås, and for editing and language revision by Nancy Lea Eik-Nes and Ruth Gasson. The Research Council of Norway funded this research.

References

- Almås, R. (1983) *Maskulint og feminint på landsbygda i dag*. Notat 3/83 (Trondheim: Centre for Rural Research)
- Almås, R. (1988) *Norwegian farmers in the USA: A contemporary report based on the stories of 36 midwestern families* (Santa Cruz: University of California/Trondheim: Centre for Rural Research)

- Almås, R. (1995) *Bygdeutvikling* (Oslo: Det Norske Samlaget)
- Almås, R. (1997) From the society of duty to the market place of opportunity. *Young, Nordic Journal of Youth Research* 5 (2) pp. 31-48
- Almås, R., K. Karlsen and I. Thorland (1995) *Fra pliktsamfunn til mulighetstorg. Tre generasjoner skriver sin ungdom*. Report no 5/95 (Trondheim: Centre for Rural Research)
- Beck, U. (1997) *Att uppfinna det politiska. Bidrag til en teori om reflexive modernisering*. (Daidalos)
- Blekesaune, A. (1996) *Family farming in Norway. An analysis of structural changes within farm households between 1975 and 1990*. Dr. polit. thesis, Department of Sociology and Political Science (Trondheim: Norwegian University of Science and Technology)
- Blekesaune, A., M.S. Haugen and B. Vartdal (1997) *Landbrukskvinnens levekår. En kartlegging av likhet og mangfold*. Notat 1/97 (Trondheim: Centre for Rural Research)
- Brandth, B. and M.S. Haugen (1993) 'Nye' kvinner, gamle forskjeller. Pp. 107-130 in B. Brandth and B. Verstad eds, *Kvinneliv i landbruket* (Landbruksforlaget A/s)
- Christensen, L.R. and T. Højrup (1989) Strukturell livsformanalyse. *Nord Nytt, Nordisk tidsskrift for folkelivsforskning* 37, pp. 53-91
- Elder, G.H. Jr. (1995) The life course paradigm: social change and individual development. Pp. 101-139 in P. Moen et al. eds, *Examining lives in context: Perspectives on the ecology of human development* (Washington: APA Press)
- Elder, G.H. Jr. and T. Hareven (1992) Rising above life's disadvantages: from the great depression to war. Pp. 47-72 in J. Modell, G.H. Elder, Jr. and R. Parke eds, *Children in time and place* (Cambridge: Cambridge University Press)
- Elder, G.H., Jr and M.J. Shanahan (1997) Oppvekst, sosial endring og handlingsevne. Et livsløpsperspektiv. Pp. 19-45 in I. Frønes, K. Heggen and J.O. Myklebust eds, *Livsløp. Oppvekst, generasjon og sosial endring* (Oslo: Universitetsforlaget AS)
- Fossgard, E. (1996) *Fra lagnad til val. Kvinneliv på vestnorske gårdsbruk 1930-1990* (Nærbø: Jærmuseet)
- Gasson, R. and A. Errington (1993) *The farm family business* (Wallingford: CAB International)
- Giddens, A. (1991) *Modernity and self-identity. Self and society in the late modern age* (Stanford: Stanford University Press)
- Gullestad, M. (1996) *Everyday life philosophers. Modernity, morality, and autobiography in Norway*. (Oslo: Scandinavian University Press)
- Hareven, T.K. (1978) Introduction: The historical study of the life course. Pp. 1-16 in T.K. Hareven ed., *Transitions. The family and the life course in historical perspective*. (New York: Academic Press)
- Hareven, T.K. (1992) Between craft and industry: The subjective reconstruction of the life course of Kyoto's traditional weavers. Pp. 179-207 in S. Formanek and S. Linhart eds, *Japanese biographies: life cycles and life stages* (Vienna: Österreichische Akademie der Wissenschaften)
- Hareven, T.K. (1994) Aging and generational relations: A historical life course perspective. *Annual Review of Sociology* 20, pp. 437-461
- Haugen, M.S. (1990) *Kvinnebonden*. Report 7,90 (Trondheim: Centre for Rural Research)
- Haugen, M.S. (1998) The gendering of farming. The case of Norway. *The European Journal of Women's Studies* 5, pp. 133-153
- Haugen, M.S. and A. Blekesaune (1996) *The labour situation of farm women in Norway*. Report 4/96 (Trondheim: Centre for Rural Research)
- Hompland, A. (1991) Rurbanization, suburbia and metropolis. Social scenarios in Norway and Europe. Chapter 9 in R. Almås and N. With eds, *Rural futures in an international world* (Trondheim: Centre for Rural Research)

- Højrup, T. (1983) *Det glemte folk. Livsformer og centraldirigering*. Institut for europæiske folkelivsforskning (Hørsholm: Statens byggeforskningsinstitut)
- Inhetveen, H. (1990) Biographical approaches to research on women farmers. *Sociologia Ruralis* 30 (1) pp. 100-114
- Modelmog, I. (1998) 'Nature' as a promise of happiness: Farmers' wives in the area of Ammerland, Germany. *Sociologia Ruralis* 38 (1) pp. 109-122
- Patton, M.Q. (1990) *Qualitative evaluation and research methods* (Newbury Park: SAGE Publications) (second edition)
- Rye, J.F. (1998) *Landbruksbefolkningens økonomiske levekår*. Notat 6/98 (Trondheim: Centre for Rural Research)
- Statistics Norway (1990) *Population census* (Oslo: Statistics Norway)
- Symes, D. G. (1990) Bridging the generations: Succession and inheritance in a changing world. *Sociologia Ruralis* 30 (3/4) pp. 280-291
- Thorsen, L.E. (1993) Bondekvinnas kulturelle rekonstruksjon. Pp. 193-204 in R. Almås, B. Brandth and M.S. Haugen eds, *Bygdepolitikk*. Report 6/93 (Trondheim: Centre for Rural Research)
- Villa, M. and R. Almås (1992) Local culture, life mode and development in a Norwegian rural community. Pp. 118-135 in T. Marsden, P. Lowe, and S. Whatmore eds, *Labour and locality. Uneven development and the rural labour process* (London: David Fulton Publishers Ltd)

Bygda – sosial konstruksjon av "trygt og godt"¹

Av Mariann Villa

The article focuses on the cultural representation of rural life. It starts with the discussion on how to define a rural community in the first place, and how spatial definitions have been challenged by a post structural perspective where local communities are defined by personal opinion and interpretation. Based on life story interviews with 47 men and women from rural Mid-Norway, the representation of "peace and quiet" is found as an important category for describing the rural. Rural living is as a general phenomenon expressed with terms like surveyable, stable, caring relationships and safe for children. This corresponds to earlier and international research. To interpret these terms, the article's point of departure is that such representations (which also are re-presented by the researcher) might be seen in the light of the theory on overall cultural categories, as they seem to represent an important perception of rural life, or life as it is lived at a special place. Further to the concept of "peace and quiet", the article focuses on the perception and content of this, and actions according to it, as part of a risk management, related to or perceived as maximised within the rural community.

Innleiing

"Trygt og godt" kan synast å vere ei bygdeforståing i motstrid til populære framstillingar av bygda som ein stad med stagnasjon, forgubbing, auka klientifisering og kriminalitet. Ei vanleg fokusering av bygda er som ein stad som manglar kulturtilbod, underhaldning og uteliv, ein stad med fråflytting generelt og kvinnefråflytting spesielt.

Artikkelen fokuserer på livet i bygda som direkte eller indirekte omtala som trygt, godt, roleg og fredeleg. "Trygt og godt" framstår som ein slags etablert "commonsense" og sosial konstruksjon av bygda som

Sosiologi i dag 4-1999

3.2 Bygda – sosial konstruksjon av "trygt og godt"
Mariann Villa

overlever trass i motførestellingar, nyanseringar og alternative sosiale konstruksjonar. Når det å busette seg i bygda blant anna vert relatert til bygda som trygg og god, kan det vere ein del av ei risikohandsaming som vert forsøkt maksimalisert innafor bygdas rammer. "Trygt og godt" kan då vere ein sentral kategori i lys av den generelle utviklinga mot eit meir uoversiktleg samfunn. Artikkelen vurderer ikkje kor trygt og godt det objektivt sett måtte vere i bygda eller i samanlikning med byen, men peikar på at den felles referansa til "trygt og godt" også kan spegle eit generelt behov for, og vektlegging av, å ha det trygt og godt i tilværet.

Artikkelen omhandlar bygdebuarar si personlege oppleving av bygda. Bygdebuarar er i dette tilfellet tilbakeflyttarar, tilflyttarar og dei som alltid har budd i bygda. Dette inneber samtidig ei avgrensing frå sosiale konstruksjonar av bygda sett frå ein utflyttar eller andre utanforståande sin ståstad.

Bygda og det rurale

Fleire har framheva bygdas status som ein metafor for landet og den norske kulturen (Wiborg 1996, Almås og Thorland 1994, Hompland 1991, Gullestad 1989, Sørhaug 1984). Bygda er gjerne intuitivt forstått som noko anna enn byen; kulturelt, sosialt og økonomisk sett (Naustdalslid 1991). Almås (1995: 24) refererer til bygda i daglegtalet, som eit spreitt busett samfunn der det er stabile ordningar for samhandling og der folk opplever ei "vi-kjensle". For den enkelte bygdebuaren kan diskursen handle om korleis dei einskilde bygdene "er" og korleis dei skil seg frå kvarandre (Bringslid 1995: 36). Ei bygd er i alle høve ikkje ei statisk og uforanderleg eining, og dei raske samfunnsendingane gjev grunnlag for å vere kritisk til eit perspektiv der bygdeinteresser er framstilt som noko anna enn "andre" interesser (Naustdalslid 1991: 94). Bygdene varierer i grad av ruralitet, frå dei mest perifere og primærnæringsavhengige til dei meir sentrale og "urbane" (Almås 1985, 1995, Almås og Elden 1997). "Ein viktig karakteristikk av bygdene er også at medan det tidlegare var spreittbygde og agrare område som dominerte, er det i dag i mange tilfelle bygdebyane og -sentraene som er bygdene viktigaste tyngdepunkt. I bygdebyen samlast bu- og levemåtar med trekk frå både bygd og by (Hompland 1991: 60–61). Ein annan variant av bygda er Bringslids (1995) "bybygd", som har eit sterkt innslag av innflyttarar og som av bygdebuarar er framstilt som noko anna enn den tradisjonelle bygda med samhald, samarbeid og folkeliv. Alt i alt viser denne gjennomgangen at det er vanskeleg å gje ein enkelt definisjon av ei bygd, samtidig som ein skal ta omsyn til alle sosiale og økonomiske endringar som finn stad.

Tidlegare var problema med å definere "det rurale" skjult ved at dei fleste rurale områda tilfeldigvis hadde det til felles at befolkninga var knytt til jordbruket. Når yrkesstrukturen blant bygdebefolkninga vert stadig meir variert, vert det også mindre klart kva som utgjer "det rurale" (Newby og Buttel 1980). Newby og Buttel kritiserer bygdesosiologar for i all hovudsak å ha konsentrert seg om ei romleg tilnærming i sine bygdestudier. I dei romlege tilnærmingane har ein knytt spesielle sosiale relasjonar til spesielle geografiske miljø, framfor å bruke generelle sosiologiske teoriar for å analysere ulike miljø, hevdar Newby og Buttel. Dei påpeikar at særleg Tønnies' begrepspar *Gemeinschaft* og *Gesellschaft* har misvisande vorte brukte for å kategorisere det rurale og det urbane samfunnet. Begrepa var opprinneleg laga for å skildre sosial omgang utan noko geografisk referanse (Newby og Buttel 1980, Pahl 1966), der begge formene kan eksistere i samme sosiale kontekst framfor å skildre ein evolusjonistisk overgang frå det eine til det andre (Otnes 1991).

Romlege (*spatial*) definisjonar på ruralitet har sterkest vore kritisert utifrå eit post-modernistisk og post-strukturalistisk perspektiv (Harrington og O'Donoghue 1998). Utifrå eit slikt perspektiv er ein kristisk til rigide geografiske typologiar som mislykkast i å ta opp i seg at sosiale relasjonar i bygdesamfunn endrar seg, og rurale område er sett som sosiale og kulturelle konstruksjonar meir eller mindre lausrivne frå sin romlege kontekst (Murdoch og Pratt 1993 i Harrington og O'Donoghue 1998, s. 180). Almås (1985, 1995, Almås og Elden 1997) definerer bygder langs ein rural-urban dimensjon basert på sentralitet, folketal og sysselsetting. Dette er ein romleg og sosio-økonomisk definisjon som søker å ta høgde for at bygdene er i ein utviklingsprosess og at dei varierer i grad av ruralitet, samtidig som den fangar opp at bygder fortsatt skil seg frå byar (Almås 1995: 25).

Trass utjamning i kultur og levekår finst det klasse- og kulturforskjellar i Norge som i tillegg til å skilje by og land også skil generasjonar (Almås, Karlsen og Thorland 1995, Almås 1997), og delkulturelle forskjellar som kan knytast til ulike miljø i byområde (Gullestad 1989, 1984, 1979). Den ytre og overordna utviklinga gjer bygdene mindre rurale, men det kan framleis eksistere ulike forståelsesformer i ulike område (Hompland 1984) eller kulturelle tilhøyre som går på tvers av lokale eller regionale avgrensingar (Slettan og Stugu 1997), og som er ein del av den sosiale konstruksjonen av bygda.

Bygda som sosial konstruksjon

Uavhengig av formelle akademiske definisjonar, kan dikotomien og

opplevinga av eit skilje mellom by og land vere viktig for å forstå og snakke om bygda (Bringslid 1995, Bell 1992, Frandsen 1991). Ikkje minst naturen gjev den rurale identiteten ein særskilt status (Bell 1992). Bygda symboliserer for mange det nasjonale og nostalgiske forestillingar om det gode liv på landet (Wiborg (1996), og norsk kultur er mykje influert av bygdenes livsformer frå nær fortid (Gullestad 1989). I den sosiale konstruksjonen av det rurale er fordelane med ein rural livsstil sentral, og studiar har funne at folks oppleving av fordelane ved bygdelivet er knytt til lite kriminalitet, gode oppvekstvilkår for barn, tett og omsorgsfullt lokalsamfunn og naboskap, fred og ro, attraktivt landskap og høg livskvalitet (Chapman 1996: 16, Burnett 1996).

I ein amerikansk studie peikar Ziebarth, Prochaska-Cue og Shrewsbury (1997) på at sjølv om forskning tyder på at ein i mange bygder også har dårlegare bustandard og lågare inntekter, trur mange amerikanarar at små bygdesamfunn betyr eit trygt og omsorgsfullt miljø og billige bustadar. I Skotland har Shucksmith, Chapman og Clark (1996) gjort liknande funn: Bygdelivet var assosiert med eit roleg liv i omsorgsfulle lokalsamfunn, og personar med ei sterk tilknytning til og personleg kjenskap til naboar og venner. Dette var også framstilt som kontrast til urbant liv (Shucksmith m.fl. 1996). Eit hovudfunn hos Shucksmith og kollegaene var at bygdefolks subjektive vurdering av fordelane ved bygdeliv og ruralitet ofte går på tvers av objektive definisjonar, og oppfatninga er den same på tvers av sosiale grupper (op. cit.: 83). Også Halfacree fann at hegemoniet som ein bestemt sosial representasjon av bygda kan ha, går på tvers av kjente grupperingar som klasse, kjønn og alder (Halfacree 1995: 2-3).

Kvar enkelt (også forskarar) tolkar og forstår bygda på ulike måtar, og ulike forestillingar er utvikla av ulike interessegrupper som konkurrerer med kvarandre i å presentere ein legitim definisjon av ruralitet (Cloke og Thrift 1994, Burnett 1996). Cohen seier det slik:

Community exists in the minds of its members, and should not be confused with geographic or sociographic assertions of 'fact'. By extension, the distinctiveness of communities and, thus, the reality of their boundaries, similarly lies in the mind, in the meanings which people attach to them, not in their structural forms. (Cohen 1989: 98)

Det er ein stor diversitet av innbyggjarar i rurale område, og erfaringane frå ruralt liv varierer med ulike aldersgrupper, sosiale klassar og avhengig av stadie i livsløpet og personlege omstende. Det betyr at det

er ikkje ein versjon av ruralt liv eller ein type rurale område (Chapman 1996:5). Bygdelivets natur vert tolka gjennom personleg erfaring slik at det vert forståeleg, og denne forståinga kan vere på kant med stereotypane eller dominerende syn. Eit døme på dette er når innflyttarar utfordrar det som er den sosialt aksepterte norma om idyllen i bygdelivet (Burnett 1996).²

Ein rural idyll?

Løseth har peika på at det finst ei myte om det klasselause bygdesamfunnet, der alle er like og lever i harmoni med kvarandre (Løseth 1991:158). Han seier vidare at også i det mest "like" lokalsamfunnet kan vi leite etter konfliktar og sosial ulikskap, sjølv om litteraturen om sosiale relasjonar i bygdesamfunna er karakterisert ved ei idealisering som dermed skjuler faktisk ulikskap. Denne underkommunikasjonen synest å vere uavhengig av folk sin sosiale bakgrunn (op.cit.). Også i utanlandske studiar har ein observert ei idealisert forestilling om landsbygda, som har dominert og skapt det akademiske biletet av ein rural idyll (Short 1991, Halfacree 1995). Dette biletet er skapt rundt myten om at bygda er

pictured as a less-hurried lifestyle where people follow the seasons rather than the stock market, where they have more time for another and exist in more organic community where people have a place and an authentic role. The countryside has become a refuge from modernity. (Short 1991: 34, sitert i Halfacree 1995: 3).

Moderniseringas konsekvensar for lokalitetar har vore eit klassisk tema i sosiologien. Teoretikarar som Durkheim, Simmel og Tönnies var opptekne av korleis overgangen frå jordbrukssamfunn til urbanisert industrisamfunn påverka sosiale relasjonar, og sidan då har diskusjonen fortsett om kva samfunn det er best å bu i (Bø 1993: 36). Kjenneteikn ved moderniseringsprosessane er blant anna beskrivne som auka individualisering, sosial desintegrasjon og frikopling mellom folk og stadar (Beck, Giddens og Lash 1994, Beck 1992, Giddens 1991), og det moderne mennesket vert "deltidsinnbyggjarar i fleire forskjellige deltidssamfunn" (Luckmann 1978).

Idyllisering og myteskaping omkring bygdene kan sjåast i lys av moderniseringa. Det "de-idylliserte" og moderne samfunnet har eit behov for "refortrylling" gjennom å gjenskape symbolske kvalitetar og relasjonar mellom folk (Ritzer 1997). Redclift og Whatmore (1990) er inne på dette når dei seier at medan mange bygder i dag har eit stort innslag

av einpersonshushald, er likevel bygda ofte framstilt (på grunn av ideologi eller idyllisering) som familienettverkas høgberg.³ På samme måten hevdar Finch (1989) at det er ei myte at industrialisering og urbanisering har øydelagt familieansvar og slektskapsrelasjonar, og at alt skulle vere betre før. Ho seier at relasjonane heller er endra og fornya, basert på at familiar i dag har færre barn og dermed færre slektningar å vise omsorg for.

Ritzer beskriv imidlertid behovet for refortrylling som ein paradoksal spiral: Samtidig som det som er refortrylla tiltrekkjer seg stadig større folkemassar, aukar også behovet for byråkrati og rasjonalisering, og det refortrylla framstår igjen som mindre fortryllande (Ritzer 1999). Relatert til bygdesamfunn kan ein variant av dette vere når ungdom ønskjer meir folk og aktivitetar til bygda, samtidig som dei seier at for mykje av det gode (utbyggingar, urbanisering, Mc Donalds) kan omskape bygda til eit mindre attraktivt lokalsamfunn for dei å bu i (Villa 2000).

Bygder kan med andre ord framstå som lite forlokkande med avfolking, stagnasjon, auka klientifisering og kriminalitet, eller dei har dei rette kulturelle, sosiale og symbolske kvalitetane og vil vere attraktive for folk som søker desse særsegenskapane (Cloke og Thrift 1990). Når fleire har ei felles forståing av korleis bygda "er", kan vi sjå dette som ei sosial eller kulturell kategorisering av bygda.

Å tenkje i kulturelle kategoriar

Gullestad har, i tillegg til å demonstrere at det finst kulturelle forskjellar i den norske befolkninga, også fokusert på fellesstrekk i norsk kultur. Ho er inspirert av ein symbolantropologisk forskningstradisjon, som legg vekt på fortolkning, forståing og kommunikasjon. Med referanse til Ricoeur (1971) definerer Gullestad kultur som noko vi lever og tenkjer innanfor. Kulturen formar det vi tematiserer, og vi tenkjer meir frå kulturen enn om den (Gullestad 1989). Gullestad er

(..) interessert i de kategorier mennesker tenker ut fra og som får noen tanker til å virke naturlige og sanne og andre til å virke farget. Av spesiell interesse er de kategorier som brukes som begrunnelse uten at de selv behøver begrunnelse. (Gullestad 1989: 124)

Utifrå symbolske kategoriar som sjølv ikkje treng grunngjeving og som dermed framstår som "naturlege" for den som brukar dei, vert for eksempel sosial handling legitimert. Begrepet kulturell kategori fangar inn både betegnelsar og betydningar, og gjennom ei rekkje symbolise-

ringsprosessar vert det utvikla eit meiningskompleks som Gullestad kallar "fred og ro" (Gullestad 1989: 128–129).

Utifrå sine studiar av levemåtar i urban arbeiderklassekultur, meiner Gullestad å finne sentrale tema i norsk kultur; likhet, heimekjærhet, ønske om fred og ro, kjærlyghet til natur, stabilitet, uavhengighet, sjølvberging og sjølvkontroll. Med bakgrunn i dette definerer ho begrepa "fred og ro" som ein sentral kategori i den norske samtidskulturen; ein kulturell kategori som er brukt for å rettferdiggjere, legitimere og påverke sosial handling. Gullestad ser klare likskapar mellom sin studie av byfolks vektlegging på fred og ro, og Holtedahls (1986) studie av kva som er akseptabel og uakseptabel adferd i eit bygdesamfunn. Oppfatninga av kva som er akseptabel adferd er lik i desse to studiane (å vere eller å ha det roleg og fredeleg er sett pris på), noko som støttar hypotesen om at "fred og ro" er ein sentral kulturell kategori (Gullestad 1989).

Gullestads identifisering av ein kulturell kategori kan vi òg sjå i samanheng med begrepet "konvensjonell visdom" (*conventional wisdom*) (Ruane og Cerulo 1997). Dette er erfaringar eller visdom som er formidla og internalisert på ulike måtar i kvardagslivet som ein slags "common sense"; til dømes gjennom ordtak, kjerringråd, tradisjonar, politisk eller religiøs retorikk.

Conventional wisdom refers to that body of assertions and beliefs that is generally recognized as part of a culture's "common knowledge." These cultural lessons are many and they cannot be taken lightly. (...) they are frequently the source of our beliefs, attitudes, and behaviors. (Ruane og Cerulo 1997: 2)

Konvensjonell visdom kan òg beskrivast som ei "commonsense-verkelegheit", som er den subjektive og intersubjektive viten som styrer kvardagslivets adferd, og som framstår som felles for mange (Berger og Luckmann 1996). Sjølv om "conventional wisdom" gjerne har eit element av sanning i seg, legg Ruane og Cerulo vekt på å vise at sosiale mønstre og adferd ofte også står i motstrid til denne. Eit døme på det er når ei allmenn oppfordring om å passe seg for framande vert utfordra av at mesteparten av kriminelle handlingar mot enkeltpersonar skjer av nokon ein kjenner. Eit anna døme er når mykje av bygdelivet vert styrt etter premisset "alle veit alt om alle". Sidan dette ikkje kan vere slik, er likevel populær oppfatninga eller den sosiale representasjonen av at det er slik så sterk at folk handlar deretter (Burnett 1996).

I denne artikkelen søkjer eg å vise korleis forestillinga om bygda som trygg og god både direkte og indirekte synast å vere ei "etablert" forestil-

ling. "Trygt og godt" kan sjåast som ein kategori knytt til bygda som stad, og som eit meir generelt behov for "å ha det trygt og godt".

Metode og data

Det empiriske utgangspunktet for artikkelen er livshistoriske intervju med 47 personar (19 menn og 28 kvinner) som er busette i tre bygdekommunar i Midt-Norge. Intervjupersonane har ulike bakgrunnar med omsyn til utdanning, yrke og flytتهistorie. Til saman representerer dei 29 hushald. Den eldste intervjuva var født i 1926, den yngste i 1975.

Utvalet av intervjupersonar er basert på "snøball"- og "kjentmann"-prinsipp, der målet var å få eit utval som varierer etter alder, yrke og kjønn. Utvalet av hushald og informantar kan såleis kallast eit teoretisk og strategisk utval (Patton 1990).

Fem menn og tolv kvinner var innflyttarar, åtte menn og ti kvinner var tilbakeflyttarar (av desse var det sju som flytta heim for å ta over eigedom eller bedrift), og seks menn og seks kvinner var bufaste, i betydning at dei hadde budd i bygda meir eller mindre heile livet. Av dei bufaste var det også seks personar som for ein kortare periode anten før familieetablering, i løpet av utdanningsfasen eller ved ekteskapsbrot hadde vore busette utanfor bygda. I alt 34 av dei 47 intervjuva hadde for kortare eller lengre tid budd i storby eller småby. Av det totale materialet var 8 personar barnlause, 21 personar hadde barn i alderen 0–12 år, og 18 personar hadde større eller vaksne barn.

Intervjuva er gjort i tidsrommet 1995–1999. Når eg første gong tok kontakt med intervjupersonane spurte eg om muligheta for å intervju dei ein gong til ved slutten av prosjektperioden (etter 2–3 år), for å kunne stille oppfølgjande spørsmål på tema som kom til å bli særleg interessante i løpet av prosjektet eller for å oppklare eller utdjupe tema som hadde vorte diskutert første gongen. Etter første intervju, var alle positive til å la seg intervju ein gong til. Fleirtalet av personane (3/4) er intervjuva to gongar, tre personar har trekt seg frå undersøkinga og to har av praktiske grunnar ikkje kunna møtt til avtalt re-intervju. I tillegg har enkelte vorte kontakta per telefon for å utdjupe ytterlegare enkelte spørsmål.⁴ Så langt som mogleg var sambuarar og ektepar intervjuva kvar for seg første gong, ved siste intervju var dei oftare intervjuva parvis.

Intervjuva er gjort utifrå tematisk intervjuguide med opne spørsmål om utdanning, arbeid, familie- og hushaldsetablering, sosialt liv, generasjonsendringar og -kontinuitet, og tradisjonar. I tillegg omfatta intervjuva

familiehistoria med biografiske tilbakeblikk frå barndom og ungdom, samt framtidsplanar. Intervjua vart tekne opp på band og utskrivne.⁵

I denne artikkelen er intervjua analyserte med tanke på informantane si oppleving av bygd og bygdemiljø, og dei fleste relaterer dette direkte eller indirekte til korleis dei oppfattar byen.

Datamaterialet er henta frå bygder (grender) i tre kommunar med mindre enn 4000 innbyggjarar. Kommunane høyrer til dei mest rurale i Almås og Elden (1997) sin rurale dimensjon. Desse bygdene representerer i seg sjølve ein variasjon med omsyn til næringsgrunnlag, sysselsetting, lokal kultur og historie. Norske bygder spenner frå dei mest sentrumsnære og veksande til dei perifere og fråflyttingstrua. Kommunane i dette utvalet har alle hatt ein nedgang i folketalet, og bygdene er geografisk lokaliserte om lag ein times biltur til næraste by, i nokre tilfelle også storbyen. Materialet er ikkje statistisk representativt, korkje på bygde- eller personnivå, utan at dette svekker fenomenet som er framheva: Å kategorisere bygda som staden for "trygt og godt".

Bygda som "trygt og godt"

Eit hovudfunn i intervjumaterialet er at bygdelivet gjennomgåande var omtala som "trygt og godt", anten i direkte tale eller i andre og nærliggande ordelag. Eg skal i det følgjande utdjupe kva kvalitetar intervjuersonane legg vekt på i konstruksjonen av det ein kan tolke som eit trygt og godt tilvære i bygda.

Det er fredeleg. Du føler deg trygg, er ikkje noko problem med at det kjem bort nokon ting. Om du reiser herifrå og borti grenda ein tur – du treng ikkje låse dører og sånn. Du føler deg nokså trygg. Og det er godt. (mann f. 1957)

(Fortrinnet med bygda) det er jo det at ein er trygg. Det er jo tryggheta for at ein kan gå ut ... ja eg vil påstå både natt og dag og ein kan føle seg rimeleg trygg for at det ikkje er noko som vederfarast ein. Ein er trygg heime ... Aldri opplevd at det har dukka opp nokon uvedkommande gjestar eller inntrengjarar heime, ikkje sant, ein er trygg for det ein har. (...) Eg er vant til å låse husdøra, men eg har ein familie som ikkje gjer det. Som all sin dag har sove for opne dører. Og aldri noko som har skjedd. (...) Eg har aldri hatt nokon grunn til å tru at det er nokon som skulle komme inn. Det er den største fordel, altså. At ein er trygg, og at ein er trygg for sånne farar. (kvinne f. 1956)

Å føle seg trygg for eigedom og for at uvedkommande ikkje skal komme til bustaden, og den fridomen det gjev, er noko av innhaldet ein legg i at

40 Bygda – sosial konstruksjon av "trygt og godt"
Mariann Villa

det er "trygt og godt" i bygda. Eit stabilt og oversiktleg nærmiljø, langvarig kjennskap både til staden og vennane, at andre kjenner eins historie, at vennane er der "samme kva som skjer", at buplassen liknar på oppvekststaden og oppleving av lite kriminalitet er andre sider ved opplevinga av at det er "trygt og godt" å bu i bygda. "Trygt og godt" kan vere bustadmiljø av folk med lik bakgrunn, at ein held saman i familien og mellom generasjonane, at privatlivet fungerer og at ein har det "greitt". Å syte for det trygge kan vere å ta vare på nettverket og nærmiljøet sitt; med tanke på at ein blir eldre og pensjonist og får ledig tid og meir behov for sosial kontakt. At ein har det trygt og godt i bygda vert knytt til det totale tilværet og generelle normer for eit godt liv. Trygt kan vere ein fast jobb, sikker bustad, sikker økonomi ("*Alt er stabilt*"), eller at ein veit at foreldra kan hjelpe til om det skulle skjære seg økonomisk for ein ("*Hvis eg verkeleg treng det så veit eg at dei hjelper meg. Så det er trygt og godt*").

Veldig mange av dei som har vore vennane mine liksom gjennom heile tida bur her. Og har hus eller leilighet her då. Så det blir veldig ... trygt på ein måte, og greitt, sånn sett då. Veldig lite kriminalitet, og trygt for ungar. (kvinne f. 1972)

Det beste ved å bu her er no eigentleg å trø i kjente spor. Det gjev ein viss tryggleik. (mann f. 1963)

I tillegg til "trygt og godt", var bygdelivet omtala som "avslappande", "fredeleg", "roleig og greitt". Fråvær av stress og farlege situasjonar for seg sjølv og sine barn, mangel på køsituationar i trafikk og handel og fråvær av valds- og narkotikamiljø er karakteristikkar som er brukte. I det avslappa ligg òg ei vurdering av bygdefolk med meir "føtene på jorda" (samanlikna med byfolk). Trygt og godt er særleg relatert til barns oppvekstvilkår i bygda.

Det er eit litt sånn avslappa liv det her då. Og det synest eg er så godt. Det set eg pris på. Kan slappe av og ... enten ungane er i barnehagen eller på skulen. Å vite at ein er trygg for dem heile tida, for det føler eg og her. At ... om eg ikkje passar på dei så er det bestandig nokon som.. dei veit kvar dei høyrer til og kven dei er. (kvinne f. 1958)

Eg føler at det er sånn passeleg stort. (...) Det er godt, sjølv om det er negativt at alle kjenner alle, så er det og veldig trygt og godt. Det er ikkje noko farleg, på ein måte, for ungane. Det er klart det kan det sjølv sagt vere, men det er ikkje noko problem at dei seier det etter middagen at vi vil ut og leike

oss, og ... eg er ikkje noko redd fordi om dei ikkje kjem heim klokka halv åtte, sjølv om det er mørkt, og ... Eg veit at enten så er dei hos naboen eller så fer dei ute og leikar seg oppi her, då ... (kvinne f. 1966)

Å ha oversikt og kjenne seg trygg er ofte forstått i motsetning til slik det er "i byen", og ei grunngeving av kvifor ein har valt bygda som bustad framfor byen. "Trygt og godt" kan slik vere ei oppleving av "å ha det enkelt" i kvardagen i betydning av at ein veit kven ein skal vende seg til ved ulike behov, og at ein har fysisk nærhet til dei som utgjør eins sosiale støtte.

Du kjente folket, og var trygg hvis det skulle vere noko. Billegare husleige, og. Det var enklast. (...) For oss hadde ungen, og det er ikkje lett å finne ei påliteleg barnevakt heller når ein bur i storbyen. (mann f. 1959)

Du har meir kontakt med naboane. Alle kjenner alle. Og det er koseleg og ei trygghet. (kvinne f. 1944)

Det var kanskje det at vi ville at ungane våre skulle få samme oppvekstvilkår som oss. Vi budde ganske landleg til når vi budde i byen, men vi stod i kø heile dagen, om vi skulle på arbeid eller på skule eller på butikk. Vi budde i nærheta av (belasta bydel). Og vi såg mykje som vi aldri hadde sett før, av både vold, og narkotika og forskjellig sårn. Så i alle fall med det samme vi fekk unge så var det liksom heilt utenkeleg at den skulle vekse opp i det miljøet då. Så det var vel hovedgrunnen. Men oss har no familiane våre her begge to. Mesteparten av både søsken og andre slektningar. Og det har ein del å seie det og, når ein har unge. For det er no godt å få hjelp hvis det er eitt eller anna. Så det er mykje lettvinare oppi her (...) Hvis vi kom oppi her så visste vi i alle fall at hvis vi fekk barnevakt så visste vi kven det var. Eller i alle fall kjente nokon som visste kven det var. (kvinne f. 1966)

Var mykje rolegare her enn i byen. Syntest det vart stressande i byen, store forhold, og. (...) Eg synest livet på bygda er meir avslappande enn i meir sentrale strok. God og rein luft. Du får vere meir som du sjølv vil, når du bur sårn som vi gjer. (mann f. 1940)

Bygda representerer ro og trygghet, i motsetjing til stress og utrygghet i byen. Slik vert den kulturelle kategorien også forstått som ein del av dikotomien by-land. Fred og ro i bygdesamheng kan òg knytast til fysisk avstand. Samtidig som oversikt over naboar, vennar og familie skaper trygge omgjevningar, vil ein gjerne ha avstand ("*Det er godt å ikkje bu så nære anna folk*"). På den andre sida kan fred og ro vere eit knapt gode i organiseringa av kvardagen og legge føringar på det sosiale livet i

4.2 Bygda – sosial konstruksjon av "trygt og godt"
Mariann Villa

bygda. Ein føler at folk er meir opptatt no enn før, og ein kvir seg for å reise på besøk hvis ein ikkje har ringt på førehand.

Når ein går i full stilling og vel så det, og har hus og heim og to relativt små ungar, og foreldre som treng litt hjelp etterkvart, då får du nok. Og eg snakkar og omgås folk heile dagen. Slik at eg går ikkje å higar etter selskap når eg kjem heim om kveldane. Då er eg berre sjeleglad hvis eg får vere åleine, for eg har forskjellige ting som skal gjerast der og. (kvinne f. 1956)

Sosiale karakteristikkar som sikkerhet i bygdefellesskapet er ein del av konstruksjonen av bygda. Det er ein del av konstruksjonen av det trygge bygdelivet at ein har gode vennar som stiller opp ("*Oss har det no slik at oss hjelper kvarandre*"), at ein kan "stikke innom når ein vil" og "ha jamnleg kontakt". Barnevakt og andre tenester høyrer til dette.

At bygdemiljøet er trygt og godt for ungar er nemnt om ein har eigne barn eller ikkje. Men "trygt og godt" er særleg knytt til foreldre sine behov i småbarnsfasen. Behovet for "å kjenne folket", å føle at ein lettare kan avdekkje om det skulle skje noko med ungane, å ha oversikt over dagammaen, naboane og familien kan difor òg sjåast som eit delvis livsfasebestemt behov. Bygda kan representere trygghet og nære sosiale relasjonar i småbarnsfasen, medan ein søker nye utfordringar i ein annan fase. Denne livsfasemobiliteten betyr ikkje at trygghet og nære relasjonar nødvendigvis vert mindre viktig, men opplevinga eller forestillinga om at for barn kan dette best skapast i eit bygdemiljø er ikkje lenger aktuelt grunnlag for handling.

Kva som skal utløyse noko flytting? Det veit eg ikkje per i dag. Eg trivest godt. Eg har ikkje noko grunn for å gjere noko no, altså, på ingen måte, men ... (...) Ungane blir jo store ein gong. Vi blir åleine. Ting kan forandre seg. Eg kan få andre behov. Eg ser ikkje svart på å flytte hvis forholda ligg til rette for det. (kvinne f. 1956)

Det er godt mogleg at vi kjem til å flytte, eg ser ikkje bort i frå det. Eg er i alle fall ikkje så stadbunden, men eg likar godt at det er litt luft omkring meg. Veldig greit at du kjenner mesta alle du treff etter vegen. Men samtidig så er det ein del ting i ein by – det er lettventare, du har alt der. Du kan heller treffe folk som har dei samme interessene som du har. (...) Hvis ungane buset seg i byen, så skal du ikkje så vekk i frå at vi flyttar, kanskje før vi vert pensjonistar. (mann f. 1959)

Den felles opplevinga av bygda som trygg og god vert også så all-

ment gjeldande, at ein i situasjonar der dette ikkje er det viktigaste, føler ein er "på feil stad til feil tid". Som til dømes når ein ikkje har etablert seg med barn, eller har andre behov enn dei bygda kan tilfredsstille ved å vere trygg og god. Dette kan vere behov for eit meir variert kulturelt tilbod, behov for meir anonymitet, behov for fagmiljø, større variasjon i yrkeslivet og så vidare. I slike tilfelle kan "trygt og godt" tolkast negativt; som kjedeleg og lite utfordrande.

Eg tenkjer litt slik at slik som eg bur no, slik skulle eg budd når eg fekk ungar. Det er liksom kjempeflott område å vekse opp for ungar då, men akkurat no er det liksom tida til å halde på med andre ting, og då ... Kino og slik type ting. Så eg er litt på feil stad til feil tid. (kvinne f. 1969)

Å bu i ei bygd det er jo trygt og godt, det er det jo. Men det er jo ofte lett at ein sovnar inn også. Blir statisk. (mann f. 1952)

Diskusjon

Forestillinga om bygda og det rurale, og folks oppleving av fordelane ved bygdelivet samsvarer i denne studien med dei funn som er gjort i utanlandske studiar (t.d. Ziebarth, Prochaska-Cue og Shrewsbury 1997, Burnett 1996, Chapman 1996, Halfacree 1995, Persson 1992). Konstruksjonen av bygd og bygdeliv er at dette er avslappa, familienært, med gode sosiale relasjonar til naboar og venner, fin natur og gode oppvekstvilkår. Fredeleg og oversiktleg er ein del av folks oppleving av bygda, ikkje minst når bygda er vurdert i forhold til byen. "Fred og ro" kan vere ein sentral kategori ikkje berre i norsk kultur (Gullestad 1989), men òg i andre kulturar – og i begge tilfella særleg knytt til bygda og det rurale.

Gullestad (1989) fann at folk ofte grunn gav sine handlingar eller mangel på handling med referanse til begrepa "fred og ro". Å setje pris på eller busette seg med avstand til næraste nabo kan sjåast som ei side ved det å handle seg til "fred og ro". Å vere heime på kveldstid kan vere av nødvendige og praktiske gjeremål meir enn av moralsk dyd, men Bringslid (1987) seier at verdien av å halde seg heime framleis har ein viss appell til bygdebuen, sjølv om dei unge utfordrar denne verdien. Den innarbeidde forståinga av å ikkje forstyrre (fred og ro) kan òg vere ein medverkande årsak til at ein vegrar seg for å besøke naboar eller venner utan å høyre om det passar først. Eller sagt på ein annan måte; respekten for andres behov for fred og ro hindrar spontane besøk. Å ikkje gå på besøk kan òg sjåast i lys av eit stadig meir tidsstramma og

4.4 Bygda – sosial konstruksjon av "trygt og godt" Mariann Villa

privatisert familieliv, nye fritidsvanar i form av organiserte aktivitetar og ikkje minst fjernsynets rolle i fritida. Respekten for "fred og ro" kan til sist vere ein trussel mot opplevinga og konstruksjonen av bygda som staden for godt naboskap, sosial omsorg, og staden der ein har nære relasjonar til kvarandre. Som Gullestad (1989) har vist, kan "fred og ro" vere ein meiningsberande kategori i den norske kulturen. Dette gjer samtidig kategorien "fred og ro" sitt potensiale som desintegrerende fenomen til eit generelt samfunnsfenomen og ikkje spesielt for bygdene. Når roleg og fredeleg, avstressande og avslappa, er uttrykk for ei oppleving av bygda, kan dette altså både sjåast som del av ein felles og generell kategori fordi bygda er ein del av det norske og bygdefolk på mange område har felles interesser med "andre" (jfr. diskusjonen om bygda og det rurale), og som ein kategori som for mange kan opplevast som mest gyldig innafor ein bygdekontekst. I det siste tilfellet er dette til dømes relatert til konkrete og strukturelt skapte forhold som "mindre køsituasjonar", "mindre trafikk og forureining", "fysisk avstand til naboane", "nærhet til naturen" og "gode friluftsmuligheter".

I forlenging av bygda som staden for fred og ro, er bygda framstilt som staden for "trygt og godt". I likhet med "fred og ro" er "trygt og godt" ofte gitt eit positivt innhald i forhold til bygda, og framstår særleg som karakteristikk på sosiale relasjonar eller som ein konsekvens av sosiale relasjonar. Det tilsynelatande allment aksepterte i at bygda representerer tilstanden "trygt og godt" gjer at også dette kan sjåast som ein felles kulturell kategori eller som konvensjonell kulturell visdom (jfr. Ruane og Cerulo 1997) om forholda i bygda. Som ei konkretisering av påstanden om at bygda framleis har makt som symbol og kulturell kategori (Wiborg 1996), kan vi seie at "trygt og godt" vert ein kulturell kategori som symboliserer bygda.

Den biografiske tilnærminga som var gjort i datainnsamlingsfasen, har gjeve ei brei innsikt i bygdefolks tilpassingar og strategiar for å skape seg eit liv i bygda. Dette har bidrege til at den mangesidige bygda har komme fram, og gjev eit variert innhald til dei sosiale konstruksjonane av bygda. I likskap med Halfacree (1995) sin studie, er det også i mitt intervjumateriale uttrykt ei kritisk haldning til bygdelivet, slik som at det er for oversiktleg ("Ingen kan halde på ein hemmelegheit") og vanskeleg å ha eit privatliv, auka kriminalitet, og trekk ved levemåtane som gjer bygdelivet meir likt bylivet. "Trygt og godt" vert brukt sjølv om ein ikkje lenger kjenner bygdefolket ("Før i tida visste eg namnet på alle her i bygda, men i dag har eg ikkje peiling") eller om ein kjenner seg isolert ("I og med at eg sat i ein leiarpøssisjon så vart eg meir og meir isolert"). Sam-

tidig som ein framhevar at det er trygt og godt for ungar, seier ein at ungene manglar leikekameratar i nabolaget ("Det er ein av dei alvorlegaste grunnane eg har til å flytte, akkurat i dag") og ein er bekymra for at dei har ein farleg skuleveg. Før var kvinnene heimeverande, dei gjorde husarbeid på dagtid, og hadde ledige kveldar og større sosialt behov. I dag er det omvendt. Kjensle av at dugnadsånda kjem vekk når bygdene veks, mangel på impulsar og trongen til å reise ut, lange avstandar og mindre tilgang til butikkar og anna tenesteyting ("Skal ein ha noko utanom margarin så må ein vekk for å skaffe det.") er og sider ved bygdelivet. Når bygda blir trong og tradisjonell ("Det er ikkje mange andre menn her som likar samba, det gjer eg. Eg bryr meg ikkje om Volvo eller Fergusson er det beste traktormerket.") er trygt og godt framleis ein gyldig kategori med positivt forteikn. Når ein ikkje kan kle seg slik ein vil av redsle for sanksjonar av det ikkje-konforme, eller når ein ikkje passar inn i det tradisjonelle familiemønstret og føler at dei andre har nok med seg og sitt, er framleis "trygt og godt" ein sentral kategori som ein karakteriserer bygda etter. Bygdesamfunnet har ulike funksjonar for ulike menneske, og bygdelivet har ulikt innhald i ulike livsfasar. Nokon flytta til bygda fordi at dei fekk seg jobb der, andre fordi dei eller ektefellen skulle ta over familiebedrift eller gardsbruk, atter andre har alltid budd i bygda. Alt dette er ein del av det heterogene bygdesamfunnet. Med dette konglomeratet av tilstandar som bakgrunn, trer "trygt og godt" enno klarare fram som ein kulturell kategori. At bygdelivet er opplevd som trygt og godt, roleg og fredeleg, kjem med andre ord til uttrykk *trass i* (eller vert forsterka av) at informantane også tematiserer ei 'de-idyllisering' av bygdene og opplevinga av endring i sosiale omgangsformer og mindre nabo- og besøkskontakt, mindre oversikt, meir stress i arbeid og privat som følgje av generelle moderniseringsprosessar. Som tidlegare forskning har peika på, er det mangesidige og differensierte ein del av den moderne bygda. Trass i det er kategoriane "trygt og godt", "roleg og fredeleg" viktige symbol for bygd og bygdeliv i daglegtalen. Forståinga av bygda i kulturelle kategoriar finst som eit mentalt og ideologisk potensiale, som legg vekt på å ha det roleg og greitt, trygt og godt.

Oppleving av bygda som trygg og god, stabil og oversiktleg har også ein funksjon. Det oversiktlege er knytt til at ein veit kva naboar eller andre kan stille opp med, at ein handsamar praktiske eller kvardagslege gjeremål ved å vite kven ein skal henvende seg til, at andre stiller opp for ein fordi ein kjenner kvarandre, og så vidare. Dette er ei opplevd verkelegheit, sjølv om det samtidig kan vere ei form for idyllisering av sosiale forhold i bygda. Kva som er risiko eller ikkje kan vere eit spørsmål om

sosial fortolking, der den sosiale og kulturelle konteksten avgjer kva ein opplever som risikabelt eller ikkje (Douglas og Wildavsky 1983). Å ha oversikt gjev oppleving av "trygt og godt", og vert samtidig ei oppleving av risikohandsaming, relatert til bygda som stad. Wiborg (1996) seier at draumen om det trygge og gode livet på landet dukkar opp i periodar med samfunnsmessige omveltingar, og moderniseringa bidreg til å skape usikkerhet og omveltning. Konstruksjonen av eit fortidig, trygt tilvære i ein annan geografisk kontekst kan då fungere som eit stabilt punkt i notidas tilvære (Wiborg 1996: 27). Vi har sett i denne studien at konstruksjonen av bygda som staden for eit trygt og godt tilvære ikkje treng å vere relatert til fortida eller ein annan kontekst, men er ei forestilling om bygda i dag, eit notidig tilvære og vurdert av folk i sitt eige lokale bygdemiljø. Men å forstå sitt eige tilvære som "roleigare" eller "tryggare" enn det ein finn i byen, kan også vere ein annan variant av behovet for å skape stabilitet. Den felles referansa til "trygt og godt" kan spegle eit generelt behov for, og verdsetting av, å ha det trygt og godt i tilværet og med det vere ein meningsberande kategori i norsk kultur, slik Gullestad (1989) forstår "fred og ro".

Det er ein risiko for at analysar som berre tek omsyn til tilflytting til bygdene overfokuserer på det attraktive ved bygdene (Hoggart 1997). Dette kan igjen bidra til å styrke ei sosial skapt idealisering (eller fortrylling) av bygdelivet. Ei bygdeorientering basert på sterke føringar om å ivareta familiebedrifta kan til dømes vere noko anna enn ei bygdeorientering som skjer utifrå formeininga om at bygda er noko kvalitativt betre enn til dømes byen (Villa 1997). Det er difor grunn til å vere kritisk til å knyte ein sosial representasjon til ei bestemt sosial gruppe (Halfacree 1995), eller å påstå ein konsensusrepresentasjon av ei gruppe (Potter og Wetherell 1987). "Trygt og godt" er som tidlegare nemnt ikkje den einaste opplevinga av bygda som kjem til uttrykk i datamaterialet, men nettopp med bakgrunn i variasjonen trer "trygt og godt" fram som ein viktig kategori som kan tolkast som ei form for etablert visdom eller "commonsense" om bygda.

Framstilling av bygda og bygdas nettverk som "trygt og godt" er ein kategori brukt av bufaste, tilbakeflyttarar og tilflyttarar, menn og kvinner i ulike aldrar og livsfasar. Men "trygt og godt" vert særleg fokusert og teke i bruk som eit viktig grunnlag eller del-forklaring på handling (busetting eller flytting til bygda) i samband med at ein vert småbarnsforeldre. I denne fasen er "trygt og godt" (og minimalisering av risiko) forstått som eit fenomen som best kan realiserast i ein bestemt lokalitet; stadfesta til bygda. "Trygt og godt" er samtidig gjerne sett som noko ein

finn meir av i bygda og mindre av i byen. Dette betyr likevel ikkje at å ha det trygt og godt er mindre viktig for bybuarar. Forestillinga eller opplevinga av at bygdelivet representerer mindre stress enn bylivet, at i bygda er livet stabilt, trygt og godt, kan sjåast som ein kategori som eksisterer uavhengig av ei etterprøving av "faktiske" forhold. Ei interessant vidareføring av det som er teke opp i denne artikkelen kunne imidlertid vore å utvida analysen med data frå andre delkulturar enn dei spreittbygde.

Det er ikkje målet med denne artikkelen å kvantifisere det attraktive eller å nyansere bygdelivet. Informantane har del-forklart busetjinga med bygdas fortrinn i ein fase i livet, eller i forhold til byen, og uttrykkjer opplevingar eller konstruksjonar om bygd og bygdeliv som eg har samanfatta og analysert som konstruksjonen av ein kulturell kategori. Eg har med andre ord søkt å kaste lys over eit fenomen, framfor å gjere fenomenet til eit politisk eller ideologisk argument for "det gode liv på bygda".

Avslutning

I bygda kan tilbakeflyttarane, tilflyttarane og dei bufaste ha ulike opplevingar av sitt lokalsamfunn, opplevingar som er differensierte etter alder, kjønn, klasse og sosial status. Trass i dette framstår begrepet "trygt og godt" som ein felles kulturell kategori for den sosiale konstruksjonen av bygda. At det er trygt og godt å bu i bygda er brukt som ein etablert og felles visdom, uavhengig av om ein også ser nyansar eller forhold som kan motseie dette.

Bygda er ikkje utan forbehold sett opp mot byen, men forestillinga om at bygda har betre sosiale nettverk, meir nabolagskontakt, betre oppvekstvilkår, mindre stress, og er trygg og oversiktleg er ein del av opplevde kvalitetar ved bygda. Oppsøking og vektlegging av "det trygge" (ein trygg stad å vere), vert ei form for risikohandtering ein knyter til bygda som stad og særleg relatert til barns oppvekstvilkår. Familieetablering er ein overgang i livsløpet der dei positive kulturelle kategoriane relatert til bygda vert eit dominerande grunnlag for handling, i betydning å busetje seg i bygda. "Trygt og godt" vert ein del av ein opplevd livskvalitet, og samtidig ein del av rasjonaliteten bak bygdebusettinga.

Notar

1. Eg vil takke Gro Follo, Senter for bygdeforskning, og ein anonym konsulent i Sosiologi i dag, for innspel og kommentarar til artikkelen.

48 Bygda – sosial konstruksjon av "trygt og godt"
Mariann Villa

2. Norske studiar om innflyttarar til bygdemiljø er bl.a. Bringslid (1995) og Hompland (1983, 1982).
3. Studiar baserte på norske levekårsundersøkingar har vist at sjølv om ein i spreittbygde områdetypar synast å ha litt meir familiekontakt enn i tettbygde områdetypar (t.d. Villa 1999, Barstad 1996), er den tradisjonelle kjernefamilien i endring og berre ein av fleire familieformer også på bygdene. Auke i skilsmissetal og andel einpersonhushald er ein del av desse endringane (Vartdal og Blekesaune 1998).
4. Dette er ei kvalitetssikring av datamaterialet, men kunne også diskuteraast som eit metodisk dilemma, der livshistoriske djupde-intervju opnar opp for "uendelege" samtalar og kontrollspørsmål.
5. Nokre få av informantane ville ikkje bli intervjuet med lydbandopptakar.

Litteratur

- Almås, Reidar (1985) *Bygdesosiologi*. Oslo: Det Norske Samlaget
- Almås, Reidar (1995) *Bygdeutvikling*. Oslo: Det Norske Samlaget
- Almås, Reidar (1997) From the society of duty to the market place of opportunity. *Young, Nordic Journal of Youth Research*, vol. 5, nr. 2, 31–48
- Almås, Reidar og Kari Mette Elden (1997) *Den rurale dimensjon. En teoretisk og geografisk avgrensning*. Rapport nr. 7, Trondheim: Senter for bygdeforskning
- Almås, Reidar, Kjetil Karlsen og Ingunn Thorland (1995) *Fra pliktsamfunn til mulighetstorg. Tre generasjoner skriver sin ungdom*. Rapport nr. 5, Trondheim: Senter for bygdeforskning
- Almås, Reidar og Ingunn Thorland (1994) *In search of lost rurality. Gender identity and the rural – urban continuum in Norwegian life stories*. Paper to the XIII World Congress of Sociology, Bielefeld, Germany, 18.–23. juli
- Barstad, Anders (1996) Flere aleneboende, men færre venneløse. *Samfunnsspeilet* 1: 24–29
- Beck, Ulrich (1992) *Risk Society. Towards a New Modernity*. London: Sage Publications.
- Beck, Ulrich, Anthony Giddens og Scott Lash (1994) *Reflexive modernization: politics, tradition and aesthetics in the modern social order*. Cambridge: Polity Press
- Bell, Michael M. (1992) The Fruit of Difference: The Rural-Urban Continuum as a System of Identity. *Rural Sociology*, 57,1: 65–82
- Berger, Peter L. og Thomas Luckmann (1996) *Den samfundsskabte virkelighed. En videnssociologisk afhandling*. Viborg: Lindhardt og Ringhof

- (først trykt 1966)
- Bringslid, Mary Bente (1987) Om å vere ute og slengje. *Syn og Segn*, 2: 147-151
- Bringslid, Mary Bente (1995) *Bygda og den framande*. Ein studie av det lokales de- og rekontekstualisering i ei vestnorsk bygd. Dr. polit avhandling, Institutt og museum for antropologi, Universitetet i Bergen
- Burnett, Kathryn A. (1996) Once an incomer, always an incomer? I Pollyanna Chapmann og Siobhan Lloyd (red.) *Women and Access in Rural Areas*. Aldershot: Avebury
- Bø, Inge (1993) *Folks sosiale landskaper. En innføring i sosiale nettverk*. Oslo: TANO
- Chapman, Polly (1996) Women's experience of rural disadvantage. I Polly Chapmann og Siobhan Lloyd (red.) *Women and Access in Rural Areas*. Aldershot: Avebury
- Cloke, Paul og Nigel Thrift (1990) Class and Change in Rural Britain. I Terry Marsden, Philip Lowe og Sarah Whatmore (red.) *Rural restructuring: global processes and their responses*. Critical perspectives on rural change series I. London: David Fulton Publishers
- Cloke, Paul og Nigel Thrift (1994) Introduction: Refiguring the 'Rural'. I Paul Cloke, Marcus Doel, David Matless, Martin Phillips og Nigel Thrift, *Writing the Rural. Five cultural geographies*. London: Paul Chapman Publishing
- Cohen, Anthony s. (1989) *The Symbolic Construction of Community*. New York: Routledge (først trykt 1985)
- Douglas, Mary og Aaron Wildavsky (1983) *Risk and Culture. An Essay on the Selection of Technological and Environmental Dangers*. Berkeley: University of California Press
- Finch, Janet (1989): *Family Obligations and Social Change*. Family Life Series. Cambridge: Polity Press and Basil Blackwell, Inc.
- Frandsen, Johs. Nørregaard (1991) At skabe seg selv på Fyn. *Nord Revy* 4: 1-91, 59-66
- Giddens, Anthony (1991): *Modernity and Self-Identity in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press
- Gullestad, Marianne (1979) *Livet i en gammel bydel*. Oslo: Aschehoug
- Gullestad, Marianne (1984) *Kitchen-Table Society*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullestad, Marianne (1989) *Kultur og hverdagsliv. På sporet av det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget
- Halfacree, Keith H. (1995) Talking About Rurality: Social Representa-

- tions of the Rural as Expressed by Residents of Six English Parishes. *Journal of Rural Studies*, 11, 1: 1–20
- Harrington, Vicki og Dan O'Donoghue (1998) Rurality in England and Wales 1991: A Replication and Extension of the 1981 Rurality Index. *Sociologia Ruralis*, 38, 2: 178–203
- Hoggart, Keith (1997) Rural Migration and Counter-urbanization in the European Periphery: The case of Andalusia. *Sociologia Ruralis*, 37, 1: 134–153
- Holtedahl, Lisbet (1986) *Hva mutter gjør er alltid viktig*. Oslo: Universitetsforlaget
- Hompland, Andreas (1982) Innflytterplaga – kva skjer når bygd blir til by? *Søkelys* nr. 2
- Hompland, Andreas (1983) *The Ambivalence of the return Migrant*. Paper for 12th European Congress for Rural Sociology, Budapest
- Hompland, Andreas (1984) *Rurbaniseringsprosessen: Bygdebyen og det nye Norges ansikt*. AN 9/84, Oslo: Institutt for Samfunnsforskning
- Hompland, Andreas (1991) Det store kappeskiftet. Reidar Almås (red.) *Åtte perspektiver på Bygdeutvikling*. Oslo: NLVF
- Luckmann, Thomas (1978) "The small life-worlds of moderne man". I Thomas Luckmann (red.) *Phenomenology and Sociology*. Harmondsworth: Penguin
- Løseth, Arnljot (1991) "Nordvestlandet – egalitært eller stratifisert?" i Liv Marthinsen og Harald Winge (red.) *Bygdesamfunnet – en sammensatt helhet*. Publikasjon nr. 25, Oslo: Norsk lokalhistorisk institutt
- Murdoch, Jonathan og Andy C. Pratt (1993) Rural studies: modernism, postmodernism and the 'post-rural'. *Journal of Rural Studies*, 9, 4: 411–427
- Naustdalslid, Jon (1991) Bygdesamfunnet i norsk politikk: Fra makt til avmakt. Reidar Almås (red.) *Åtte perspektiver på bygdeutvikling*, Oslo: NLVF
- Newby, Howard og Frederick H. Buttel (1980) "Toward a Critical Rural Sociology". I Frederick H. Buttel og Howard Newby (red.) *The Rural Sociology of Advanced Societies: Critical Perspectives*, 1–35, Montclair: Allanheld, Osmun
- Otnes, Per (1991) Renaissance for Gemeinschaft? *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, 32: 291–311
- Pahl, Raymond E. (1966) The rural-urban continuum. *Sociologia Ruralis*, 6, 299–327
- Patton, Michael Quinn (1990) *Qualitative Evaluation and Research Methods*. 2. utg. Newbury Park: Sage

- Persson, Lars Olof (1992) Rural Labour Markets Meeting Urbanisation and the Arena Society: New Challenges for Policy and Planning in Rural Scandinavia. Terry Marsden, Philip Lowe og Sarah Whatmore (red.) *Labour and Locality: uneven development and the rural labour process*. Critical perspectives on rural change series, vol. 4. London: David Fulton Publishers
- Potter, Jonathan og Margaret Wetherell (1987) *Discourse and Social Psychology*. London: Sage
- Redclift, Nanneke og Sarah Whatmore (1990) Household, Consumption and Livelihood: Ideologies and Issues in Rural Research. Terry Marsden, Philip Lowe og Sarah Whatmore (red.) *Rural restructuring: global processes and their responses*. Critical perspectives on rural change series I. London: David Fulton Publishers
- Ricoeur, Paul (1971) The Model of the Text: Meaningful Action Considered as a Text. *Social Research*, 38: 529–562
- Ritzer, Geogre (1997) *Postmodern Social Theory*. New York: McGraw-Hill
- Ritzer, Georg (1999) *Enchanting a Disenchanted World. Revolutionizing the Means of Consumption*. Thousand Oaks: Pine Forge Press
- Ruane, Janet M. og Karen A. Cerulo (1997) *Second Thoughts. Seeing Conventional Wisdom Through the Sociological Eye*. Thousand Oaks: Pine Forge Press
- Short, John R. (1991) *Imagined Country*. London: Routledge
- Shucksmith, Mark, Polly Chapman og Gill M. Clark (1996) *Rural Scotland Today. The best of both worlds?* Aldershot: Avebury
- Slettan, Dagfinn og Ola Svein Stugu (1997) "Det nasjonale i det lokale, det lokale i det nasjonale". I Dagfinn Slettan og Ola Svein Stugu (red.) *Det nasjonale i det lokale, det lokale i det nasjonale*. KULTs skriftserie nr. 92, Oslo: Norges forskningsråd
- Sørhaug, Hans Christian (1984) "Totemisme på norsk – betraktninger om den norske sosialdemokratismes vesen". I Arne Martin Klausen (red.) *Den norske væremåten. Antropologisk søkelys på norsk kultur*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag AS
- Vartdal, Barbro og Arild Blekesaune (1998) *Famile- og hushaldsendringar etter 1970 i ruralt perspektiv*. Rapport nr. 6. Trondheim: Senter for bygdeforskning
- Villa, Mariann (1997): Det særeigne ved bygda. *Landbruksøkonomisk forum*, tidsskrift for landbruk, miljø og samfunn, 4: 35–42
- Villa, Mariann (1999) Sosial kontakt i bygdene. Familie, venner og naboar. *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, 40, 4: 439–464
- Villa, Mariann (2000) "Livsfasebygda". I Marit Husmo og Jahn Petter

52 Bygda – sosial konstruksjon av "trygt og godt"
Mariann Villa

Johnsen (red.) *Fra bygd og fjord til kafébord*. Trondheim: Tapir Forlag
(under publisering)

Wiborg, Agnete (1996) "Det moderne bygdesamfunnet: Naboskap uten fellesskap?" i Kristian Aasbrenn (red.) *Opp og stå, gamle Norge*. 16 artikler om distriktpolitikk og lokalt utviklingsarbeid, Oslo: Landbruksforlaget

Ziebarth, Ann, Kathleen Prochaska-Cue og Bonnie Shrewsbury (1997) Growth and Locational Impacts for Housing in Small Communities. *Rural Sociology* 62, 1: 111–125

Mariann Villa

Livsfasebygda

– når sosialt behov endrar seg

I mange europeiske land er flytting frå byane til bygdene ein omfattande trend, og bygdeforskinga har følgeleg vore oppteken av å studere denne flyttinga. Særleg har folkeveksten i bynære bygder medverka til eit fokus på den differensierte og mangesidige bygda, samtidig som det har skapt ei interesse for bygdelivet og bygdas kulturelle image (Berg 2002, Phillips 1998, Miller 1996, Persson og Westholm 1994, Cloke og Thrift 1990). I Noreg er flytting til bygdene ei mindretalsflytting, men det er like fullt interessant å studere bygdebusetting i lys av denne forskinga. Dei som bur i bygdene og vi som forskar på bygdene, tolkar og forstår bygda på ulike måtar, og erfaringane varierer med aldersgrupper, sosial tilhøyre, kvar ein er i livsløpet og andre omstende. Opplevingane kan og gå på tvers av etablerte grupper og klassar (Nelson 2001). Dette bidreg til at det finst mange bilete av bygd og ruralitet, samtidig som det finst mange typar bygder (Chapman 1996). I dette ligg det og at det er mange som konkurrerer om «den rette» framstillinga av korleis det er å bu i bygda (Cloke og Thrift 1994, Burnett 1996).

Gjennom ulike livsfasar og -situasjonar brukar og opplever ein bygda på forskjellige måtar. I denne artikkelen vil eg gje nokre bilete av bygda, laga med bakgrunn i ulike livsfasehistorier. Typologiseringa av ulike generasjonar gjennom utflyttarane, tilbakeflyttarane, dei globale besteforeldra og sein-urbanis-

-
1. Dette er ei utvida utgåve av artikkelen «Livsfasebygda» som er publisert i Marit Husmo og Jahn Petter Johnsen, red., 2000, «Fra bygd og fjord til kafébord?», Trondheim: Tapir Akademiske Forlag. Takk til Marit S. Haugen og Jahn Petter Johnsen for kommentarar til denne nye utgåva. Artikkelen er basert på to forskingsprosjekt: «Bygdehushald – livsform og strategi», finansiert av Norges forskningsråd 1994-1998, og «Sosiale nettverk i bygdene – forvitring og nydanning», finansiert av Extra-midler frå Helse og Rehabilitering 1998-2001, oppdragsgjevar Norske Kvinners Sanitetsforening.

tane, beskriv noko av innhaldet ein gjev bygdelivet gjennom eit livsløp, og slik bygda sosialt og kulturelt vil vere samansett på ei og same tid.

Data

Datamaterialet er basert på 47 personlege intervju og eitt gruppeintervju. Dei personlege intervju er gjort med ektepar/sambuarar og einslege i til saman 29 hushald. Dette utgjer 47 personar (19 menn og 28 kvinner fødde mellom 1926 og 1975) som er intervju i perioden 1995–1999. I desse intervju er det gjort ei biografisk tilnærming, og flestparten av personane er intervju to gonger. Så langt som mogleg vart sambuarar og ektepar intervju kvar for seg første gongen, ved siste intervju vart dei mest intervju parvis.

Intervjupersonane har ulik bakgrunn med omsyn til utdanning, yrke og flyt-tehistorie. 17 personar var innflyttarar, 17 var tilbakeflyttarar (av desse var det sju som flytta heim for å ta over eigedom eller bedrift), og 12 var bufaste, i den tyding at dei hadde budd i bygda meir eller mindre heile livet. Av dei eg har kalla bufaste var det også minst åtte personar som for ein kortare periode (oftast 1–2 år), anten før familieetablering, under militærteneste, i løpet av utdan-ningsfasen eller ved ekteskapsbrot, hadde vore busette utanfor bygda. I alt 34 av dei 47 intervju hadde for kortare eller lengre tid budd i storby eller småby. På intervjutidspunktet budde alle i bygder i Sør-Trøndelag og Møre og Roms-dal. Dette er bygder som ligg i kommunar med om lag 1000–4000 innbyggjarar og er geografisk lokaliserte rundt ein til halvannen times bilkøyring til nær-maste by.

Gruppeintervjuet er med to menn og fem kvinner, fødde mellom 1972 og 1977. Dette er ungdommar frå bygder i Østfold, men som på intervjutidspunk-tet (1999) var busette i Oslo for å studere eller arbeide. Ungdommane var alle del av samme vennegjeng, og intervjugruppa kom i stand ved at eg kontakta ein av ungdommane med spørsmål om å setje saman ei intervjugruppe, for delta-king i eit forskingsprosjekt om sosial kontakt i bygdene. Felles for alle intervju, både dei individuelle og i gruppa, er samtalan om opplevde kvalitetar ved bygda, samanlikning mellom by og bygd, sosialt liv i bygda og kontakt med familie, venner og naboar. Dette er også det tematiske datagrunnlaget for denne artikkelen.

Bygda dreg til byen

Ein gong i slutten av tenåra dreg bygda til byen. Utflyttarane er unge menneske og studentar. Dei er frie i tydinga uetablerte når det gjeld familie, arbeids- og bustadmarknad. Utflyttarane si befattning med bygdelivet er, utanom eigen

oppvekst, stort sett høgtidsbesøk hos foreldra. Elles prioriterer dei vennene og bylivet. For dei frie utflyttarane handlar bygdeorienteringa for tida mykje om kor vidt ein har noko til felles med dei andre som bur der. Venner er dei ein er mest lik, og for utflyttarane sin del bur ikkje desse i bygda.

Det er derfor det ikke ville vært helt aktuelt å flytte hjem nå, fordi at flere av de du har noe til felles med, vennene dine, som alle har flyttet vekk, må flytte tilbake før du kommer tilbake. For akkurat nå så er det ingen å flytte hjem til annet enn familie. Man må vente på de andre fordi at det er de man vil omgås.

(Kvinne 23 år)

Utflyttarane må forhalde seg annleis til dei som bur heime, for dei unge utflyttarane lever heilt forskjellig frå jamaldringane som har vorte buande i heimbygda, og som har etablert seg med barn. I slike situasjonar tilpassar utflyttarane seg heimemiljøet og gjer seg gjerne mindre enn dei er.

Da pålegger man seg selv at man ikke skal begynne samtalen med å fortelle hvor bra du har det i Oslo. Du må heller snakke om det dere har felles fra barneskole og ungdomsskole, og så ta det der. Du må feie litt under teppet den utdannelsen du tar.

(Kvinne 22 år)

Å ha bygdebakgrunn er noko utflyttarane blir kategorisert etter i byen. Men det tek dei ikkje så tungt. I bysamanheng kjenner utflyttarane bygdebakgrunnen som ein styrke. For utflyttarane meiner at ansvar og samvit er noko dei lærte i det opne og gjennomsiktige samfunnet. Og når dei kombinerer lærdomen frå byen og bygda, gjev dette både balanse og eit utvida perspektiv. Dei har sett meir, både av bygdelivet og av bylivet. Og ofte er det slik at dei utflyttarane treff i byen, og som utgjer seg for å vere urbane, ikkje er frå byen dei heller.

I bygda hadde utflyttarane ein skjerm oppvekst med basis og sosial tryggleik i bygdenettverket. I den oversiktlege bygda var det alltid einkvan sin onkel som køyrte forbi, og som kunne fortelje foreldra dine kvar du var. I bygda må ein ta omsyn til at ein skal sjå personar igjen og igjen. I byen kan ein bli likegyldig, meiner utflyttarane.

Problemer når det gjelder narkotika og sånne ting blir fanga opp tidligere i bygda. Det er det jeg kaller nettverk. Du hater det som ung, at du alltid blir sett. For du synes det er noe brysomt, men du setter pris på det i ettertid.

(Kvinne 23 år)

Dette er også noko av grunnen til at dei frie utflyttarane ønskjer seg tilbake til bygda ein gong i framtida. Utflyttarane er ikkje berre fråflyttarar, men tilbake-

flyttarar «in spe», som vurderer framtidig bygdeetablering. Om dei ikkje kan arbeide der – for utflyttarane tek gjerne ei utdanning som ikkje utan vidare finn sin plass i den lokale arbeidsmarknaden – vil dei bu der så framtpending tillet det. Deira barn skal ikkje vekse opp i storbyen. Då søker utflyttarane det dei meiner er det tryggaste og minst valdelege alternativet, der grensene er klarare og ansvarskjensla større: Det oversiktlege samfunnet med naturopplevingane rett bak huset – slik dei hadde det sjølve.

Utflyttarane trur ikkje at dei sjølve blir slik som dei opplever bygdefolket i dag, med kritiske blikk og bekymring over kven som kjem og går. Utflyttarane vil ha forandring, og trur dei kan forandre. Dette er fordi utflyttarane tenkjer i flokk; saman skal dei skape seg eit miljø i bygda med sine nye verdiar frå den ungdommelege og urbane verda. Utflyttarane er opptekne av at bygda skal vere open for den som er annleis og som avvik frå vanlege folk. Utflyttarane sitt paradoks er at dei også vil bevare.

Det er jo et paradoks. Vi ønsker hele tiden at det skal bli mer aktivitet og flere folk, men på en måte så ... Vi vil ha det beskytta og skjermma.

(Mann 27 år)

Utflyttarane vil ha meir aktivitet og fleire folk til bygda, samtidig som dei vil ha det oversiktleg slik det alltid har vore. Og kanskje, dersom utflyttarane kjem frå bynære bygder, vil desse etterkvart vekse til drabantbyar og i framtida vere for lite bygd for utflyttarane.

Ja, for det er et bygdesamfunn, og vi ønsker jo at gårdene skal bevares og at ikke McDonalds skal komme og plassere seg der, og at ikke du skal kjøre over og rive en hel gård for å plassere et kjøpesenter der.

(Kvinne 23 år)

Som vi skal sjå, har utflyttarane mykje av tilbakeflyttaren i seg.

Med byen tilbake til bygda

Det er usikkert kor mykje tilbakeflyttarane hadde tenkt og planlagt at dei skulle tilbake til bygda, men dei har gjerne hatt det i bakhovudet heile tida. Tilbakeflyttaren som har eigen gard eller anna familiebedrift, står i ei særstilling. Han (oftast ein han) har heile tida visst at eigeodomen skulle bli hans. Det varierer difor kor mykje denne tilbakeflyttaren synest han måtte tilbake, men oftast hadde han også lyst. Dei andre tilbakeflyttarane har valt bygdelivet i familieetableringsfasen. Kva som var høna og egget i den avgjerande augneblinken er

ikkje sikkert, men i tillegg til barn hadde tilbakeflyttarane arbeid då dei flytta tilbake.

Jeg trivdest veldig godt i byen, for da var jeg ung og hadde ikke unger. Men det tenkte jeg hele tida, at – hvis jeg får unger, så ville jeg ikke bo der.

(Kvinne 35 år)

Tilbakeflyttarane samanliknar bylivet og bygdelivet, og dei ser fordelar og ulemper med begge. Dei trivdest godt i byen, men byen vart likevel for stressande når dei fekk barn. Tilbakeflyttarane vil ikkje at deira barn skal vekse opp i storbyen. Dei vil at barna skal vekse opp saman med besteforeldre, tanter, onklar og søskenbarn. Men tilbakeflyttarane er heller ikkje tilfredse med dei mest grisgrendte av bygdene. Dei vil ha naturlege omgjevnader med skog og mark, og set pris på å spenne på seg skiene utanfor stovedøra, samtidig som dei vil ha naboar og leikekameratar for ungene. Og naboane skal vere av den sorten som helsar og som kan halde eit halvt auge med kva som skjer i nabolaget. Om dei ikkje bur på ein gard, bur tilbakeflyttarane i byggjefelt og er som regel naboar med andre i samme livssituasjon. Men det er ikkje berre dei gamle vennene som er omgangsvennene – nokre gamle venner har vorte erstatta av nye som ein har meir til felles med.

I likskap med alle andre likar ikkje tilbakeflyttarane sladder, eller at folk bryr seg på feil måte. Men med åra har dei også fått eit anna syn på bygdesladderer og den sosiale kontrollen. Når behovet for sosial kontroll vert sterkare, når ein ønskjer at andre skal vere eit nettverk for ungene sine, då er bygda det beste alternativet, meiner tilbakeflyttaren.

Det beste ved å bo her er å trø i kjente spor. Det gir en viss trygghet.

(Mann 33 år)

Tilbakeflyttarane set pris på eit oversiktleg samfunn som dei opplever som trygt og godt, og som dei har røtene sine i. Dei likar å kjenne folket og at folket kjenner dei, framfor å leve eit anonymt tilvære i ein stor by. I bygda kjenner tilbakeflyttarane seg trygge for hus og eigedom, og dei er trygge for ungene, sjølv om ungdomsmiljøet har vorte tøffare og vegane er minst like farlege som før.

Men tilbakeflyttarane er også kritiske. Dei er lite lystne på å sitje på ukomfortable og harde trebenkar på den lokale kinoframsyinga, og dei vil sjølve avgjere kva dag og tid det passar å gå på kino. Dei finn seg ikkje til rette på den lokale puben, der dei yngste treffest for å smugrøykje og dei litt eldre for å drikke seg fulle. Dei saknar også det varierte handels- og underhaldningstilbodet som finst i meir sentrale område. Men tilbakeflyttarane har venner og slekt-

ningar i byen, og veit at ute- og kafélivet til desse heller ikkje er øvst på tiltakslista når dei har etablert seg med eigen familie. No er det likevel slik at tilbakeflyttarane har ein tettstad eller større eller mindre by innafor ein bilturs avstand, og med gode vegar, tunnelar og bruer ser dei heller ikkje på bygda som særleg avsides. Men alt i alt er det begrensa kor mange frikveldar og -dagar ein har å ta av. For tilbakeflyttarane har det travelt i kvardagen, og ungane sine aktivitetar krev sitt.

Tilbakeflyttarane veit òg at om bygdesamfunnet er lite, den leiande posisjonen høg og den økonomiske rikdommen stor, er det viktig å ikkje vise sin overlegenskap på det området. For er det noko sambygdingane set pris på, er det villfaringa at her er alle like. Difor får ein det best ved å vere som folk flest, sjølv om ein er annleis.

Det ville ikke ha blitt akseptert om de [næringslivsleiarane] hadde hatt palassbus. De blir påpassa. De er også bevisst det selv. De har gjerne penere bus og bedre standard enn de andre, men de bor nå i byggefelt de også.

(Mann 53 år)

Tilbakeflyttarane har ei fortid i bylivet som dei ikkje kan dele med alle sine sambygdingar og venner. Dei føler seg ikkje annleis for det, men når ein kjenner folket og folket kjenner ein, vert det samtidig vanskelegare å utfalde seg.

Jeg har sånn behov noen ganger for å komme meg til byen, bare gå i gatene og butikkene og se, sitte på kafé, uten å gjøre noe spesielt. For det føler jeg litt, at i byen så kan jeg gå uten at noen ser på meg. Her så kan du ikke ha på deg de klærne du kanskje har lyst å ha på deg hvis de er litt uvanlige. For da snakker de om det – det er litt sånn i ei bygd. En blir friere på en måte i byen, føler jeg. Jeg må innrømme det at jeg har en del klær som jeg ikke har brukt her. Jeg kan ikke gå på butikken i de klærne, selv om jeg har lyst kanskje å ha dem på og synes det er artig. Ingen andre har på seg sånne her, og da kan jeg ikke stikke meg ut.

(Kvinne 30 år)

Tilbakeflyttarane opplever at bygda representerer enklare rutinar i kvardagen med tanke på arbeids- og barnehagereiser, dei veit kven dei skal vende seg til ved ulike behov, og dei har fysisk nærleik til dei som utgjør deira sosiale støtte. Når tilbakeflyttarane også tenkjer på dei gode moglegheitene for friluftsliv og tilgangen til rein luft og fin natur, er dei ikkje i tvil om at bygda var verdt å flytte tilbake til. Og dagens tilbakeflyttarar kan bli framtidens globale besteforeldre.

Dei globale besteforeldra

Ein tredje generasjon i bygdelivet er den unge besteforeldregenerasjonen. Både bestemor og bestefar er eller har vore yrkesaktive, og deler sitt sosiale liv på fleire arenaer; i bygda, på hytta, hos barna i byen og på ferieturane til Syden. Til Syden er dei fast kvar vinter, gjerne i fleire veker, på same stad og saman med andre vennepar. I bygda er dei med i foreiningar, går på bingo og organiserer seg i tippelag med vennsamankomst ein laurdagskveld i blant. Besteforeldregenerasjonen har ikkje vore på kino sidan dei såg Flåklypa og det enno var kino i bygda, men dei dreg til byen på revyforestillingar med Dizzie Tunes og Wenche Myhre.

Besteforeldregenerasjonen vil førtidspensjonere seg, og då vil dei reise, nyte fritida og friluftslivet. Hyttelivet er viktig for dei. Dei har både ei og to hytter som skal brukast og vedlikehaldast, i tillegg til ein bustaden i bygda. Dei har jo levd litt lenger, og har både arva og bygd sjølve.

Vi har hatt det litt travelt de senere åra. Har bygd hus og to hytter siden 1980. Og det har tatt litt tid, og vi blir litt usosiale, for vi synes jo vi må bruke disse hyttene våre også. Så det er midt på vinteren at vi lever et sosialt liv her i bygda. Om sommeren er vi på hytta ved fjorden. En treukers ferie. Og så har vi ei uke på hytta på fjellet, molteplukking og den slags sysler. Om høsten utover så er vi mye på fisking på hytta på fjellet. Rakfisknedlegging. Vinterhalvåret så har vi vært fast i ti – tolv år på Kanariøyene. Det er på februar, som regel, nokså fast. Samme plass, stort sett. Og i påska er vi på hytta på fjellet.

(Mann 58 år)

I hyttebyggjefeltet er dei naboar med andre frå bygda, med utflytta bygdefolk som har ei hytte på landet, og med byfolk. Besteforeldra synest ikkje byfolket er noko særleg annleis enn bygdefolket når dei er på hytta. Det viktigaste er om ein har det triveleg i lag.

Besteforeldregenerasjonen har sett bygda endre seg, frå då kvinnene var heimeverande på dagtid og med overskot og stort sosialt behov for nabo- og vennekontakt på kveldstid, til den meir forsiktige sosiale omgangen der ein sjeldan går ubedt til kvarandre, og heller sit heime og ser fjernsyn. På hytta er den sosiale omgangen annleis. Der har dei det enkelt, men ikkje enklare enn at dei har solcellepanel som dei koplur fjernsyn, kjøleskåp og lys til, og dei har sjølv sagt mobiltelefon og radio. Men det er sjeldan at fjernsynet er på, Dagsrevyen og fotballkampar er unntaka. På hytta er alle saman og ein er friare i den sosiale omgangen. Til hyttenaboane går ein ubedt. Ein vert beden inn på kaffi og ein dram, og så er kontakten med nye venner oppretta. 17. mai heiser besteforeldra

flagget på hytta framfor å vere i bygda. Dei kunne tenkje seg å vere i bygda for barnebarna sin del, men dei har jo vore med på så mange arrangement før om åra.

I bygda er naboane til besteforeldregenerasjonen yngre folk som dei ikkje har så mykje kontakt med, med unntak av ein son eller dotter i nærheita. Anten har tidlegare naboar flytta eller døydd og nye kome til, eller så har besteforeldra flytta sjølve. Dei har i staden vedlikehalde vennekontakten med dei gamle naboane, dei som dei etablerte seg saman med, og som hadde små barn då dei sjølve var i ungfamiliefasen. Er besteforeldra gardbrukarar, har dei ei formeining om at det beste ville vore å budd utanfor synsavstand til dei nye brukarane. Dei av besteforeldra som bur slik, hjelper til, både med gardsarbeidet og barnepass, men dei lever òg sitt eige liv og unngår å irritere seg over dei unge sin måte å gjere ting på.

Blant dei globale besteforeldra og tilbakeflyttarane finn vi også dei potensielle sein-urbanistane.

Sein-urbanistane

Blant dei godt vaksne finn vi eit eksklusivt, men illustrerande mindretal. Bygda representerer tryggleik og nære sosiale relasjonar i småbarnsfasen, medan dei godt vaksne søker nye og andre utfordringar. Her finn vi sein-urbanistane; dei som ønskjer meir sentrale eller urbane buforhold i ein seinare fase av livet. Dei vil etterkvart ha andre tilbod enn det bygda kan gje og stiller seg opne for miljøskifte.

Jeg trives godt. Men jeg har aldri tenkt slik at når jeg har bygd meg hus så skulle det bety at her må vi være. Jeg vil gjerne se andre plasser, og er veldig glad i å oppleve noe nytt. Ungene blir jo store en gang. Vi blir alene. Ting kan forandre seg. Jeg kan få andre behov. Jeg ser ikke svart på å flytte hvis forholdene ligger til rette for det. Jeg har trivdes alle steder jeg har bodd.

(Kvinne 41 år)

Dei vil ha andre utfordringar i yrkeslivet, dei ønskjer vidare utdanning eller dei vil følgje barn og barnebarn ut av bygda. Naturopplevingane og fridomskjensla ved det rurale vert fortsatt vedlikehaldne på hytta. Dette er pensjonistutflyttarane som sel einebustad, plen og reiskapsbod for å flytte til ei lettvent leilegheit i bystrok, eller det er vaksne som er ferdige med småbarnsfasen, men som enno er yrkesaktive.

Det er godt mulig at vi kommer til å flytte, jeg ser ikke bort i fra det. Jeg er i alle fall ikke så stedbunden, men jeg liker godt at det er litt luft omkring meg. Veldig greit at du kjenner nesten alle du treffer etter veien. Men samtidig så er det en del ting i en by – det er mer lettvent, du har alt der. Du kan heller treffe folk som har

de samme interessene som du har. Hvis ungene bosetter seg i byen, så skal du ikke se vekk i fra at vi flytter, kanskje før vi blir pensjonister.

(Mann 37 år)

De gjorde det de som eigde buset her før oss. De hadde ingen unger her, ungene deres hadde flytta ut, og de kjøpte seg hus der ungene bor, for å være i nærbeta av barnebarn.

(Kvinne 38 år)

Ein viktig karakteristikk av dei vaksne og potensielle sein-urbanistane er trivsel og tilpassing. Dei trivest med bygdelivet, dei er aktive i fritidssamanheng, dei er ressurssterke og har bevisst valt bygda. For desse er bygdelivet eitt alternativ blant fleire. Dei gjev seg sjølve fridom til å velje livsstil. Fridom til å velje bygda eller ikkje er eit val med positive forteikn, eit val basert på ressursar og moglegheiter, og ikkje på tap eller flukt.

Bygda og dei andre

Utflyttarane, tilbakeflyttarane, dei globale besteforeldra og sein-urbanistane skisserer både eit mogleg livsløp i den rurale-urbane dimensjonen, og forskjellige, men samtidige livsløp. I overført tyding kan dei òg vere bilete på at bygda dreg til byen, kjem tilbake, for så å fare ut i verda. Rurbanisering er beskrive som ei urbanisering av blant anna livsmåte og forbruksmønster i distrikta utanom store byar (Hompland 1984, 1991). Den urbane kulturen vert utvatna, spreidd og i avtakande grad bevart som eit storbyfenomen (Sørli og Juvkam 2000). Dei ulike livsfasane som er beskrivne ovanfor kan sjåast som ein del av dynamikken i dette, der overføringsagentane er bygdefolk på livsløpsreise.

Utflyttarane har, på same måte som tilbakeflyttarane, teke opp i seg sider ved byen. Utflyttarane tek avstand frå det dei oppfattar som bygderasismen og redsla for alt som er annleis, det vere seg hudfarge, legning eller livsstil. I utflyttarane sine auge representerer bygda det naive både i negativ og positiv betydning. Det kan bety manglande forståing for andre levemåtar og det som er annleis. Det naive ved bygdelivet gjorde samtidig at dei hadde ein skjerma og god oppvekst. I bygda med det oversiktlege sosiale landskapet lærte dei både å ta ansvar og å forhalde seg til at slekt og naboar og andre kjenningar ville korrigere uakseptabel åtferd. Dette trur dei ikkje fungerer på samme måten i ein større by.

Skogen (2001) identifiserte i intervju med bygdeungdom det han kallar ein gammalmodig frykt for urbanitetens skuggesider. Det var det utrygge i storbyen med vald, mangel på folkeskikk og dårlege sosiale nettverk som kunne tol-

kast som den største risikoopplevinga for desse ungdommane. Skogen peikar på at dette er den klassiske frykta for byen: Kriminalitet, normoppløysing og einsemnd. Nokre av bygdeungdommane ga og uttrykk for at «det blir betre folk av deg når du veks opp her».

Ei liknande haldning finn vi igjen blant dei unge utflyttarane i min studie. Men utflyttarane er ikkje heilt som dei bufaste bygdeungdommane. Dei har flytta ut og «sett litt meir, fått ei forståing for fleire ting». Utflyttarane gjev her uttrykk for det Bringslid (1996, s. 138) identifiserer som tilbakeflyttaren sitt perspektiv på det lokale; dei har vore ute og sett. Utflyttarane synest at dei veks på å ha tilknytning til eller erfaring frå ulike miljø, og opplever dette både som eit skilje mellom seg sjølve og dei bufaste, men òg mellom seg sjølve og byfolket.

Ungdommane framstiller eit kjent skilje mellom byen og bygda (t. d. Kåks 1997, Valentine 1997, Kjell 1994). Men slike stereotypiar eller konstruerte skilje mellom oss og dei andre kan like gjerne oppstå mellom bygdesamfunn eller innafor samme bygdesamfunn (Valentine 1997). Ikkje minst kan eit skilje mellom oss og dei andre variere med sak og situasjon (Stenbacka 2001). Bonden som driv gard nær eit byggjefelt er døme på ei interessemotsetning innafor samme bygd (Lønning 2000, Villa 1999a).

Nelson (2001) har vist at det ikkje nødvendigvis er eit interesseskilje mellom innfødde og innflyttarar, men at tilbakeflyttarar (eller innflyttarar) og bufaste kan oppleve seg som to ulike grupper i eit bygdesamfunn. Det kan vere problematisk å komme tilbake til den kommunen eller bygda ein flytta frå, med anna status enn då ein drog (Grimsrud 2000). Dei innfødde kan ha så ulike interesser, kultur- og verdimønstre, at dei innflytta held seg saman og for seg sjølve. Kjell (1994) skildrar ein kulturkollisjon som finn stad når bykulturen møter bygdekulturen på bygdekulturen sitt område. Kåks (1997) seier at dette er eit døme på at det kan vere meir fruktbart å snakke om ulike lokale fellesskap enn å forfølge tanken om lokalsamfunnet som eit overgripande fellesskap. Eit overgripande bygdefellesskap kan vere basert på ein konstruert likskap der enkeltpersonar lever opp til denne ved bevisst å la vere å skilje seg ut.

I eit bygdesamfunn opplever ein at det finst egne reglar for god og dårleg framferd. Å vere lik dei andre er ofte rekna for å vere av det gode, og nokon gonger vert det for mykje av det gode. Det kan bli problematisk når ein har «vore ute og sett» meir enn dei gamle vennene, når ein har kjøpt seg «uvanlege klede» eller når ein er på toppen av klassebygda. Gøymer ein klede i skåpet eller snakkar om det dei andre er interesserte i, set ein korkje dei andre i forlegenheit eller seg sjølv i eit dårleg lys. Både tilbakeflyttarane og dei unge utflyttarane praktiserer dette når dei er tilbake i heimbygda. Er ein ulik dei andre i bygda i kulturell, sosial eller økonomisk tyding, er underkommunikasjon ein måte å handsame det på.

Dei unge utflyttarane har ingen likesinna i bygda, i alle fall ikkje slik dei ser det no. Dei må vente på dei andre vennene før dei kan flytte tilbake. Dette kallar Grimsrud for ei kollektiv tilbakeflytting eller tilbakeflytting i flokk. Ho ser nettopp dette som eit potensiale til å rette opp at det ikkje finst likesinna og eit sosialt miljø som ein ønskjer å flytte tilbake til (Grimsrud 2000: 75-76). Og, kanskje er det likesinna som er vanskelege å finne fordi ein ikkje viser seg sjølv som ein er, men held seg innafor den trygge ramma det gjev å vere som alle andre (Kjell 1994: 12). Kjell fann at dei ulike interessene til innfødde og innflyttarar hadde samanheng med klassebakgrunn og sosialt tilhøyre. Innfødde bygdekviner snakka om naboar, husarbeid og innkjøp, noko som vart for «smalt» for dei tilflytta bykvinnene. Kva ein var oppteken av var ei kulturelt betinga gradering av interesseområde (Kjell 1994).

Den idylliske bygda

Bygda symboliserer for mange nostalgiske forestillingar om det gode liv på landet (Wiborg 1996), og også blant dei unge nyutflytta i denne artikkelen finn vi att dette. I den sosiale konstruksjonen av bygda er fordelane med bygdas livsstil sentral, og andre studiar har vist at folks oppleving av fordelane ved bygdelivet er knytt til lite kriminalitet, gode oppvekstvilkår for barn, tett og omsorgsfullt lokalsamfunn og naboskap, fred og ro, attraktivt landskap og høg livskvalitet (Villa 1999b, Ziebarth, Prochaska-Cue og Shrewsbury 1997, Burnett 1996, Shucksmith, Chapman og Clark 1996). Denne opplevinga er gjerne knytt til eit skilje mellom by og land. Ein kan likevel ikkje hevde å finne årsakssamanhengar som er spesielle for bygdene, fordi det finst samanliknbare sosiale prosessar i urbane område (Hoggart 1990). Oppleving av skiljet er på den andre sida ein del av daglegtalen, og kan vere viktig for å forstå og snakke om bygda (Bringslid 1996, Bell 1992, Frandsen 1991, Hoggart 1990).

Som ei konkretisering av at bygda framleis har makt som symbol og kulturell kategori (Wiborg 1996), kan vi seie at «trygt og godt» vert ein kulturell kategori som symboliserer bygda. At bygdelivet er opplevd som trygt og godt, roleg og fredeleg, kjem til uttrykk trass i at ein også tematiserer «deidyllisering» av bygdene og oppleving av negative sosiale endringar (Villa 1999b). Forestillinga eller opplevinga av at bygdelivet representerer mindre stress enn bylivet, at i bygda er livet stabilt, trygt og godt, kan eksistere uavhengig av ei etterprøving av «faktiske» forhold. Eit hovudfunn hos Shucksmith m. fl. (1996) var til dømes at bygdefolk sine subjektive vurderingar av fordelar ved eige liv ofte var motsett av kva objektive definisjonar seier.

Familieetablering er ein overgang i livsløpet der dei positive kulturelle kategoriane relatert til bygda vert eit dominerande grunnlag for handling, i betyd-

ning å busette seg i bygda (Villa 1999b). Den trygge og gode bygda vert ein del av ein opplevd livskvalitet, og rasjonaliteten bak bygdebusettinga kan ha meir å gjere med opplevd livskvalitet enn med den lokale arbeidsmarknaden og det lokale tenestetilbodet (Persson 1992). Særleg uttrykt finn vi det blant tilbakeflyttarane i småbarnsfasen. Opplevinga av bygda som stabil og oversiktleg gjev ei positiv oppleving av risikohandsaming. Det oversiktlege samfunnet er framstilt som det som best kan realisere det trygge livet. I mange samanhengar er det negative (sladder, kritikk, sosial kontroll, tilbodsmangel og så vidare) noko som ein får ta med på kjøpet, og som vert oppvegd av det ein reknar for positivt ved bygda som bustad (jfr. også Anvik, Elvehøi og Mariussen 1998, Fosso 1997, Little og Austin 1996).

Landsbygda som bumiljø inneheld mange paradoks (Stenbacka 2001). Bygda som ein trygg oppvekststad er viktig i konstruksjonen av den idylliske bygda. Dette kan samtidig vere ei romantisk forestilling som ikkje passar heilt med det som faktisk skjer med barn på bygda; drap, vald, farleg trafikk og så vidare (Valentine 1997). Foreldre kan understreke den rurale idyllen, samtidig som redselen for at noko eller nokon skal skade barna, bidreg til at ein køyrer til og frå aktivitetar og elles organiserer kvardagen for å skjerme barna mest mogleg. Barnas frie leik, som er viktig i den rurale idyllen, vert tvert om svært regulert (Valentine 1997). Det er òg eit paradoks at biletet av den rurale idyllen er skapt av sambygdingar med stor omsorg for kvarandre, samtidig som det er dei private måla og ambisjonane som står i sentrum når ein vel bygda som bustad (Stenbacka 2001). Ein skal få det best mogleg for seg sjølv og gjere det enklare å organisere eigen kvardag ved hjelp av slektsnettverket i bygda (jfr. også Fosso 1997). Vidare seier Stenbacka at det er eit paradoks at ein vil ha det idyllisk og landleg, samtidig som ein vil ha det moderne. Også i denne studien ser vi slike paradoks. Ein søker fridom og ro ved å bu på bygda, samtidig som ein er bunden av lange avstandar og ein travel kvardag. Ein vil ha små og skjerma forhold, samtidig som ein vil ha vekst og modernisering.

Livsfasebygda

I denne artikkelen har vi sett at det å flytte frå bygda seinare i livet er eit mogleg prospekt, og då gjerne etter at ein har vore tilbakeflyttar i småbarnsfasen. Bygdefråflytting har tradisjonelt hatt konkurrerende forklaringar i neonlysteori og arbeidsmarknadsteori. Den eine set fokus på byens tiltrekningskraft, den andre på manglande jobbtillbod i distrikta. Ei anna side ved mobiliteten er når bygda (og byen) er brukt på ulike måtar gjennom livet, basert på bevisste val. Blant norsk-amerikanske bønder har det vore vanleg å selje eller overdra garden medan ein enno er i produktiv alder, gjerne for å flytte til byen og realisere

andre planar (Almås 1988). Når dette er aktuelle problemstillingar også blant besteforeldregenerasjonen i bygda, er desse baserte på fridom og ressursar framfor mistrivsel og manglar. Bygda huser ein subkultur av globale besteforeldre med større fridom og nedbetalt gjeld, samanlikna med yngre folk. Blant desse finn vi dei rike unge eldre, som kulturelt og sosialt vil organisere livet sitt på ein annan måte enn tidlegare eldre generasjonar (Frønes og Brusdal 2000). Fridomen og mobiliteten blant dei globale besteforeldra gjer dei til den moderne bygdas nytelsesnomadar. Det er vågalt å forklare eit fenomen med éin teori, men dei som passar best inn i neonlysteorien er kanskje dei pensjonerte sein-urbanistane som sel einestaden når barna har flytta ut, og buset seg i meir sentrale område. Desse er per definisjon utelukka frå arbeidsmarknaden, men tiltrekte av dei sosiale og kulturelle gevinstane dei opplever å få ved å bu i eller nær byen og tettstaden.

Fosso (1997) seier at ulike livsfasar dannar ulike grunnlag for å gje mening til staden, og gjev ei framstilling av det som kan vere ei livsfaseflytting til og frå bygda. Ho viser at tilbakeflyttarar legg vekt på spesielle kvalitetar ved bygda som er relevante for deira livssituasjon akkurat der og då. Dette er velferd i form av naboskap med besteforeldre, slik at det vert enklast mogleg å ivareta familiens viktigaste interesser slik som karriere, barn og familie. Byen tilbyr ikkje i denne fasen den samme eksistensielle kvardagstryggleiken. «Men byen er ikkje ein buplass eg har utelukka for framtida,» seier ein av informantane hennar, «det var veldig fint å bu i by» (Fosso 1997: 170).

Berg (2002, 1998) viser i likskap med Fosso at ein ikkje treng å vere misnøgd med bytilværet for å flytte til bygda, men at flyttinga kan vere eit ønske om eit betre kvardagsliv. Berg baserer sin studie på byfolk som har flytta til eit bygdesamfunn, og alle la vekt på at bygda er ein god stad for barn. Men ingen av informantane planla å flytte tilbake til byen når barna var store eller vaksne, og fleire sa at dei hadde flytta også om dei ikkje hadde hatt barn. Ho ønskjer difor ikkje å tolke dette som kun, eller først og fremst, ei livsfaseflytting. Det er imidlertid mogleg å sjå Berg sin studie som eit eksempel på at det er fleire vurderingar i ein flytteprosess, og at bygda som staden å bu i spesielle livsfasar er ei av desse – uavhengig av om ein ser for seg dette som midlertidig eller ikkje.

Ei tilnærming til bygdeforståinga kan vere fokus på fasefelleskapet, slik Hompland (1991) beskriv det. Han seier at dei viktigaste fellesskapa på landsbygda i dag er fellesskap i fase, basert på det ein har felles ved å ha hus og barn i samme alder. Med typologiseringa av utflyttarane, tilbakeflyttarane, dei globale besteforeldra og sein-urbanistane har eg forsøkt å vise korleis bygdelivet varierer med livsfasar. Bygdeorienteringa skiftar og kan framstå forskjellig gjennom eitt og same livsløp. Dette illustrerer refleksiviteten og valfridommen i bygdebusettinga, men også funksjonstøemminga av bygda i visse periodar. Det

illustrerer også det som er sagt innleiingsvis at det ikkje finst eitt bilete av bygda, men mange. Ulike generasjonar har ulik tilnærming. Hos dei unge utflyttarane er bygda ein viktig referent i identitetskonstruksjonen når denne brytes mot deira notid i bylivet. Dei vurderer i ettertid eigen oppvekst i bygda og opprettheld, som Larsens (1984:38) bønder i byen, eit ruralt ideal i ein urban kontekst. Men i motsetning til Larsen sine bønder som avviser livsforma i byen, ser desse unge seg sjølv som ein del av det urbane og det som framstår som det urbane. På samme tid er dei også gjestar i byen, som adopterer eit urbant ideal tilbake til ein rural kontekst. Tilbakeflyttarane ser bygda med nye auger, og set pris på det dei finn der som dei ikkje fann i byen. Dei eldre søker nye interesseområde når ungane er vaksne, og finn eit nytt liv på hytta, i Syden eller i den sentrumsnære leilegheita. Og på same måten som venner ønskjer å flytte kollektivt tilbake til bygda, ser vi ei kollektiv generasjonsflytting når besteforeldre følgjer barn og barnebarn ut av bygda.

Variasjonen i bruk av bygda gjennom livsløpet skaper livsfasebygda. Ein prioriterer bygdelivet i ulike fasar av livet, med referanse til kva ein ønskjer til kva slags tid. Ei anna side ved livsfasebygda vert variasjonen i bygdelivet grunna ulike, men samtidige generasjonar.

Ei livsfasetilnærming til bygdeforskninga bidreg til å nyansere motsetningsforestillingane om by og land, og framstiller i staden desse som ulike arenaer som vert utnytta i ulike samanhengar og ved ulike behov. «Å bli sett» er til dømes ei side ved bygda som vert tatt opp til vurdering. Som barn og småbarnsforeldre ønskjer ein å bli sett, som ungdom og vaksen annlestenkande kan det vere ei plage. Høvet til å kombinere desse to arenaene og utnytte anonymiteten i byen sporadisk eller i periodar, hevar då den einskildes livskvalitet.

Typologiseringa som er gjort her kan vere eit steg i retning av ei ytterlegare differensiering i flyttesegment, slik Orderud (2002) etterlyser i flytteforskninga. Dei som har mislykkast med livet i byen (utdanning, jobb, ekteskap og liknande) kan komme tilbake til heimbygda på grunn av havarerte prosjekt (Grimsrud 2000; Wiborg 1990, Eikeland 1988). På samme måten kan vi finne utflyttarar med havarerte bygdeprosjekt, sjølv om desse ikkje har fått plass i denne artikkelen. Det er mange som fell utanfor typologiseringa som er gjort her; som nyttilflyttarane, den einslege tilbakeflyttaren, paret utan barn, dei som alltid har budd i bygda og så vidare. Det har heller ikkje vore poenget å vise alle dei ulike variantane, men at variasjon i livsfase legg føringar på korleis ein brukar og forhold seg til bygda. Samtidig finst det likskapar på tvers av desse gruppene som kan bidra til at andre enn dei her portretterte kjenner seg igjen. Ulikt innhald og oppleving av bygda er eit livsfasefenomen. Men det er òg eit spørsmål om kva motiv og ønskemål ein har for seg sjølv eller sin familie i den enkelte fasen, og korleis eller kvar ein best kan forfølge dette.

Litteratur

- Almås, R. (1988): *Norwegian farmers in the USA: A Contemporary Report based on the Stories of 36 Midwestern Families*. Santa Cruz: University of California / Senter for bygdeforskning, Trondheim.
- Anvik, C. H., O. M. Elvehøy og Å. Mariussen (1998) Tilgjengelighet av tjenester. En undersøkelse av utvalgte bygder i Nordland, Nord-Sverige og Finland. *Med bidrag frå Ö. Pettersson, O. Rosenqvist, E. Sondell, S. Virkkala og U. Wiberg. NF-rapport 6/98, Nordlandsforskning, Bodø.*
- Bell, M. (1992): «The Fruit of Difference: The Rural-Urban Continuum as a System of Identity.» *Rural Sociology*, 57, 1, 65–82.
- Berg, N. G. (1998): *Kjerringer og gubber mot (flytte)strømmen – hvorfor noen flytter til bygde-Norge*. Foredrag Tydal 4. mai, Geografisk institutt, Trondheim.
- Berg, N. G. (2002): Kjønn på landet og kjønn i byen – om betydningen av kjønnete konstruksjoner av ruralitet for urban-rural migrasjon og hverdagsliv. *Kvinneforskning*, årgang 26, nr. 1, s. 67–82.
- Bringslid, M. B. (1996): *Bygda og den framande*. Ein studie av det lokale de- og rekontekstualisering i ei vestnorsk bygd. Dr. polit avhandling, Institutt og museum for antropologi, Universitetet i Bergen.
- Burnett, K. A. (1996): «Once an incomer, always an incomer?» I: P. Chapman og S. Lloyd, (red.): *Women and Access in Rural Areas*, s. 18–31, Aldershot, Avebury.
- Chapman, P. (1996): «Women's experience of rural disadvantage.» I: P. Chapman og S. Lloyd, (red.): *Women and Access in Rural Areas*, s. 3–17, Aldershot, Avebury.
- Cloke, P. og N. Thrift (1990): Class and Change in Rural Britain. I T. Marsden, P. Lowe og S. Whatmore, red, *Rural restructuring: global processes and their responses*. Critical perspectives on rural change series I, s. 165–181. David Fulton Publishers, London.
- Cloke, P. og N. Thrift (1994): «Introduction: Refiguring the 'Rural'.» I: P. Cloke, Doel, Matless, Phillips og Thrift, *Writing the Rural. Five cultural geographies*. s. 1–15, Paul Chapman Publishing Ltd.
- Eikeland, S. (1988): Flyttemotiv og flyttekarrierer i Berlevåg. I: R. Nilsen, red, *Flyttemotiv og flyttekarrierer i Nord-Norge*. Delrapport 1, Arbeidsnotat 1028/88, Nordlandsforskning, Bodø.
- Fosso, E. J. (1997): *Industristeders arbeidstilbud og generasjoners forhold til utdanning, arbeid og sted – eksempelet Årdal*. Avhandling for dr. polit.-graden, Institutt for geografi, Norges Handelshøyskole og Universitetet i Bergen.
- Frandsen, J. N. (1991): «At skabe seg selv på Fyn.» *Nord Revy* nr. 4, 90/1-91, s. 59–66.
- Frønes, I. og R. Brusdal (2000): *På sporet av den nye tid. Kulturelle varsler for en nær framtid*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Grimsrud, G. M. (2000): *Kvinner på flyttefot*. ØF-rapport nr. 13, Østlandsforskning, Lillehammer.
- Hoggart, K. (1990): Let's do away with rural. *Journal of Rural Studies* 6, 247–257.
- Hompland, A. (1984): *Rurbaniseringsprosessen: Bygdebyen og det nye Norges ansikt*. AN 9/84, Institutt for Samfunnsforskning, Oslo.
- Hompland, A. (1991): Det store kappeskiftet. I: R. Almås (red.), *Åtte perspektiver på bygdeutvikling*, s. 55–74, NLVF, Oslo.
- Kjell, A. (1994): *Från stan till landet. Urbana människors möte medlandsbygdsbefolkningen*. Uppsats för påbyggnadskurs, etnologi. Institut för folklivsforskning, Stockholms Universitet.
- Kåks, H. (1997): *När en plats förändras. Platskänsla, rotfasthet och lokal identitet i 1990-talets Stjärnsund*. Arbeidsrapport, Dalarnas forskningsråd, Falun.
- Larsen, T. (1984): «Bønder i byen – på jakt etter den norske konfigurasjonen.» I: A. M. Klausen (red.): *Den norske væremåten*. Antropologisk søkelys på norsk kultur, s. 15–38, J. W. Cappelens Forlag AS, Oslo.
- Miller, S. (1996): Class, Power and Social Construction: Issues of Theory and Application Thirtiery Years of Rural Studies. *Sociologia Ruralis*, Vol. 36, No. 1, s. 93–116.

- Nelson, P. B. (2001): Rural restructuring in the American West: land use, family and class discourses. *Journal of Rural Studies* 17, s. 395–407.
- Orderud, G. I. (2002): Unge voksne i distrikts-Norge – flytteplaner og flyttemotiver. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 2 (1): 83–88.
- Persson, L. O. (1992): «Rural Labour Markets Meeting Urbanisation and the Arena Society: New Challenges for Policy and Planning in Rural Scandinavia.» I: T. Marsden, P. Lowe og S. Whatmore, (red.): *Labour and Locality: uneven developmen and the rural labour process. Critical perspectives on rural changeseries*, vol 4, pp. 68–94, David Fulton Publishers, London.
- Persson, L. O. og E. Westholm (1994): *Europas landsbygd i förändring*. Rapport 83, expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU), Stockholm.
- Phillips, M. (1998): The Restructuring of Social Imaginations in Rural Geography. *Journal of Rural Studies*, Vol. 14, No. 2, s. 121–153.
- Shucksmith, M., P. Chapman og G. M. Clark (1996): *Rural Scotland Today. The best of both worlds?* Avebury, Aldershot, England.
- Stenbacka, S. (2001): Landsbygdsboende i innflyttarnas perspektiv. Intention och handling i lokalsamhället. *Geografiska regionstudier nr. 42, Uppsala Universitet*.
- Sørli, K. og D. Juvkam (2000): Storbyene – landets opplærings- og oppdragerarena. *Regionale trender 1/2000*, s. 16–23, NIBR, Oslo.
- Valentine, G. (1997): A Safe Place to Grow Up? Parenting, Perceptions of Children's Safety and the Rural Idyll. *Journal of Rural Studies*, Vol. 13, No. 2, s. 137–148.
- Villa, M. (1999a): Born to be Farmers? Expectations in Norwegian Farmers' Life Courses. *Sociologia Ruralis* Vol. 39, No. 3, s. 328–342.
- Villa, M. (1999b): «Bygda – sosial konstruksjon av «trygt og godt».» *Sosiologi i dag*, nr. 4/99.
- Wiborg, A. (1990): *Jenters utdanning – enveisbillett ut av distriktene?* Rapport 3/90, Arbeidsforskningsinstituttet, Oslo.
- Ziebarth, A., K., Prochaska-Cue and B. Shrewsbury (1997): «Growth and Locational Impacts for Housing in Small Communities.» *Rural Sociology* 62 (1), s. 111–125.

Sosial kontakt i bygdene

- familie, venner og naboar

Mariann Villa

Artikkelen tek opp spørsmålet om det er forskjellar i nabo- og slektskontakt mellom spredtbygde og tettbygde områdetypar. Det viser seg at medan det er store forskjellar i nabokontakt, er det ingen forskjell mellom områdetypane i å yte ulønna omsorgshjelp til slektningar, naboar eller venner. Dette kan ha samanheng med at høg andel nabobasert kontakt er eit fenomen knytt til det oversiktlege samfunnet, medan det uformelle hjelpe- og støttenettverket i mindre grad er geografisk strukturert.

TETTE FAMILIENETTVERK OG GODE OG HJELPSAMME naboar er ingrediensar i forestillinga om det trygge og oversiktlege bygdesamfunnet. Fleire av studiane som har tematisert bygdenes sosiale nettverk er imidlertid gjort for 20 år sidan (t.d. Stave 1977, Midré 1978). I ein moderne kontekst har endringar i økonomi, arbeidsliv og teknologi skapt muligheter for folk flest til å prioritere sosiale kontaktar som gjev utbytte for ein, og dette skaper muligheter for ein annan form for sosial integrasjon i bygdene (Bø 1993). Nye livsstilar og nye fritidsinteresser vil kunne endre bygdefolks sosiale nettverk. Eit eksempel er når hyttelivet opptek familiar både i helgar og feriar, og det tidlegare nabofellesskapet vert utfyllt både av nye naboar i hyttfellesskapet, nye reisevanar og flytting (Villa (under utgivelse)).

Temaet for denne artikkelen er sosial kontakt mellom familie, ven-

Artikkelen er skriven i tilknytning til prosjektet «Sosiale nettverk i bygdene. Forvitring og nydanning», finansiert av Stiftelsen for helse og rehabilitering v/Norske Kvinners Sanitetsforening. Eg vil takke Barbro Vartdal, Arild Blekesaune, Hilde Bjørkhaug og Reidar Almås, alle Senter for bygdeforskning, for diskusjonar, kommentarar og teknisk assistanse. Eg vil også takke Inge Bø, Høgskulen i Stavanger, og ein anonym konsulent i *Tidsskrift for Samfunnsforskning* for kommentarar og rettleiing.

ner og naboar i spredtbygde og tettbygde område. Den tek opp forskjellar i sosial kontakt mellom spredtbygde og tettbygde område, og belyser korleis dette varierer med kjønn og alder.

Bakgrunn

Den sein-moderne bygda

Framveksten av industrisamfunna, med auka spesialisering og oppsplitting, samt konsekvensane av denne utviklinga for folks levkår og trivsel, har vore eit klassisk tema i sosiologien. Med industrialiseringa vart balansen mellom lokalitet, slekt og normative autoritetar skipla, og teoretikarar som Durkheim, Simmel og Tönnies var opptekne av korleis dei sosiale relasjonane mellom folk endra karakter i overgangen frå jordbrukssamfunn til urbanisert industrisamfunn (Bø 1993:36). Sidan dei gamle klassikarane tok opp temaet, har diskusjonen fortsett om kva samfunn det er best å bu i og kva som karakteriserer det rurale og det urbane. Tönnies' begrepspar *Gemeinschaft* og *Gesellschaft* var opprinneleg meint å beskrive sosial omgang utan noko geografisk referanse, men har i ettertid misvisande vorte brukte for å kategorisere det rurale og det urbane samfunnet (Newby & Buttel 1980).

Tidlegare var problema med å definere «det rurale» skjult ved at dei fleste rurale områda hadde det til felles at befolkninga var knytt til jordbruket (Newby & Buttel 1980). I dag er fokuset mykje retta mot den heterogene og mangesidige bygda, på generelle endringsprosessar og glidande overgangar mellom urbant og ruralt. «Bygda» er ikkje eit statisk og einsarta lokalsamfunn, og bygdene varierer frå dei mest perifere og fråflyttingstrua til dei meir sentrale og veksande. Mange er kritiske til å beskrive sosialt liv i bygda som det motsatte av sosialt liv i byen, då samfunnsutviklinga bidreg til at det vert mindre klart kva som utgjør «det rurale» (Newby & Buttel 1980). For å forstå utviklinga i bygda kan det og vere behov for å fokusere på det som er likt i forhold til meir urbane område (Villa & Vartdal 1999). Fleire har hevda at det ikkje er nokon stor forskjell i sosial involvering mellom by og land, i alle fall ikkje når det gjeld nettverkas storleik (Schiefløe 1990, Fischer 1982). Forskjellane består stort sett i at folk på mindre stader oftare har kontakt med naboar og slektningar, medan byfolk synest å ha eit større vennenettverk. Byfolks nettverk er geografisk spreidde, og lokal forankring kan vere svak, men desse nettverka kan ikkje seiast å vere mindrevverdige eller utilfredsstillande for fleirtalet av bybefolkninga (Schiefløe 1990:10–11).

I følge Giddens (1991) er moderniseringsprosessane blant anna kjenneteikna ved auka individualisering, sosial disintegrasjon, frikopling mellom folk og stader og frigjering frå tradisjon og tradisjonelle nettverk. Familie, naboskap, vennskap og band til ein regional kultur og landskap vert såleis ein motsetnad til den individuelle mobiliteten i det moderne samfunnet. Med fokus på bygda som sosialt system seier Wiborg (1996) at det nettopp er individualismen og muligheta til å melde seg ut og leve på «bymaner» som er den moderne versjonen av bygda. Ein konsekvens av dette er at medlemskap i bygdefellesskapet er frivillig (Wiborg 1996). Frigjeringa av personlege nettverk frå lokale arenaer kan på den andre sida innebære at ein ikkje automatisk vert sosialt integrert. Sosial integrasjon vert istaden avhengig av individuelle initiativ og ressurser, og tilsvarende sjanse for å mislykkast (Schiefløe 1990:11). Det kan også vere store variasjonar med omsyn til integrasjon og sosial forankring i bygdene (Bø 1993:106). Larsen (1984) fann til dømes at samværet mellom naboar i ei bygd var formalisert, og at folk sjeldan kom saman utan at det var ei ytre hending som låg til grunn. Studiar har altså vist at livet på landet ikkje alltid er prega av primære relasjonar, idyll og samhald, samtidig som dette kan finnast innanfor storbyen. Dette gjer det problematisk å kople spesielle sosiale livsformer til spesielle geografiske område (Schiefløe 1991:50–51).

Generelle trendar som individualisering og privatisering endrar sosialt liv. Hompland (1991) beskriv sosialt liv i det moderne bygdesamfunnet, eller bygdebyen, som karakterisert ved at det er folk i same livssituasjon som i aukande grad omgås kvarandre; dei med hus, hage og barn i same alder. Valfridom, privatisering, kommunikasjon og fritt komponerte fellesskap er prosessar som Hompland meiner gjer bygda og lokalsamfunnet meir til ein tilfeldig buramme for mobile menneske, der kravet og forventninga til lokalsamfunnet ikkje er tilhøyre eller særpreg, men tilgang på standardiserte tenester og muligheter. Ein del av dette er konsentrering av folks private nettverksrelasjonar; mot arbeidskollegaer og inn i eige hus og hage. Utover det er det reduserte nettverk og redusert sosial kontroll i lokalsamfunnet (Hompland 1991:64–65).

I ein sein-moderne kontekst er uttynning, mobilitet og høgare utdanning faktorar som er med på å differensiere bygdesamfunna, og dette har innverknad på folks sosiale relasjonar og endringar i desse. Tilflyttarar kan til dømes utfordre den sosialt aksepterte normen om idyll i bygda (Burnett 1996, Bringslid 1995), og tilflyttarar er med på å forstyrre den slektsbestemte stabiliteten i små lokalsamfunn (Solheim

1984). Endringar i bygdens sosiale struktur har òg samanheng med endringar i livsløp og daglegliv, ikkje minst endringar i kvinners livsløp gjennom auka yrkesaktivitet. Mange lag og foreiningar som kvinner har drive er i ferd med å endre karakter eller forsvinne, blant anna på grunn av eit stadig meir privatisert og tidsstramma daglegliv. Men forvitring i sosiale nettverk på eitt område kan også bety nyskaping på eit anna, og Holtedahl (1984) har vist korleis økonomiske endringar i ei kystbygd både skaper nye lokale samhandlingsformer, ny oppgåvefordeling mellom kjønna og dermed nye arenaer å opptre på.

Kjønnsforskjellar i sosiale nettverk

Det er få samanliknande studiar av menn og kvinners ulike nettverk (Bø 1993). Dei funn som går igjen er at det er små kjønnsforskjellar med omsyn til nettverkas storleik, men meir forskjellar med omsyn til samansetjing, kontakthypphet, intimitet og samhandlingstypar. Kvinner er meir slekts- og «nær»-orienterte, og meir engasjerte i samhandling med familiemedlemmar, venner og naboar. Eigenskapane ved kvinnenettverka liknar på såkalla Gemeinschaft-relasjonar (tette, nære og oversiktlege nettverk), og jenter synest å vere meir inkluderande i sine nettverk enn gutar (Bø 1993:122–23). Bærenholdt (1991) sin bygdestudie fann til dømes at familiære nettverk og kontinuitet i bygdefellesskapet var vedlikehalde og utvikla av kvinner med ei utprega lokal tilknytning til bygda, særleg relatert til jordbruket.

House, Umberson & Landis (1988) har funne at kvinner både gjev og mottek meir sosial støtte i sitt nettverk. Kvinner er gjerne meir tilbøyelege til å yte følelsemessig hjelp. Menn fiksar ting, kvinner fiksar sosiale relasjonar og held nettverk gåande. Dette er understreka i studiar av sosiale relasjonar og sosial støttes betydning for folks helsetilstand, der kvinner synest å stå for dei næraste sosiale relasjonane til både menn og kvinner.

Bygdefamiliens sosiale relasjonar

Studiar tyder på at familienettverka er meir framtrudande i bygdene enn i byane (Hofferth & Iceland 1998, Fischer 1982). Samtidig skaper endringar i bygdens familiemønster og demografi grunnlag for endringar også i familienettverka. Synkande barnetal og auke i samlivsbrot er ein del av endringane i bygdefamilien, og har fortrent den tidlegare storfamilien. Gjennomsnittleg hushaldsstorleik har vore minskande i både rurale og urbane område sidan 1970, og ein aukande del

av befolkninga bur i einpersonshushald, også i bygdene. I 1990 hadde rurale område høgaste andel einpersonshushald og lavaste andel hushald med barn (Vartdal, Almås & Blekesaune 1997). Veksten i einpersonshushald i rurale område består i aukande grad av ugifte, enkjer/enkjemenn og skilde. Frå 1970 til 1990 har det vore ei tredobling i talet på skilsmisser i rurale område, samtidig som det har vore ein auke i andel sambuarpar. Utviklinga har alt i alt gått i retning av eit meir pluralistisk familiemønster også i bygdene (Vartdal et al.).

Det private omsorgs- og forsikringssystemet har tradisjonelt vore familie og slekt, og uttrykket «skyldfolk» avspeglar dei gjensidige forpliktande relasjonane som finst mellom slektningar (Bø 1993:35). I ei samanlikning av utbreiing av ulønna omsorgsarbeid i landbruksbefolkninga samanlikna med heile befolkninga, fann Blekesaune, Haugen & Vartdal (1997) at det i landbruksbefolkninga var ein høgare andel som har gitt ulønna praktisk hjelp til sjuke, uføre eller eldre, og som har gitt ulønna hjelp og tilsyn til foreldre. Det var òg ein høgare andel i landbruksbefolkninga som har mottatt ulønna barnepass, sjølv om dette berre gjaldt den mannlege delen av landbruksbefolkninga. Ei forklaring på desse funna kan vere at landbruksbefolkninga fortsatt har sterke familieband, der fleire generasjonar på samme bruk eller i nær geografisk avstand kan utveksle hjelp over generasjonsgrensene (Blekesaune et al.). Den samme undersøkinga fann òg at landbruksbefolkninga hadde ein lavare andel utan nære venner på staden enn i befolkninga for øvrig, og at landbruksbefolkninga var meir aktiv i organisasjonar og foreiningar (Blekesaune et al.). Landbrukshushald representerer ein hushaldsstruktur og kultur som tradisjonelt har vore dominerande i bygdesamfunnet. Dette kan forventast å ha eit mentalt etterslep som ikkje endrar seg i samme takt som dei økonomiske og materielle strukturane. Men bygdesamfunn har i dag ei heterogen befolkning med tanke på yrkessamansetjing, og studiar gjort i landbruksbefolkninga er likevel ikkje gyldige for bygdebefolkninga sett under eitt.

Ein amerikansk studie fann at det eksisterer urbane-rurale forskjellar i sosial kapital blant familiar, i betydning å gje hjelp til kvarandre (Hofferth & Iceland 1998). Dei fann at rurale familiar byttar meir tenester eksklusivt med slekt enn urbane familiar, og rurale familiar var meir tilbøyelege til å motta økonomisk støtte frå slekt. Om personar var fødte og oppvaksne i eit ruralt område, var meir utslagsgjevande for Hoffert og Icelands funn enn om ein berre budde i eit ruralt område. Samtidig var det dei med dårlegast råd som ga mest økonomisk støtte i

rurale område. Hofferth & Iceland meiner dette blant anna er knytt til ulike normer i urbane og rurale område, og forskjellar i tilgangen til offentleg service. Den norske levekårsundersøkinga (1995) viser til samanlikning at det var færre i spredtbygde område som hadde motteke økonomisk støtte frå nære slektningar, og færre som hadde vanskar med å betale uforutsette rekningar, samanlikna med befolkninga i tettbygde område. Dette kan blant anna skuldast at den norske landsbygda gjennomgåande har høgare levestandard samanlikna med rurale område i Amerika, og at det i Norge generelt er mindre forskjellar i levekår mellom bygd og by. Dårlege levekår i by kan også på enkelte område først og fremst vere eit storbyproblem (Barstad 1995).

Uformell omsorg

I den siste stortingsmeldinga om distrikts- og regionalpolitikken er den store eldrepresenten i uttynningssamfunn med dertil auka omsorgsbehov framhalde som eit kritisk moment i lokalsamfunnet. «Uttynninga av busetnaden kan føre til at nettverket rundt dei eldre blir mindre, og at det blir vanskeleg for dei å få hjelp til praktiske tenester» (Stortingsmelding nr. 31, 1996–97, s. 51). Det er imidlertid sagt at det ikkje er noko som tyder på at uttynninga har ført til alvorlege velferdsproblem. Stortingsmeldinga viser til forskning som har funne at folk i distrikta er mobile og har greidd å finne praktiske løysingar på dei aktuelle problema, og at den auka mobiliteten til folk har kompensert for reduksjon i tenestetilbodet lokalt. Dei som ikkje er mobile, kan til dømes få hjelp av familie eller naboar, eller ordningar av offentleg regi (St.meld. nr. 31, 1996–97). Uformell omsorg utgjer eit viktig supplement til offentlege omsorgstenester, og fleire enn før gjev ulønna hjelp til andre hushald, sjølv om innsatsen per gjevar har vorte mindre (Kitterød 1996). Hofferth & Iceland (1998) hevdar at deira funn om rurale og urbane forskjellar har stor relevans for politikarar som er opptekne av om personleg støtte kan erstatte nedgang i offentleg tenesteyting. Med bakgrunn i sin studie hevdar dei at personleg støtte kan vere eit alternativ, når denne er lært tidleg i livet. Schiefloe (1990:16) er imidlertid kritisk til mulighetene som ligg i uformelle relasjonar. Han seier at det er ei overdriven tiltru til kva meir perifere nettverksdeltakarar som venner, naboar og slektningar kan bidra med, og tunge og varige omsorgsyttingar finn nesten berre stad innan næraste familiekrins.

Familie, venner og naboar utgjer primære kontaktar, det vil seie personlege og uformelle relasjonar mellom folk. Oppsummert kan vi seie

at både utanlandske og norske nettverksstudiar har framheva at familiekontakten er tettare i rurale enn i urbane område. Levekårsundersøkingar viser at ei viktig utvikling av sosiale relasjonar er auken i andelen av befolkninga som har fortrulege venner, og dei største forskjellane mellom by og land er den høgare andelen utan nabokontakt i byområde (Barstad 1996). I Oslo og Akershus var ved siste levekårsundersøking 38 prosent utan slik kontakt, medan det i Nord-Norge var 20 prosent. Regionale forskjellar i andel av befolkninga utan fortrulege venner har vorte mindre i perioden 1980–1995, og landsdelane der flest mangla fortrulege venner har hatt dei største endringane i positiv retning (Levekårsundersøkelsen 1995:31).

Problemstillinga i denne artikkelen er om vi finn dei same tendensane mellom spredtbygde og tettbygde områdetypar også om vi ser på sosial kontakt blant menn og kvinner, og i ulike aldersgrupper. Utgjer kjønn og alder andre nyanseringar mellom spredtbygde og tettbygde områdetypar? Ved å samanlikne ulike aldersgrupper i områdetypane kan vi òg sjå om sosial kontakt varierer med ulike livsfasar.

Data og metode

Utval

Data er henta frå levekårsundersøkingane 1980, 1983, 1987, 1991 og 1995. Alle undersøkingane er gjort av Statistisk sentralbyrå (SSB). Levekårsundersøkingane er baserte på eit tilfeldig utval av rundt 5000 personar i alderen 16-79 år. Samanlikningane over tid er gjort på bakgrunn av publikasjonar frå SSB, og det er her brukt heile utvalet i undersøkingane. Undersøkinga frå 1995 er stilt til rådighet av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, og i samanlikningane av aldersgrupper er studien avgrensa til personar som er 25 år eller eldre. Framstillinga av sosial kontakt er gjort både med bakgrunn i trykte publikasjonar (SSB, levekårsundersøkingane) og eit tilrettelagt materiale frå spørjeundersøkinga i 1995. Ikkje alle spørsmål er direkte samanliknbare over tid, og prosentandelar for enkelte år er difor utelatne i statistikken.

Levekårsundersøkingane er landsomfattande og representative studiar av sosial kontakt i ulike områdetypar og over tid, og er valt som ei kvantitativ oversikt og bakgrunn for vidare diskusjon og analyse av sosial kontakt i bygdene.

Variablar

Det er teke utgangspunkt i levekårsundersøkingane sine definisjonar på sosial kontakt og omsorgsarbeid/praktisk hjelp, der respondentane skulle relatere dette til dei siste 12 månadane.

Tettbygde område er i levekårsundersøkingane definerte som område med minst 200 busette der avstanden mellom husa som hovudregel ikkje overstig 50 meter.

Spredtbygde område er all spredt busetjing og husklynger med færre enn 200 busette. Inndeling i områdetypar vil legge føringar på kva resultat ein får, og alternative inndelingar vil kunne gje andre nyansar til analysen. Tradisjonelle statistiske og demografiske definisjonar av bygd og ruralitet har særleg vore kritiserte utifrå eit post-strukturalistisk perspektiv, og det er hevda at slike rigide geografiske typologiar mislykkast i å ta opp i seg at sosiale relasjonar i bygdesamfunn endrar seg (Harrington & O'Donoghue 1998). Ein geografisk definisjon som spredtbygd og tettbygd område inneber til dømes at store delar av busetjinga i distrikta vert definert som tettbygd område, og dette kan gje eit feilaktig skilje assosiert med by-bygd og urban-rural. «Rural» og «urban» hos Vartdal, Almås & Blekesaune (1997) refererer til ei inndeling av kommunar etter andel sjølvssyssette, andel primærnæringsssyssette, avstand frå næraste større sentrum og folketal i kommunen. Dette er også ei strukturell inndeling, men dei ser urban og rural langs ein dimensjon og med glidande overgangar. «Tettbygd» er altså ikkje eit dekkjande mål på «urban», og «urban» kan vere ein kulturell og mental tilstand som ikkje er geografisk avgrensa eller målbar. «Bygd» kan også vere noko meir enn eit spredtbygd område. «Rurbanisering» (Hompland 1984) er eit begrep som nettopp skildrar korleis bygdene blir mindre rurale ettersom livsstil og levemåtar vert blanda i og mellom ulike område. Det er likevel ei vanleg oppfatning at skiljet mellom det urbane og det rurale er knytt til busetjingas storleik og tetthet, ikkje minst fordi dette er ein del av vilkåra for sosial handling og kontakt (Barstad 1995, Haveraaen 1993). Dette er også den stadsinndelinga som er brukt i levekårsundersøkingane. For å differensiere tettbygde områdetypar noko, er det i tabell 2 også brukt kategoriane «bygdeby»¹ (område under 20 000 busette), «by» (område mellom 20 000 og 99 999 busette) og «storby» (område over 100 000 busette). «Urbanisering» viser til folkemengden i dei tettbygde områdetypane.

Levekårsundersøkingane har visse begrensingar som kjelde til å forstå sosiale relasjonar (Barstad 1996:24). Hovudvekta er lagt på dei

kvantitative sidene ved sosial kontakt (kor ofte ein treff naboar osv.), og dette seier ikkje noko om innhaldet i relasjonane, heller ikkje kven som er initiativtakar og kvifor. Andre former for kontakt (brev, telefon) er utelatne. Familiekontakt omfattar heller ikkje kontakt med tanter, onklar, søskenbarn eller besteforeldre. Det kan òg vere ei viss underrapportering, som til dømes vanskar med å innrømme at ein er utan fortrulege venner. For nokon kan det vere eit problem å definere eller å kjenne seg vel med uttrykket «fortruleg venn». «Saman med naboar» kan også vere forskjellige ting, som å treffast på arrangement i bygda eller bydelen, arbeide i lag, gå på besøk eller turar og så vidare.

Utan fortruleg venn er personar som, utanom si eiga familie, ikkje har nokon som «står ein nær» og som ein «kan snakke fortruleg med».

Gode venner på staden er venner utanom medlemmar av eigen familie.

Sjeldan kontakt med/utan gode venner på staden er personar som utanom medlemmer av eigen familie anten ikkje har gode venner på bustaden, eller har kontakt med venner sjeldnare enn kvar månad. Variabelen er samansett av spørsmål 128 a og b i spørjeskjemaet.

Sjeldan kontakt med, eller heilt utan nære familiemedlemmar. Familiemedlemmar er foreldre, søsken (uansett alder) og egne barn over 16 år. Sjeldan kontakt vil seie kontakt sjeldnare enn kvar månad, med foreldre, med søsken og med egne barn. Variabelen er samansett av spørsmål 36, 125 og 127 i spørjeskjemaet.

Familie- og vennekontakt sjeldnare enn kvar veke gjeld personar som korkje har kontakt med familiemedlemmar kvar veke, eller kontakt med gode venner på staden kvar veke. Variabelen er samansett av spørsmål 36, 125, 127 og 128 i spørjeskjemaet.

Utan besøkskontakt med naboar er personar som ikkje kjenner familiar eller husstandar i nabolaget så godt at ein «besøker kvarandre av og til».

Saman med naboar kvar veke. Personar som omtrent kvar veke men ikkje dagleg er saman med naboar.

Besøkskontakt med tre eller fleire naboar er personar som kjenner tre eller fleire familiar/husstandar i nabolaget så godt at ein «besøker kvarandre av og til».

Ulønna hjelp/tilsyn til sjuke, uføre eller eldre er «regelmessig ulønna hjelp» som gis til slekt, venner eller naboar i andre hushaldningar.

Ulønna barnepass er regelmessig ulønna pass av barn for slekt, venner eller naboar i andre hushaldningar.

For å utforske forskjellar og likskapar i sosial kontakt i spredtbygde

og tettbygde område, er det i den multivariate analysen gjort separate samanlikningar for kvinner og menn, og ulike aldersgrupper, i område-typane spredtbygd og tettbygd. For å signifikanteste forskjellane mellom dei ulike utvala er det rekna ein prosentdifferanse etter eit 95-prosents konfidensintervall og multiplisert standardavviket for differansen med 1,96 (Hellevik 1991: 355).

Resultat sosial kontakt

Venner

Den generelle utviklinga i Norge er at stadig fleire bur åleine, samtidig som fleire har fortrulege venner utanom familien. Tabell 1 (tabellvedlegg) viser sosial kontakt i spredtbygde og tettbygde område i perioden 1980–1995. Utviklinga går i retning av ein nedgang i andel utan fortrulege venner både i spredtbygde og tettbygde område, men nedgangen har vore størst i tettbygde områdetypar. I 1980 var det signifikant fleire som mangla fortruleg venn i tettbygde område enn i spredtbygde område, men detta har utjamna seg i 1995. Tabell 2 viser at med unntak av ein litt lavare andel utan fortruleg venn i by, er det ingen signifikante forskjellar mellom spredtbygde områdetypar og ulike tettbygde områdetypar.

Menn er oftare enn kvinner utan fortruleg venn. Bortsett frå denne generelle kjønnsforskjellen, er det ingen signifikant forskjell i andelen utan fortruleg venn mellom menn i spredtbygde og tettbygde område, eller mellom kvinner i dei to områdetypane (tabell 3). Når vi samanliknar ulike aldersgrupper, finn vi at andelen utan fortruleg venn stig med aukande alder i begge områdetypane. Medan auken er signifikant mellom alle aldersgruppene i tettbygde område, er imidlertid ikkje auken i andel utan fortruleg venn signifikant mellom dei to eldste gruppene i spredtbygde område (tabell 4). Ved samanlikning av samme aldersgruppe områdetypane imellom er det dei eldste i storby som har den høgaste andelen utan fortrulege venner.

Medan det i 1995 ikkje var signifikante forskjellar mellom områdetypane i andel av befolkninga som hadde fortrulege venner, var det litt fleire i spredtbygde enn i tettbygde områdetypar som oppgjev å ha gode venner på staden utanom eigen familie (tabell 1). Andelen med gode venner på staden avtek gradvis med veksande urbanisering (tabell 2).

Medan menn oftare enn kvinner var utan fortrulege venner i begge områdetypane, oppgjev menn i spredtbygde område oftare enn kvinner å ha gode venner på staden. Tilsvarende kjønnsforskjell finn vi ikkje i

tettbygde område (tabell 3). Også i alle aldersgruppene er det ein signifikant større andel i spredtbygde område som har gode venner på staden.

Det er ein liten tendens til at ein i alle aldersgrupper i spredtbygde områdetypar oftare har kontakt med venner på staden samanlikna med tettbygde områdetypar, men det er særleg dei eldste i tettbygd som har minst kontakt med venner på staden. I begge områdetypane aukar andelen med sjeldan eller ingen kontakt med venner på staden med aukande alder (tabell 4). Også menn i spredtbygd har oftare kontakt med venner på staden enn menn i tettbygd, og det er eit tilsvarande og statistisk signifikant mønster blant kvinnene i dei to områdetypane (tabell 3). I spredtbygde område hadde fleire gode venner lokalt, og ein hadde oftare kontakt med lokale venner.

Familie- og vennekontakt

Tabell 1 viser at ein i spredtbygde område oftare hadde kontakt med venner og nære familiemedlemmar, både i 1980 og 1995. Andelen i spredtbygde område som sjeldan har familiekontakt har halde seg stabil i perioden, medan det har vore ein signifikant auke i andel utan familiekontakt i tettbygde område. Det er særleg storbyområda som skil seg frå dei andre områdetypane med ein høgare andel som har lite familie- og vennekontakt (tabell 2).

Fleire kvinner enn menn i spredtbygde område har sjeldan eller aldri kontakt med nær familie. I tettbygde område sett under eitt er det ingen forskjell mellom menn og kvinner i familie- og vennekontakt (tabell 3). Menn i tettbygde område hadde signifikant mindre kontakt med familie og venner, samanlikna med menn i spredtbygde område. Hos kvinner er denne tendensen først gjeldande om vi samanliknar storbyområde med spredtbygd.

Folk i familieetableringsfasen i spredtbygde område har meir familiekontakt samanlikna med sine jamaldringar i tettbygde område. Mellom dei ulike aldersgruppene innanfor samme områdetype er det ingen signifikante forskjellar, med unntak av ein høgare andel blant dei yngste i tettbygde områdetypar som sjeldan har kontakt med nær familie. Dei yngste i spredtbygde område har også meir familie- og vennekontakt enn dei to andre aldersgruppene i samme områdetype (tabell 4).

Nabokontakt

Andelen som er utan besøkskontakt med naboar held seg nokså stabil i begge områdetypane i perioden 1980–1995 (tabell 1). Her er det imid-

lertid store og signifikante forskjellar områdetypene i mellom, då langt fleire i spredtbygde område, både kvinner og menn, kjenner familiar eller husstandar i nabolaget så godt at dei besøker kvarandre av og til. Nabokontakten avtek gradvis med aukande urbanisering (tabell 2). Dette gjeld for begge kjønn og i alle aldersgrupper. Menn i spredtbygde område er oftare enn kvinner utan besøkskontakt med naboar. Forskjellen er imidlertid ikkje statistisk signifikant. Det er ingen forskjell i nabokontakt av denne typen mellom menn og kvinner i tettbygde område (tabell 3).

I spredtbygde område er flest saman med naboar kvar veke, og fles-teparten har besøkskontakt med tre eller fleire i nabolaget (tabell 1). Litt fleire menn enn kvinner i spredtbygde område har besøkskontakt med fleire naboar, men dette er ikkje ein statistisk signifikant forskjell (tabell 3). Nabokontakten varierer ikkje signifikant med alder i spredtbygde område. I tettbygde område er det ein statistisk signifikant høgare andel eldre enn middelaldrande som er utan besøkskontakt med naboen, og middelaldrande har besøkskontakt med fleire naboar samanlikna med yngre (tabell 4).

Ulønna omsorgsarbeid

Ulønna omsorgsarbeid er døme på uformelle personlege relasjonar mellom folk. Generelt kan vi seie at det store fleirtalet i befolkninga ikkje gir regelmessig hjelp til slektningar, naboar eller venner. Der denne hjelpa finn stad, er det i dei fleste tilfella hjelp til slektningar.

Det er ingen forskjell mellom spredtbygde og tettbygde område sett under eitt i å gje ulønna hjelp til sjuke eller eldre eller pass av barn (tabell 1), og det er ingen forskjell mellom dei tettbygde områdetypene (tabell 2). Tabell 1 viser at andelen i befolkninga som ulønna har passa barn for andre har halde seg stabil i perioden, medan hjelp til sjuke og eldre har stige kraftig i begge områdetypene mot 1995.

Det er ingen forskjellar mellom menn og kvinner i å gje praktisk hjelp til sjuke, uføre eller eldre. Det er heller ingen forskjellar om vi samanliknar menn og kvinner områdetypene i mellom. Når det gjeld barnepass er det imidlertid signifikante forskjellar mellom menn og kvinner. Kvinner har oftare passa barn for andre i begge områdetypene (tabell 3). Ser vi praktisk hjelp i forhold til alder, er det ein statistisk signifikant høgare andel blant dei eldste i tettbygde område som har passa barn for andre, samanlikna med dei eldste i spredtbygde område (tabell 4). Denne andelen blant dei eldste aukar også med urbanisering.

Diskusjon

Eg har i avsnittet ovanfor framheva nokon tendensar i sosial kontakt i bygdene. Bygdesamfunna har dei siste tiåra utvikla seg i retning meir heterogene samfunn, og eit heterogent samfunn kan gje høve for fleire å finne sine likesinna, eller også å stimulere til å finne sine sosiale kontaktar uavhengig av geografisk område. Men bygdene har eit lavt folketal og dermed færre «partnarar» å velje mellom. Eit oversiktleg samfunn med ein «alle kjenner alle»-status kan òg skape ein større personleg risiko ved å gje fortrulege opplysningar til andre. Det er likevel ikkje signifikante forskjellar mellom spredtbygde og tettbygde område i å ha fortrulege venner. At det statistisk sett forhold seg nokså likt mellom områdetypene, kan ha si årsak i at det trass demografiske forskjellar er ei overordna felles utvikling i by og land som gjer kultur og samversformer meir like. Men levekårsundersøkinga seier ikkje noko om kva ein legg i «fortruleg» og kven ein er fortruleg med, eller om vennskapet er basert på gjensidighet eller avhengighet. Med omsyn til dei små forholda i bygdene, kan dei fortrulege vennane også vere slektningar og naboar. Når kvinner oftare enn menn har fortrulege venner, kan det vere eit utslag av dei samme kjønnsforskjellane som ligg i at kvinner er meir sosialt involverte, og både gjev og mottok meir sosial støtte enn menn (House, Umberson & Landis 1988, Bø 1993).

Vennekontakt på staden kan seie noko om nettverk i det daglege. Fleire i spredtbygde enn i tettbygde område har gode venner på staden, og ein er oftare saman med gode venner på staden. Dette er funn som får støtte i teorien om at sosiale nettverk har større lokal forankring i bygdene enn i byane (Schiefløe 1990). Bufastheta er generelt større blant befolkninga i bygdene, menn er meir bufaste enn kvinner, og kjønnsforskjellar i bufasthet aukar di meir perifert ein kjem (Sørli 1993). Dette har blant anna samanheng med menns større tilknytning til eigedom i bygdene. Fortrulege vennskap er ikkje i seg sjølve stadbundne, og kvinner som flyttar meir enn menn kan ha fleire muligheter til å finne likesinna og etablere nære vennskap. Fortrulege vennskap kan kompensere for eventuelt mindre stadstilknytning og bufasthet.

Levekårsundersøkinga viser at menn i spredtbygde område oftare enn kvinner har gode venner på staden, samtidig som kvinner har litt sjeldnare kontakt med familie. Kvinner flyttar oftare med mannen og til mannen sin heimstad enn omvendt. Slik vil menn oftare vere nærare knytt til dei nære omgjevnadane, og dei vil ha meir langvarig kjennskap til folk i lokalsamfunnet eller i nærmiljøet. Når kjønnsforskjellane

i bufasthet er minst i sentrale område, bidreg det til å forklare større likhet mellom menn og kvinner i andelen som har gode venner på staden i tettbygde område. At dei eldste oftast er utan fortruleg venn kan ha demografiske årsaker, som at nære venner (ektefelle eller andre) har falle bort. Det kan også vere eit uttrykk for at den yngre generasjonen lettare kjenner seg vel med begrepet «fortruleg» og at å «vere fortruleg» i seg sjølv er lettare for den yngre generasjonen. Dette samsvarer også med Almås' (1997, Almås, Karlsen & Thorland 1995) generasjonsstudie, som fann at individualisering og refleksivitet var eit kjenneteikn for den yngre generasjonen, til forskjell frå den eldre.

Dei største forskjellane mellom områdetypene er som før nemnt knytt til naboskap og besøkskontakt i nabolaget. Her skil personar i spredtbygde område seg ut med at mange fleire har besøkskontakt med husstandar i nabolaget. Andelen som er utan nabokontakt har halde seg stabil i begge områdetypene i perioden 1980–1995. Medan statistikken måler om ein har vore i kontakt med naboen, er den personlege opplevinga av kontakt gjerne basert på kor ofte ein har kontakt, kva slags kontakt og under kva høve ein treffest. I motsetning til stabiliteten vist i statistikken, opplever folk store endringar i nabokontakten. Studiar basert på intervjudata finn at det blant bygdefolk er ei generell erfaring at utviklinga går mot mindre kontakt mellom naboar og meir avtalebasert sosial omgang (Vartdal 1999, Villa (under utgivelse)). Å gå på besøk til naboar og venner har vorte eit ærende-avhengig fenomen, og tid har vorte eit knapt gode. Tidsintervallet som er brukt for å vise utvikling i denne artikkelen, kan også vere for lite, slik at ein må lenger tilbake enn 1980 for å få med signifikante endringar i nabokontakt. Kanskje var naboskapet i det gamle bygdesamfunnet eit geografisk og strukturelt betinga sosialt nettverk av personar som var gjensidig avhengig av hjelp og støtte frå kvarandre. Dette er ikkje situasjonen i dag. Tidlegare var kvinnene i nabolaget heimeverande, dei gjorde hus- og omsorgsarbeid på dagtid og hadde eit sosialt behov på kveldstid. Dette har endra seg med kvinnenenes lønsarbeidssituasjon. Folk har vorte økonomisk og materielt sjølvhjulpne, og det er dermed begrensa kor mange ærende ein har eller bytterelasjonar ein er avhengig av.

Den litt høgare andelen kvinner enn menn i bygdene som er utan besøkskontakt med naboar, kan ha samanheng med det som ovanfor er sagt om bulengde og stadbundenhet. Besøkskontakt med naboar kan vere kaffibesøk, men det kan òg vere utveksling av praktiske tenester. Andre har vist at mannlege bønder mottek meir hjelp til barnepass

(Blekesaune, Haugen & Vartdal 1997), og sjølv om dette er hjelp frå nære slektningar kan desse også vere busette i nabolaget. Menn (bønder) er også sameigarar av utstyr og reiskap, og dette skaper sosial kontakt i nærmiljøet.

I tillegg til forskjellar i nabokontakt, er det forskjellar mellom områdetypeane i familiekontakt. Ein del fleire i spredtbygde område har kontakt med familiemedlemmar, samanlikna med tettbygde område. Dette kan ha samanheng med at folk på mindre stadar faktisk har meir slekt rundt seg, som er fysisk nær og som ein må forhalde seg til på godt og vondt (jfr. Hofferth & Iceland 1998, Schiefloe 1990, Fischer 1982). Både nabo-, venne- og familiekontakt på staden kan vere tilfeldige treff på lokale arenaer. I bygdene opptreer folk saman på fleire arenaer (butikken, skulen, barnehagen, idrettslaget), og sosial kontakt vert eit strukturelt fenomen så vel som bevisste val og oppsøkande handlingar.

Å yte hjelp og støtte er i følgje Hoffert & Iceland (1998) normbasert, medan å motta er behovsbasert. Medan landbrukshushald gjev meir omsorgstenester enn befolkninga ellers (Blekesaune et al.), viser levekårsundersøkelsen ingen forskjell i ulønna omsorgsarbeid mellom tettbygde og spredtbygde område, eller mellom kjønna. Omsorg for andre hushald er meir praktiske og kjønnsnøytrale tenester, og inkluderer typiske mannsoppgåver som vedlikehaldsarbeid, reparasjonar, snømåking og så vidare (Lingsom 1985 i Kitterød 1996).

Eldre i tettbygde område passar oftare barn for slektningar enn eldre i spredtbygde område. Korleis kan dette sjåast i lys av den normative forskjellen mellom by og land som Hofferth og Iceland introduserer? At eldre i byområde oftare passar barn for slektningar, «stemmer» med deira påstand om at det i urbane område er meir akseptert at den eldre generasjonen hjelper dei yngre. Men utover denne statistiske tendensen har vi ikkje grunnlag for å forfølgje ein slik påstand i denne framstillinga. Mange bygder har god barnehagedekning, medan dette kan vere eit problem i byane. Samtidig har besteforeldre yrkesarbeid og egne interesser, og er gjerne saman med barnebarn for kvaliteten og kontakten si skuld heller enn som barnevakter. Den uformelle omsorgen kan ha betydning for og vere ein del av folks sosiale kontaktbehov, både for gjevar og mottakar sin del. Eldre i tettbygde område, som også oftast er utan venne- og familiekontakt og besøkskontakt med naboar, kan kanskje like gjerne ønskje å passe barn av egne behov som av nødvendighet for barnets foreldre. Vi veit imidlertid ikkje av denne analysen om det er dei eldre med lite venne- og besøkskontakt som pas-

sar barn for slektningar, eller om det er dei meir sosialt «ressurssterke». Familieomsorgen i landbruket kan delvis vere større på grunn av geografisk nærleik. Generasjonane i landbruket bur nært kvarandre, sjølv om endringar i retning meir krav om uavhengighet mellom generasjonane finn stad (Villa 1999b), og unge bygdekviner tek gamle moralnormer opp til vurdering (Bringslid 1990). Medverkande kan også vere særlege tradisjonar i landbruket der hjelp til familien vert forventa.

Vartdal (1999) hevdar at auka individualisering og strammare prioritering av tidsbruk hemmer potensialet for omsorgsytingar. Levekårsundersøkinga viser at det er ein lik og stor auke i andelen i begge områdetypene som har gitt ulønna hjelp til eldre eller sjuke. Har det skjedd ei endring i omsorgspotensialet eller i omsorgsbehovet? Alternativt kan auken vere eit resultat av at det offentlege tilbodet gjennom perioden ikkje har vore tilfredsstillande, korkje i tettbygde eller spredtbygde område. Hofferth & Iceland (1998) fann at det var meir hjelp og støtte mellom familiar i rurale område, og forklarar dette med ulikskap i normer, men også med eit dårlegare offentleg tilbod på bygdene. Framstillinga i denne artikkelen er ikkje detaljert nok til å forfølge ei ytterlegare samanlikning, men levestandarden i norske bygder er på fleire område betre enn i byane, og praktisk hjelp til andre har ikkje vist seg å ha ein tettbygd–spredtbygd dimensjon om vi ser befolkninga under eitt. I bygdene kan det offentlege servicenivået også vere betre per person, sjølv om reduserte tilbod og lengre avstand til butikkar og serviceinstitusjonar er ein del av sentraliseringa og også problema for mange i distrikta. Å gje praktisk hjelp er knytt til andre sitt behov, men og til eigen tidsbruk. At det ikkje er forskjellar mellom områdetypene, understrekar likskapar i levestøttet i spredtbygde og tettbygde område, som er meir relaterte til trendar i den generelle samfunnsutviklinga enn lokale variantar i omsorgsrutinar.

Avslutning

Eit hovudinntrykk er at sosial kontakt i den sein-moderne bygda følgjer dei same trendane som ellers i samfunnet. Med unntak av nabokontakten, som er tettare i spredtbygde område, er det ingen store forskjellar mellom spredtbygde og tettbygde område sett under eitt. Tre resultat relatert til kjønn og alder kan oppsummerast: Det er ein tendens til at sosial kontakt for kvinner sin del varierer mindre med buområde enn kva som er tilfelle blant menn. Det er også ein tendens til meir forskjellar i sosial kontakt mellom menn og kvinner i spredt-

bygde område enn i tettbygde. Dette kan ha samanheng med ulik stadstilknytning og bulengde i bygdemiljøet. Stadstilknytning i betydning tette nettverk og lenger bulengde er generelt meir knytt til bygdeområde enn byområde. Når menns sosiale kontakt varierer meir med buområde, kan dette ha samanheng med at menn også er meir stadbundne enn kvinner, og at deira sosiale relasjonar i større grad vert avhengig av fysisk tilgjengelighet. Når kjønnsforskjellar i sosial kontakt i større grad er eit spredtbygd-fenomen, kan dette også ha samanheng med kjønnsforskjellar i bufasthet og flyttemønster, og at menn i spredtbygde område oftare enn kvinner er busette i eiga heimbygd. Menn vil då oftare kunne dra nytte av dei stadbundne relasjonane og familienettverka som finst der. At kvinners sosiale relasjonar synest å vere mindre geografisk variable, kan også støtte opp under teorien om kvinner som generelt meir engasjerte i samhandling og nære relasjonar enn menn. Ein tredje tendens er at det i spredtbygde område kan sjå ut som at alder har mindre å seie for eins sosiale kontakt enn tilfellet er i tettbygde område. Sjølv om dei eldre i spredtbygde område oftare enn dei yngre er utan fortrulege vennar på staden, er ikkje forskjellen mellom aldersgruppene så stor som i tettbygde område. Dette kan ha samanheng med at bygdesamfunnet enno er eit relativt stabilt samfunn, med fleire som har budd der over lenger tid og fleire med sterke band og slektskapsforhold til kvarandre. Dette skaper meir kontinuitet i sosiale relasjonar og mindre livsfaseavhengige kontaktar, samanlikna med større buområde.

Notar

1. Ein kultursosiologisk omtale og definisjon av bygdebyen er bl.a. gjeve i Hompland & Kjølørød (1983), Hompland (1984).

Referansar

- Almås, Reidar (1997), «From the society of duty to the market place of opportunity». *Young, Nordic Journal of Youth Research* 5, 2: 31–48.
- Almås, Reidar, Kjetil Karlsen & Ingunn Thorland (1995), *Fra pliktsamfunn til mulighetstorg. Tre generasjoner skriver sin ungdom*. Rapport nr. 5, Trondheim: Senter for bygdeforskning.
- Barstad, Anders (1995), Levekår i by og land. *Samfunnsspeilet*, årg. 9, nr. 1:2–10.
- Barstad, Anders (1996), Flere aleneboende, men færre venneløse. *Samfunnsspeilet*, årg. 10, nr. 1:24–29.
- Blekesaune, Arild, Marit S. Haugen & Barbro Vartdal (1997), *Landbrukskvinnens levkår – en kartlegging av likhet og mangfold*. Notat nr. 1/97, Trondheim: Senter for bygdeforskning.
- Bringslid, Mary Bente (1990), «Home parties» i *Sommarfjord*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Bringslid, Mary Bente (1995), Bygda og den framande. Ein studie av det lokales de- og rekontekstualisering i ei vestnorsk bygd. Dr.polit. avhandling, Institutt og museum for antropologi, Universitetet i Bergen.
- Bærenholdt, J.O. (1991), *Bygdelig*. Forskningsrapport nr. 78, Institut for Geografi, Samfunnsanalyse og Datalogi, Roskilde: Roskilde Universitetscenter.
- Bø, Inge (1993), *Folks sosiale landskaper. En innføring i sosiale nettverk*. TANO A/S.
- Fischer, Claude (1982), *To dwell among friends*. Chicago: University of Chicago Press.
- Giddens, Anthony (1991): *Modernity and Self-Identity. Self and society in the late modern age*. Stanford: Stanford University Press.
- Harrington, Vicki & Dan O'Donoghue (1998), Rurality in England and Wales 1991: A Replication and Extension of the 1981 Rurality Index. *Sociologia Ruralis*, 38, 2:178–203.
- Haveraaen, Morten (1993), Noen linjer i byens sosiologi. *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, bind 34:153–168.
- Hellevik, Ottar (1991), *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Hofferth, Sandra L. & John Iceland (1998), «Social Capital in Rural and Urban Communities». *Rural Sociology*, 63, 4: 574–598.
- Holtedah, Lisbet (1984), «Når far forstår hva som er godt for barna – en

- analyse av bygdefedres deltakelse på foreldremøter». I: Arne Martin Klausen, red., *Den norske væremåten. Antropologisk søkelys på norsk kultur*. J.W. Cappelens Forlag A/S.
- Hompland, Andreas (1984), *Rurbaniseringsprosessen: Bygdebyen og det nye Norges ansikt*. AN 9/84, Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Hompland, Andreas (1991), «Det store kappeskiftet». I: Reidar Almås, red., *Åtte perspektiver på bygdeutvikling*. NLVF-Publikasjon 3/91. Oslo: NLVF.
- Hompland, Andreas, & Lise Kjølørød (1983), *Omsorg i bygdebyen*. Arbeidsnotat nr. 1, Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- House, J.S., D. Umberson & K.R. Landis (1988), «Structures and Processes of Social Support». *Annual Reviews of Sociology*, 14: 293–318.
- Kitterød, Ragni Hege (1996), Mer uformell omsorg fra hushold til hushold. *Samfunnsspeilet*, årg. 10, nr. 1: 30–38.
- Larsen, Anne Kathrine (1984), «Elska din granne, men lat grinda stande – sosialt samvær i en vest-norsk bygd». I: Arne Martin Klausen, red., *Den norske væremåten. Antropologisk søkelys på norsk kultur*. J.W. Cappelens Forlag A/S.
- Lingsom, S. (1985), Uformell omsorg for syke og eldre. *Samfunnsøkonomiske studier* nr. 57. Statistisk sentralbyrå.
- Midré, Georges (1978), «Det uformelle hjelpesystem i et nordnorsk lokalsamfunn.» I: Trond Thuen & Cato Wadel, red., *Lokale samfunn og offentlig planlegging*. Oslo:
- Newby, Howard & Frederick H. Buttel (1980), «Toward a Critical Rural Sociology». I: F.H. Buttel & H. Newby, red., *The Rural Sociology of Advanced Societies: Critical Perspectives*, Montclair: Allanheld, Osmun Universitetsforlaget.
- Schiefloe, Per Morten (1990), *I. Sosiale nettverk. II. Byliv og nærmiljø*. Trondheim: Senter for samfunnsforskning, ALLFORSK.
- Schiefloe, Per Morten (1991), *Nærmiljø i bysamfunn*. Trondheim: ALLFORSK.
- Solheim, Liv (1984), «Ein skal vere sterk for å klare seg her. Om familieflytting og kvinnetilpassing i eit nytt lokalsamfunn.» I: Ingrid Rudie, red., *Myk start – hard landing*. Kvinners levekår og livsløp, Oslo: Universitetsforlaget.
- Statistisk sentralbyrå (1982), *Levekårsundersøkelsen 1980*. Norges Offisielle Statistikk.
- Statistisk sentralbyrå (1985), *Levekårsundersøkelsen 1983*. Norges Offisielle Statistikk.

- Statistisk sentralbyrå (1988), *Levekårsundersøkelsen 1987*. Norges Offisielle Statistikk.
- Statistisk sentralbyrå (1992), *Levekårsundersøkelsen 1991*. Norges Offisielle Statistikk NOS C 43.
- Statistisk sentralbyrå (1996), *Levekårsundersøkelsen 1995*. Norges Offisielle Statistikk.
- Stave, Gunnar (1977), *Uformelle hjelpeordninger i et lokalsamfunn*. Forskningsrapport nr. 2. Oslo: Diakonhjemmets sosialhøgskole.
- Stortingsmelding nr. 31, 1996–97, Om distrikts- og regionalpolitikken. Kommunal- og arbeidsdepartementet.
- Sørli, Kjetil (1993), *Bofasthet, flytting og utdanningsnivå i kommunene. Åtte årskull fulgt gjennom aldersfasen 15–35 år*. Rapport 93/29, Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Vartdal, Barbro (1999), *Bygdefamiliens moderne kvardagsliv*. Rapport nr. 6. Trondheim: Senter for bygdeforskning.
- Vartdal, Barbro, Reidar Almås & Arild Blekesaune (1997), *Household structure in rural Norway 1970–1990*. Paper nr. 4. Trondheim: Senter for bygdeforskning.
- Villa, Mariann, «Livsfasebygda». I: Marit Husmo & Jahn Petter Johnsen (red.), *Fra bygd og fjord til kafébord* (under utgivelse).
- Villa, Mariann (1999b), *Born To Be Farmers? Changing Expectations in Norwegian Farmers' Life Courses*. *Sociologia Ruralis*, Vol. 39, 3: 328–342.
- Villa, Mariann & Barbro Vartdal (1999), «Omskriv det rurale!» *Syn & Segn*, 2: 297–300.
- Wiborg, Agnete (1996), «Det moderne bygdesamfunnet: Naboskap uten fellesskap?» I: Kristian Aasbrenn, red., *Opp og stå, gamle Norge*. Landbruksforlaget.

Summary

Social Contact in Rural Areas – Family, Friends and Neighbours

Mariann Villa

The article presents some comparative statistics on social contact in rural and urban areas. Rural areas are defined as sparsely populated areas, and urban areas are defined as densely populated areas. Data are obtained from the Norwegian surveys of level of living in 1980, 1983, 1987, 1991 and 1995. There are statistically significant differences between rural and urban areas considering social contact between neighbours. More people in rural areas have contact with neighbours and family members and more often have good friends in the local community. There are no significant differences between rural and urban areas in having intimate friends or in giving unpaid help to sick or elderly kin, friends or neighbours. Nor are there any differences in giving unpaid child care to other households, except for the elderly in urban areas giving more child care than the elderly in rural areas. The differences found are related to demographic and structural features, as living close to kin leads to more contact either accidentally or by other ways, and neighbours also might more often be relatives in rural areas. Having more good friends in the rural local community might be related to a surveyable community and less mobility in the population. More men than women report having good friends in the local community, and this might be related to the fact that men more often are born in the local community where they live. The similarity in intimate friends is seen as following the general process of homogenisation in life styles and culture, where mobility and communication go beyond community boundaries and hence friendship. The equality between the areas in giving help to others might also be seen in the perspective of homogenisation of life style and level of living, where rural and urban people are more or less equally self-sufficient and occupied during everyday life.

Tabellvedlegg

Tabell 1. Sosial kontakt i spredtbygde og tettbygde område 1980 – 1995. Prosent

	Spredtbygd					Tettbygd				
	1980	1983	1987	1991	1995	1980	1983	1987	1991	1995
Utan fortruleg venn	24	26	23	21	21	29	25	19	18	18
Har gode venner på staden					94					88
Sjeldan kontakt med/utan gode venner på staden			14	15	12			17	16	17
Sjeldan kontakt med/ heilt utan nære familiemedlemmar	11	9	8	10	12	14	13	14	12	17
Familie- og vennekontakt sjeldnare enn kvar veke				10	10				11	15
Utan besøkskontakt med nabo	10	10	9	10	11	31	30	29	29	32
Saman med naboar kvar veke				36	→*					22
Besøkskontakt med tre eller fleire naboar				64	→					34
Har regelmessig gitt ulønna hjelp/ tilsyn til sjuke, uføre eller eldre		9	13	10	17		9	12	12	16
Har regelmessig gitt ulønna barnepass		5	4	6	4		4	4	5	4
N	1210	1142	939	802	761	2671	2756	3013	2863	2857

Kjelde: Levekårsundersøkingane, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2. Sosial kontakt i spredtbygd, bygdeby, by og storby 1995. Prosent

	Spredtbygd	Bygdeby	By	Storby	Tettbygd
Utan fortruleg venn	21	19	16	19	18
Har gode venner på staden	94	90	88	84	88
Sjeldan kontakt med/utan gode venner på staden	12	14	17	21	17
Sjeldan kontakt med/heilt utan nære familiemedlemmar	12	15	15	22	17
Familie- og vennekontakt sjeldnare enn kvar veke	10	13	13	18	15
Utan besøkskontakt med nabo	11	26	34	41	32
Saman med naboar kvar veke	36	25	20	18	22
Besøkskontakt med tre eller fleire naboar	64	40	31	26	34
Har regelmessig gitt ulønna hjelp/tilsyn til sjuke, uføre eller eldre	17	15	16	17	16
Har regelmessig gitt ulønna barnepass	4	3	3	4	4
N	761	1472	543	842	2857

Kjelde: Levekårsundersøkinga 1995, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3. Sosial kontakt i spredtbygde og tettbygde område. Menn og kvinner 1995. Prosent

	Spredtbygd		Tettbygd	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Utan fortruleg venn	25	18	23	14
Har gode venner på staden	96	92	88	88
Sjeldan kontakt med/utan gode venner på staden	12	12	18	16
Sjeldan kontakt med/heilt utan nære familiemedlemmar	9	15	18	17
Familie- og vennekontakt sjeldnare enn kvar veke	8	11	15	14
Utan besøkskontakt med naboar	12	9	32	32
Saman med naboar kvar veke	36	37	22	22
Besøkskontakt med tre eller fleire naboar	64	62	34	34
Har regelmessig gitt ulønna hjelp/tilsyn til sjuke, uføre eller eldre	17	16	16	15
Har regelmessig gitt ulønna barnepass	2	6	2	5
N	393	368	1390	1467

Kjelde: Levekårsundersøkinga 1995, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4. Sosial kontakt i spredtbygde og tettbygde område, etter alder. 1995. Prosent

	Spredtbygd			Tettbygd		
	25-44 år	45-66 år	67 år -	25-44 år	45-66 år	67 år -
Utan fortruleg venn	15	24	33	12	19	41
Har gode venner på staden	94	95	92	90	89	80
Sjeldan kontakt med/ utan gode venner på staden	9	13	16	13	18	29
Sjeldan kontakt med/ heilt utan nære familiemedlemmar	12	14	13	22	17	13
Familie- og vennekontakt sjeldnare enn kvar veke	7	13	12	16	18	16
Utan besøkskontakt med naboar	11	7	10	32	28	34
Saman med naboar kvar veke	36	37	39	24	21	22
Besøkskontakt med tre eller fleire naboar	63	69	69	33	38	35
Har regelmessig gitt ulønna hjelp/ tilsyn til sjuke, uføre eller eldre	17	19	9	16	20	8
Har regelmessig gitt ulønna barnepass	3	5	1	4	3	4
N	276	239	154	1155	847	442

Kjelde: Levekårsundersøkinga 1995, Statistisk sentralbyrå.

Vedlegg
TEMATISK INTERVJUGUIDE
BYGDEHUSHALD - LIVSFØRM OG STRATEGI»

PERSONOPPLYSNINGAR

Kan du på sparket fortelje om bakgrunnen din fram til i dag? (kven du er, kjem i frå, foreldre, oppvekst, osv.) Fødselsår, fødestad, oppvekst, utdanning, yrke/stilling, bustad, sivilstand, foreldre - tilsvarande opplysningar. Besteforeldre, søsken

VAL AV BYGDA SOM BUSTAD

KAN DU FORTELJE KORLEIS DET ER Å BU I EI BYGD?

Kva slags levemåte («livsstil») er det du søker i bygda? Kvifor dette livet? Kva er spesielt med bygdelivet? Kan du beskrive ein vanleg dag, t.d. dagen i går? Kvifor bu her, kva påverka val av bustad (familie, bygda, natur, ektefelle), fanst det alternativ?

TILBAKEFLYTTARAR: Kvar har du budd tidlegare? Kva var grunnen til at du flytta? Korleis er det å komme tilbake? Er gamle vennar her? Føler du deg ansleis fordi du har budd "ute"? Kva er viktig for at du skal trivast (og bu) her? Kva er det beste ved å bu her? Kva er ulempene ved å bu her? Kva slags prioriteringar gjer du ved å bu her?

ETABLERING

Kvar og korleis traff de kvarandre, når gifta de dere? Korleis fekk de første huset/leiligheta? (off., nettverk, privat marknad). Korleis fekk de dette huset/leil.? Eige eller leige? Har de bil (-ar)? Har de hytte?

DAGLEGLIVET

ARBEIDSLIV/FORSØRGING

KAN DU FORTELJE OM JOBBEN DIN?

Kva betyr det for arbeidssituasjonen din at du bur/arbeider i ei bygd? Koreis vurderer du arbeidsmarknaden her (for deg)? Kva arbeidstid har du (mengde)? Kva stilling? Ville du hatt meir/mindre arbeid? Kva bestemmer mengden? Kvifor valte du dette yrket/denne jobben? Kva likar du best med jobben? Kva likar du dårlegast? Korleis fekk du denne jobben (vanleg jobbsøking, via slekt, venner)? Kva andre jobbar har du hatt? Har du karrieremuligheter? Ønsker du å ha det? Kva betyr arbeidet for deg (øk., trivsel, karriere, middel for å bu her, osv.)? Fryktar du arbeidsløyse? Har du sjølv eller andre i hushaldet vore arbeidslaus?

KAN DU FORTELJE OM KORLEIS DE ORGANISERER ARBEIDET HEIME?

(reproduksjon) Kven har ansvar? Korleis deler de husarbeidet? (matlaging, vasking, innkjøp, osv.) Korleis deler de omsorg for barn? Organisering av barnepass? Har du hus-/vaskehjelp? Betyr det noko for deg kva andre

gjer/korleis dei deler? Ville du gjort meir eller mindre av noko? Er de ueininge om fordeling av arbeidsoppgåver? Kan du forandre på dette?

ØKONOMI

Økonomien skiftar i forskjellige periodar av livet. Korleis har du det økonomisk i dag? Har dette endra seg? Korleis var økonomien i oppvekstfamilien? Korleis trur du at din/dykkar økonomi er om 5 år? Er det noko du må avstå frå for at de skal ha det som i dag? Kven har ansvar for å betale rekningar/økonomiske investeringar i huset? Innkjøp? Har de felles økonomi? Kven si inntekt er viktigast for familien?

SOSIALT LIV I BYGDA

KAN DU FORTELJE OM ANDRE SIDER VED BYGDELIVET ENN ARBEIDSMARKNADEN? KAN DU FORTELJE OM FRITIDA DI?

Kva gjer du/familien i fritida? Kva prioritere du å bruke tid på? Prioriterer du etter egne ønske? Kva deltek du med i uorganisert fritid (reiser, "venneklubb", dugnad, o.l.)? Kva deltek du med i organisert fritid (lag og foreiningar, tillitsvalt arbeid, o.l.)? Er det tilfredsstillande tilbud for deg her når det gjeld: sosialt - venner og familie? kulturelt - teater, konsertar, lag og foreiningar? underholdning - kino, dans, restaurant, private festar/selskap? Er det noko du saknar? Kvar handlar du (klede, mat)? Kor ofte har du ærende ut av kommunen? Er det noko du synest du har for lite tid til? Har du/de hytte?

FERIE

Kva gjer du i feriane?Kvar reiser du/de?

NETTVERK

Kven har du mest kontakt med: slekt, venner (tilflyttarar el. oppvekstvenner?), svigerfamilie, naboar , Kor ofte kontakt? Kven bestemmer kor ofte kontakt? Er familien avhengig av nokon av desse i det daglege? Til kva? Er/var nokon av desse viktige for di etablering i bygda? Avgjerande? Kven foretrekker du å omgås? Kvar bur dei du besøker mest? Kven spør du om hjelp til: praktiske tenester i og utanfor huset? barnepass? kor ofte har de privat barnepass? økonomisk hjelp? Får du nye vennar som følge av tilflytting? Har du mista vennar som følge av fråflytting?

ENDRING PÅ INDIVIDNIVÅ

Er det endringar i bygda (arbeidsmarknad, flytting, sosialt, o.l.) som har påverka din situasjon? Har ditt sosiale liv i bygda endra seg? Korleis? Kva tid? Har prioriteringane endra seg? Har du andre behov i dag?

TRADISJON OG LEVEMÅTE: VIDAREFØRING, ENDRING, BROTT

Korleis var bygdelivet (evt. «bylivet») i din barndom og ungdom? Kontrastar. Kva er tradisjon for deg? (framheve noko viktig i din levemåte) Finst det tradisjonar som er typiske for bygda her? Korleis vil du beskrive bygdekulturen her? (Kva likar du/likar du ikkje?) Finst det spesielle

bygdeverdiar? Føler du deg som ein typisk bygdebuar, kvifor/kvifor ikkje? Kva inntrykk har du av andre levemåtar enn din eigen i bygda (andre generasjonar, anna yrkessituasjon, familieformer, livsstilar, gardshushald - villahushald, tilflyttarar, einslege foreldre, osv.)? Kunne du sjølv tenkt deg å leve på ein annan måte? Saknar du noko i levemåten til dine foreldre eller dine barn? Kva er likt og kva er forskjellig frå deg og far/mor sin livssituasjon? Har du spesielle verdiar («levereclar, livsstil») med deg frå din oppvekstfamilie? Prioriterte foreldra dine noko ansleis enn du gjer? Er det noko du bevisst har forsøkt å gjort ansleis i din eigen familie? Er det noko du bevisst har forsøkt å kopiere/føre vidare?

VAL OG PLANAR: STRATEGI ELLER TILPASSING

VIL DU SEIE AT DU HAR PLANLAGT TING I LIVET DITT?

PLANLAGT NOKO BESTEMT?

Har du hatt bestemte mål som skulle oppfyllest? Har du på noko tidspunkt følt deg “pressa” til å ta val (utd, gifte deg, få barn, osv)? Har du opplevd forventningar frå andre i forhold til viktige val? Har utdanning, yrkessituasjon e.l. hatt innverknad på kva tid du etablerte familie? Ville du gjort noko ansleis? Vil du at barna dine skal gjere noko ansleis? Har noko hindra deg i å gjere det du ville (arb.sit., fam., øk.) Korleis vil du dele inn/beskrive hovudperiodar i livet ditt? Har det vore hendingar eller val som har skapt viktige skiljer?

FRAMTID

KORLEIS HÅPAR DU AT FRAMTIDA BLIR?

Har du lagt planar for framtida, for deg sjølv eller familien? Kva slags planar el. ønsker har du for barna dine?

SJØLVSTENDIGE: Korleis vurderer du deira (framtidige) rolle i (fam.) bedrifta? Er det viktig for deg at nokon overtek? Var det viktigare for generasjonen før (dine foreldre)? Kunne du tenkje deg å bu andre stadar idag eller i framtida? Kvar bur du om 5 år? Kvar bur du når ungane dine er vaksne? Korleis er eit godt liv for deg? Har du det slik?

STIKKORD FOR TILBAKEBLIKK BARNDOM - UNGDOM

Barndom (under 15 år) - heimen/hushaldet; storleik, samansetjing, foreldres arbeid. Kan du fortelje om arbeidsforhold, arbeidsdeling i heimen, fritid?

Hadde du arbeidsoppgåver i heimen eller utanfor? likebehandling gutar og jenter? korleis hadde de det økonomisk? Flytta de?

Ungdom - utdanning, når flytta heimafrå; kva framtidsplanar hadde du, kven påverka deg, betalte utdanninga, kva muligheter fanst, kva gjorde andre jamnaldringar, haldning i familien/blant vennar til utdanning vs. å ta seg jobb, stifte famailie, busetjing. Hadde du arbeid? Sikta du mot

bygdearbeidsmarknaden? Tenkte du på kjønnsroller og korleis du ville ha det i din eigen familie? Tenkte du på kvar du ville bu?